ISBN

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΕΠΕΝΔΥΟΥΜΕ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ ΜΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Περιορισμοί, Στόχοι και Βασικά Χαρακτηριστικά μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής

ΑΡΓΕΙΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Εκπαιδευτικό Υλικό

Θεματική Ενότητα

Περιορισμοί, Στόχοι και Βασικά Χαρακτηριστικά μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής

ΑΡΓΕΙΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ISBN: 978-960-9571-12-8
Copyright ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
Εμμανουήλ Μπενάκη 71Α, 106 81 Αθήνα
www.inegsee.gr

Σελιδοποίηση - Εκτύπωση:
ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ
Αντιγόνης 60 & Λένορμαν
Τηλ.: 210 5156820, Fax: 210 5156811
e-mail:info@kambili.gr

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΓΣΕΕ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Θεματική Ενότητα:

Περιορισμοί, Στόχοι και Βασικά Χαρακτηριστικά μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής

Αργείτης Γιώργος

Αθήνα, Ιανουάριος 2012

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος Προέδρου ΓΣΕΕ, Γιάννη Παναγόπουλου 11

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 17
Σκοπός του εκπαιδευτικού υλικού 18
Η μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:
Παγκοσμιοποίηση και Οικονομική Πολιτική 21
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 21
Σκοπός 21
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 22
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 22
1.1. Παγκοσμιοποίηση και Αγορές Χρήματος και Κεφαλαίου ... 23
1.1.1. Παγκοσμιοποίηση και Νεοφιλελευθερισμός 23
1.2. Παγκοσμιοποίηση των Αγορών Χρήματος και Κεφαλαίου και Οικονομική Πολιτική 26
1.2.1. Η Παγκοσμιοποίηση των Αγορών Χρήματος και Κεφαλαίου 26
1.3. Χρηματικό Κεφάλαιο, Αξιοπιστία και Οικονομική Πολιτική 30
1.3.1. Αξιοπιστία, Πειθαρχία και Οικονομική Πολιτική 31
1.3.2. Ο Ρόλος του ΔΝΤ 34
Δραστηριότητες 38
Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης 40

Βιβλιογραφία 42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:
ΟΝΕ και Μακροοικονομική Πολιτική 45
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 45
Σκοπός του Κεφαλαίου 45
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 46
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 46
2.1. Βασικά Χαρακτηριστικά του Νέου Πλαισίου Άσκησης Μακροοικονομικής Πολιτικής στην ΟΝΕ 46
2.1.1. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ 47
2.1.2. Η Φιλοσοφία και οι Πυλώνες της Μακροοικονομικής Πολιτικής στην ΟΝΕ 48
Ασκήσεις αυτοξιολόγησης 52
Απαντήσεις 52
Βιβλιογραφία 54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:
ΕΚΤ και Νομισματική Πολιτική 55
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 55
Σκοπός 55
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 56
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 56
3.1. ΟΝΕ και Νομισματική Πολιτική 57
3.1.1. Το Νέο Πλαίσιο Άσκησης Νομισματικής Πολιτικής 57
3.1.2. Η Σταθερότητα των Τιμών 59
3.2. Η Ασκηση της Νομισματικής Πολιτικής 63
3.2.1. Η Στρατηγική των Δύο Πυλώνων 63
3.2.2. Ανεξαρτησία, Αξιοπιστία και το Δημοκρατικό Έλλειμμα στην ΕΕ 65
Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης 69
Βιβλιογραφία 71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:
Δημοσιονομική Πολιτική στη Ζώνη του Ευρώ 73

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 73
Σκοπός 74
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 74
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 74
4.1. ΟΝΕ και Δημοσιονομική Πολιτική 75
4.1.1. Ο Ρόλος και οι Περιορισμοί της Δημοσιονομικής Πολιτικής στην ΟΝΕ 75
4.1.2. Το Πρόβλημα της Φερεγγυότητας και της Αξιοπιστίας 79
4.1.3. Θεωρητική Αντιπαράθεση 82
Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης 85
Βιβλιογραφία 86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:
Θεμελιακοί Πυλώνες μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής 89

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 89
Σκοπός 89
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 90
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 90
5.1. Βασικά Χαρακτηριστικά και Θεμελιακοί Πυλώνες μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής 91
5.1.1. Δημοκρατικός Έλεγχος: Ο Θεμέλιος Λίθος μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής 91
5.1.2. Βασικοί Πυλώνες μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής 93
Δραστηριότητες 96
Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης 98
Βιβλιογραφία 99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:

Έλεγχος του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος 101
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 101
Σκοπός 102
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 102
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 103
6.1. Σταθερότητα και Αποτελεσματικότητα του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος 103
6.1.1. Μέτρα Ελέγχου του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος 104
Ασκήσεις αυτοξιολόγησης 108
Βιβλιογραφία 109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7:

Εναλλακτική Μακροοικονομική Πολιτική 111
Εισαγωγικές παρατηρήσεις 111
Σκοπός 111
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 112
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 113
7.1. Νομισματική Πολιτική και η ΕΚΤ 113
7.1.1. Στόχοι και Εργαλεία Άσκησης μιας Εναλλακτικής Νομισματικής Πολιτικής στην ΟΝΕ 113
7.2. Εναλλακτική Δημοσιονομική Πολιτική στην ΟΝΕ 116
7.2.1. Ο Ρόλος της Δημοσιονομικής Πολιτικής σε ένα Εναλλακτικό Πλαίσιο Οικονομικής Πολιτικής 117
7.2.2. Συντονισμός της Δημοσιονομικής Πολιτικής 117
Δραστηριότητες 120
Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης 123
Βιβλιογραφία 125

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8:
Μοντέλο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητα και Τεχνολογικός Εκσυγχρονισμός 127
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 127
Σκοπός 128
Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι 128
Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά 129
8.1. Ελλειμματική Ανάπτυξη 129
8.1.1. Το Οικονομικό Μοντέλο της Ελλειμματικής Ανάπτυξης 130
8.1.2. Ελλείμματα Οικονομικής Πολιτικής 134
8.2. Νέο Μοντέλο Ανάπτυξης και Οικονομικής Πολιτικής 137
Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης 142
Βιβλιογραφία 145

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 147

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Γλωσσάρι Οικονομικών Όρων και Εννοιών 149
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: Βίντεο 153

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η χώρα μας βρίσκεται στο επίκεντρο μιας διεθνούς και ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης. Η κρίση αυτή έχει τεράστιες επιπτώσεις στον κόσμο της μισθωτής εργασίας και το συνδικαλιστικό Κίνημα είναι υποχρεωμένο και ν' αγωνιστεί και να δώσει απαντήσεις.

Από τη θέση σε ισχύ του διεθνούς μηχανισμού δανεισμού της χώρας, έχουμε γίνει μάρτυρες πολιτικών οι οποίες έχουν δυσμενέστατες επιπτώσεις στο εισόδημα, στην απασχόληση, στις εργασιακές σχέσεις, σε θεμελιώδη εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα των ανθρώπων του μόχθου, στη μισθωτή εργασία.

Κι είναι αλήθεια ότι το συνδικαλιστικό κίνημα παρά τους μεγάλους αγώνες, τους πολύ σκληρούς αγώνες που έδωσε, δεν κατόρθωσε να δώσει μια οριστική, μια μόνιμη απάντηση και να προστατεύσει αποτελεσματικά αυτό τον κόσμο από τις επιπτώσεις μέτρων, που ήταν μέτρα άδικα, μέτρα άνισα και μέτρα αναποτελεσματικά για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Απεδείχθηκε περίτρανα ότι αυτό που χρόνια τώρα συζητούμε, ότι πρέπει στο συνδικαλιστικό Κίνημα να δούμε τις εποχές που αλλάζουν, τις προτεραιότητες και τα διακυβεύματα ούτως ώστε να οργανωθούμε με τρόπο τέτοιο που θα δίνουμε απαντήσεις, αλλά ταυτόχρονα θα έχουμε και τη δυνατότητα να κάνουμε αποτελεσματικούς αγώνες, είναι αναγκαίο όσο ποτέ άλλοτε.

Η κρίση αυτή προφανώς δεν αφορά μόνο την Ελλάδα. Όμως, στην Ελλάδα παρουσιάζεται με ιδιαίτερη οξύτητα γιατί βρισκόμαστε εν μέσω των δίδυμων ελλειμμάτων, του χρέους αφενός και των δημοσιονομικών αφετέρου.

ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Αντιμετωπίζει ανάλογα προβλήματα και η Ευρώπη, και βλέπουμε ότι κι εκεί το συνδικαλιστικό κίνημα προσπαθεί να αναδιοργανωθεί, να αναστοχαστεί όλη του την πορεία και να προσπαθήσει να δώσει σύγχρονες απαντήσεις.

Στο πολιτικό επίπεδο κυριαρχούν οι νεοσυντηρητικές δυνάμεις, οι δυνάμεις του νεοφιλελευθερισμού που χρησιμοποιούν, την Ευρώπη αλλά κυρίως τη χώρα μας, ως πειραματόζωο κοινωνικών και ιδεολογικών αναζητήσεων που καμία σχέση δεν έχουν με τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των δυνάμεων της εργασίας.

Επιδιώκουν σε μεγάλο βαθμό να υποβαθμίσουν την προστασία της μισθωτής εργασίας, να απελευθερώσουν τις αγορές, σε τέτοιο βαθμό που τελικά να οδηγούμαστε σε κοινωνικό αποκλεισμό ευρύτατων ομάδων του πληθυσμού, σε αποκλεισμό των μισθωτών από παραδοσιακά κυρίαρχα και αδιαπραγμάτευτα δικαιώματά τους.

Παρατηρούμε ότι η κυρίαρχη τάση των εργοδοτών και των κυβερνήσεων, που ουσιαστικά εκφράζουν τα συμφέροντά τους, είναι να αποκεντρώνουν τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, σε βαθμό μάλιστα που να αμφισβητείται όλο το πλαίσιο των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και να επικρατούν τελικά και κυρίαρχα η εργοδοτική αυθαιρεσία και οι ατομικές συμβάσεις εργασίας.

Η Ελλάδα είναι το πειραματικό εργαστήρι εφαρμογής τέτοιου είδους πολιτικών και επικίνδυνων κοινωνικών πειραμάτων που έχουν ως στόχο, μέσω της εξουδετέρωσης του ρόλου των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων, την κατάργηση των ενιαίων ορίων προστασίας του κόσμου της εργασίας ως «εμποδίων» στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Είναι προφανές ότι τα αποτελέσματα του πειράματος που γίνεται στην Ελλάδα, ένα κράτος-μέλος της Ε.Ε., θα επιχειρηθεί να εφαρμοσθούν άμεσα και σε άλλες χώρες, που βρίσκονται ή θα βρεθούν δέσμιες της οικονομικής κρίσης και των οικονομικών-δανειακών τους αναγκών.

Πρέπει λοιπόν πρώτα εμείς, βλέποντας ταυτόχρονα το τι συμβαίνει στο ευρωπαϊκό συνδικαλιστικό κίνημα, να αρχίσουμε να αναδιοργανώνουμε τις δυνάμεις μας, να έχουμε μια συνεκτική αυτόνομη

στρατηγική, η οποία θα είναι πλήρως απαγκιστρωμένη από τον ξύλινο κομματικό λόγο, τις προτεραιότητες και τον εναγκαλισμό που έθεταν παλαιότερα τα κόμματα στα συνδικάτα και να αναπτυχθεί η αυτόνομη στρατηγική των συνδικάτων που θα υπερασπίζει τα αδιαπραγμάτευτα δικαιώματα της μισθωτής εργασίας.

Τα συνδικάτα στη χώρα μας παραδοσιακά αναπτύχθηκαν[NY1] σε ισχυρούς κλάδους της παραγωγής ή των υπηρεσιών. Λόγω του μεγάλου κατακερματισμού της δομής της απασχόλησης, με δεδομένο ότι υπάρχουν 970.000 επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 900.000 έχουν κάτω από 9 εργαζόμενους, με μεγάλη δυσκολία δημιουργείται συνδικαλιστική οργάνωση και θα πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε αυτό το συγκεκριμένο γεγονός.

Τα λίγα ισχυρά συνδικάτα που έδιναν τον τόνο και που εύκολα γίνονται λεία στην προπαγάνδα περί συντεχνιών και περί ειδικών συμφερόντων, δεν μπορούν ν' αποτελούν από μόνα τους απάντηση στο μέλλον.

Πρέπει να κινηθούμε με νέα ορμή, με νέα στόχευση, ώστε να μπορέσουμε στους κόλπους των συνδικάτων να προσελκύσουμε περισσότερο κόσμο, νέο κόσμο, μορφές απασχόλησης, που μέχρι τώρα ούτε εκφράζονται ούτε εκπροσωπούνται. Επίσης ο λόγος των συνδικάτων να ανοίξει και να μην είναι υπόθεση μόνο υπεράσπισης των μελών του, αλλά υπεράσπισης των ευρύτερων δυνάμεων της μισθωτής εργασίας, που δεν έχουν δομές, που δεν έχουν τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης.

Ταυτόχρονα θα πρέπει να επεκταθούμε ώστε να εκφράσουμε κι αυτούς που είτε είναι οι απόμαχοι της εργασίας –κι αυτοί δεν έχουν δομές διαπραγμάτευσης–, είτε αυτούς που χάνουν τη δουλειά τους, τους ανέργους που ήταν εργαζόμενοι κι επιδιώκουν να ξαναγίνουν εργαζόμενοι και οι οποίοι στερούνται στοιχειωδών δυνατοτήτων να διαπραγματευτούν το μέγιστο δικαίωμα που είναι η εργασία με σεβασμό στην ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια.

Για να γίνουν όλα αυτά δεν μπορούμε και δεν πρέπει να αρκεστούμε στα παραδοσιακά εργαλεία.

Τα παραδοσιακά εργαλεία, τις υπάρχουσες δομές μας, την εμπειρία και τους αγώνες των μελών μας πρέπει να τις κρατήσουμε• πρέπει

όμως να τις αναπτύξουμε και να τις επεκτείνουμε ώστε να εκφράσουμε και αυτό τον κόσμο.

Γι' αυτό πρέπει να δούμε ποιες είναι οι προτεραιότητες. Ποιες είναι οι προτεραιότητες στα ζητήματα που τίθενται για να υπερασπίσουμε ή να επιδιώξουμε στο επόμενο διάστημα, όταν η χώρα βγει απ' την κρίση, γιατί η κρίση κι ο κύκλος της κρίσης εξαρτάται κι απ' τους δικούς μας αγώνες προκειμένου να κλείσει όσο το δυνατόν πιο σύντομα, ώστε να μπούμε στη φάση όπου θα αγωνιστούμε για να κερδίσουμε ξανά ό,τι μας πήραν, ό,τι χάσαμε στην περίοδο της κρίσης. Επιπλέον, οφείλουμε να πάμε ένα βήμα περισσότερο, γιατί αυτή η χώρα –μια πλούσια χώρα που ο πλούτος της κατανέμεται άδικα και άνισα– πρέπει να μπορέσει να προσφέρει ευημερία στο σύνολο των πολιτών και κυρίως των ανθρώπων του μόχθου.

Για να το κάνουμε αυτό πρέπει να είμαστε πάρα πολύ σαφείς ποιες είναι οι προτεραιότητες των συνδικάτων. Τα συνδικάτα πρέπει να έχουν σταθερό μέτωπο στα ζητήματα της απασχόλησης, δηλαδή της εργασίας για όλους, της σταθερής, σίγουρης, ικανοποιητικής και ποιοτικής εργασίας για όλους, στο ζήτημα των εργασιακών σχέσεων, στο ζήτημα της κοινωνικής ασφάλισης και βεβαίως στο ζήτημα των αμοιβών.

Εμείς πρέπει να τα ξαναφέρουμε στην πρώτη γραμμή. Ειδικά τώρα μέσα στο απαράδεκτο θεσμικό πλαίσιο που είναι σε ισχύ με στόχο την κατάργηση των κλαδικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας και τη δημιουργία σ' επιχειρησιακό επίπεδο, μια ζούγκλας συλλογικοποιημένων ατομικών συμβάσεων, περισσότερο από ποτέ, οφείλουμε να βρισκόμαστε στην πρώτη γραμμή.

Να βρεθούμε δίπλα στην κάθε μικρή επιχείρηση, δίπλα στον κάθε εργαζόμενο, στις μικρές ομάδες εργαζομένων σ' αυτά τα υβριδικά σχήματα που σπρώχνουν οι εργοδότες να δημιουργηθούν, τις ενώσεις προσώπων και από άτυπες μορφές διαπραγμάτευσης να τις μετατρέψουμε σε τυπικές, δεμένες με το συνδικαλιστικό κίνημα, ώστε κι αυτή η προσπάθεια εργοδοτών και κυβερνήσεων να πέσει στο κενό.

Θα πρέπει σ' όλο το επόμενο διάστημα να δώσουμε τη μάχη της συγκέντρωσης των διαπραγματεύσεων, της προσπάθειας των συνδικάτων να βρίσκεται σε κάθε σημείο που δημιουργείται δικαίωμα και δυ-

νατότητα διαπραγμάτευσης. Οι εργαζόμενοι οφείλουμε να σπάσουμε την τάση που θέλει την πλήρη αποκέντρωση έως διάλυση των συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Αυτή είναι η δύναμη των συνδικάτων.

Η δύναμή τους είναι η δυνατότητα να διαπραγματεύονται συλλογικά με γνώμονα το συλλογικό συμφέρον. Να αποτελούν τον έναν ισχυρό πόλο στην εργασιακή σχέση. Μιας κι ο άλλος είναι ούτως ή άλλως ισχυρός και είναι ο εργοδότης.

Και για να είμαστε ισχυροί χρειάζεται να έχουμε ενότητα, να έχουμε ταξική, σαφώς προσδιορισμένη γραμμή, να έχουμε τη δική μας αυτόνομη στρατηγική.

Αυτό είναι το καθήκον μας, αυτή θα πρέπει να είναι η προσπάθειά μας, ώστε στο επόμενο διάστημα, όχι μόνο τους παραδοσιακά συνδικαλισμένους εργαζόμενους να εκφράσουμε, που κατά τεκμήριο είναι και μεγαλύτεροι στην ηλικία και σχετικά καλύτερα αμοιβόμενοι απ' τους άλλους, αλλά να εκφράσουμε τις νέες γενιές της εργατικής τάξης της χώρας μας, να κάνουμε τα συνδικάτα ελκτικά κι ελκυστικά, να βρεθούν μαζί μας για να δώσουμε τους μεγάλους αγώνες που απαιτούνται.

Γιάννης Παναγόπουλος

Πρόεδρος ΓΣΕΕ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην αρχή της δεύτερης δεκαετίας του 21ου αιώνα, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με την πιο βαθιά οικονομική κρίση της μεταπολεμικής ιστορίας της. Η κρίση έχει εκδηλωθεί κυρίως στο δημοσιονομικό σύστημα της οικονομίας και έχει ως βασικά χαρακτηριστικά την υπερβολική αύξηση του δημόσιου ελλείμματος και του δημόσιου χρέους ως ποσοστά του ΑΕΠ. Η δημοσιονομική κρίση που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα μας δεν πρέπει ωστόσο σε καμία περίπτωση να αποσυνδεθεί από τη γενικότερη κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και βασικά χαρακτηριστικά αυτής, όπως η υψηλή και αυξανόμενη ανεργία, το μεγάλο έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, καθώς και τις μεγάλες οικονομικές ανισότητες. Η τρέχουσα δημοσιονομική κρίση, όπως και τα προαναφερόμενα μείζονα προβλήματα, πρέπει ν' αξιολογηθούν μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και σε συνδυασμό με τις βαθύτερες αδυναμίες και τα διαρθρωτικά προβλήματα στο σύστημα παραγωγής της ελληνικής οικονομίας, τη χαμηλή ανταγωνιστικότητά της, τη θέση της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), τη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας.

Το κύριο ερώτημα όμως που απασχολεί τους εργαζόμενους, τους συνταξιούχους και ευρύτερα την ελληνική κοινωνία αφορά το εάν και πότε θα μπορέσει η Ελλάδα να βγει από το σημερινό σκοτεινό τούνελ μέσα στο οποίο βρίσκεται. Επίσης, εάν υπάρχουν δυνατότητες άσκησης οικονομικής πολιτικής διαφορετικής από αυτήν που μας επιβάλει το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής. Μπορεί

η Ελλάδα να ξαναβρεί το δρόμο της οικονομικής ανάπτυξης με περισσότερη απασχόληση και κοινωνική συνοχή;

Η απάντηση αυτών των ερωτημάτων προϋποθέτει γνώση των περιορισμών που αντιμετωπίζει ο μηχανισμός άσκησης οικονομικής πολιτικής της Ελλάδας, αλλά και κάθε χώρας που έχει ανοικτή οικονομία, που είναι μέρος της διαδικασίας παγκοσμιοποίησης των οικονομιών και συμμετέχει στην ΟΝΕ. Η απόκτηση της γνώσης αυτής θα βελτιώσει την ικανότητα προβληματισμού σας σχετικά με τις δυνατότητες και τα περιθώρια που έχει σήμερα η Ελλάδα να ασκήσει οικονομική πολιτική εξόδου από τη σημερινή κρίση και να βρεθεί σε πορεία οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Πριν προχωρήσουμε στο κυρίως μέρος του εκπαιδευτικού αυτού υλικού, θα ήταν ωφέλιμο να σημειώσουμε ότι το κεντρικό ζητούμενο της οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας εξακολουθεί να είναι η αναζήτηση ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης με περισσότερη απασχόληση και κοινωνική δικαιοσύνη, ο εκσυγχρονισμός του κράτους και της δημόσιας διοίκησης, η επίτευξη διατηρήσιμων συνθηκών δημοσιονομικής και μακροοικονομικής σταθερότητας, καθώς και η μείωση της διαφοράς στο επίπεδο διαβίωσης των Ελλήνων συγκριτικά με τους πολίτες άλλων χωρών εντός και εκτός της ΕΕ. Οι στόχοι αυτοί παραμένουν ανεκπλήρωτοι, παρά το γεγονός ότι ήταν πάντα στο επίκεντρο των πολιτικών διακηρύξεων των ελληνικών κυβερνήσεων σε όλη τη μεταπολιτευτική περίοδο.

Σκοπός του εκπαιδευτικού υλικού

Σκοπός του εκπαιδευτικού υλικού που έχετε στα χέρια σας είναι να σας μεταφέρει τη γνώση και την πληροφόρηση που χρειάζεστε για να κατανοήσετε τους βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος της ελληνικής οικονομίας και των περιορισμών που αυτό δημιουργεί στην άσκηση οικονομικής πολιτικής της Ελλάδας, αλλά και των άλλων χωρών-μελών της ΟΝΕ.

Επίσης να σας εξοπλίσει με την απαιτούμενη γνώση για να είστε σε θέση να αξιολογήσετε τις μείζονες δράσεις που θα πρέ πει να αναλάβει το συνδικαλιστικό κίνημα, έτσι ώστε να συμβάλλει στην ανάπτυ-

ξη των βασικών πυλώνων μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής, η οποία πρωτίστως θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζομένων και θα έχει ως βασικούς στόχους την πλήρη απασχόληση και τη δικαιότερη διανομή του εισοδήματος. Θα κατανοήσετε ότι στις σημερινές συνθήκες η επίτευξη των προαναφερόμενων στόχων οικονομικής πολιτικής δεν είναι εύκολη διαδικασία, καθώς το εξωτερικό περιβάλλον της οικονομίας δημιουργεί ασφυκτικούς περιορισμούς στην άσκηση οικονομικής πολιτικής και στις δυνατότητες κυβερνητικής παρέμβασης σε όφελος των συμφερόντων των μισθωτών και των συνταξιούχων. Αυτός είναι ένας βασικός λόγος που το συνδικαλιστικό κίνημα πρέπει να σχεδιάσει με μεγάλη προσοχή και αποτελεσματικότητα τις πρωτοβουλίες και παρεμβάσεις του σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Τέλος θα ήταν σκόπιμο να αναφέρουμε στο εισαγωγικό αυτό σημείωμα ότι σε καμία περίπτωση το παρόν εκπαιδευτικό υλικό δεν μπορεί να καλύψει με επάρκεια όλα τα στοιχεία που θα μπορούσαν να συνθέσουν μια εναλλακτική πρόταση οικονομικής πολιτικής. Αυτό όμως που μπορεί να κάνει είναι να δημιουργήσει τη βάση πάνω στην οποία μπορείτε να αναπτύξετε το δικό σας προβληματισμό και τη δημιουργική σας σκέψη για μείζονα ζητήματα της πολιτικής και της οικονομίας της Ελλάδας σήμερα.

Η μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού

Η μελέτη του εκπαιδευτικού αυτού υλικού συνοδεύεται από δύο επιπλέον εκπαιδευτικές δραστηριότητες:

Α) **ένα γλωσσάρι οικονομικών όρων και εννοιών** (Παράρτημα Ι). Κρίνουμε απαραίτητη τη μελέτη του, στην περίπτωση που ο αναγνώστης δεν είναι εξοικειωμένος με οικονομικούς όρους και έννοιες. Αυτό θα βοηθούσε σημαντικά στην βαθύτερη κατανόηση της γνώσης που θα πάρει ο αναγνώστης από τη μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού.

Β) στο Παράρτημα ΙΙ θα βρείτε **ηλεκτρονικές διευθύνσεις με πρόσβαση σε βίντεο**, η παρακολούθηση των οποίων αποτελεί μέρος της διαδικασίας κατανόησης του εκπαιδευτικού υλικού

και ανάπτυξης προβληματισμού. Η παρακολούθηση των βίντεο για την Αργεντινή και τη Γουατεμάλα θα μπορούσε να προηγηθεί της μελέτης του Κεφαλαίου 1, ώστε ο αναγνώστης να αποκτήσει μια πρώτη επαφή με την πολιτική, την οικονομία και τα κοινωνικά προβλήματα του παγκόσμιου καπιταλισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:
Παγκοσμιοποίηση και Οικονομική Πολιτική

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στο πλαίσιο του κεφαλαίου αυτού θα κατανοήσετε τους μηχανισμούς με τους οποίους το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα επιβάλλει στις εθνικές κυβερνήσεις επιλογές οικονομικής πολιτικής, οι οποίες εξυπηρετούν τα συμφέροντα των τραπεζών και των άλλων χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Θα μάθετε ότι η απελευθέρωση του χρηματικού κεφαλαίου και η διαμόρφωση μιας παγκόσμιας χρηματοοικονομικής δομής ισχύος αναγκάζει τις εθνικές κυβερνήσεις να πειθαρχήσουν στις απαιτήσεις των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Θα κατανοήσετε με ποιο τρόπο η κίνηση της χρηματικού κεφαλαίου αποτρέπει την άσκηση οικονομικής πολιτικής που εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζομένων, την απασχόληση και την οικονομική μεγέθυνση. Τέλος, θα στοχαστείτε αναφορικά με το ρόλο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) στην ενίσχυση του νεοφιλελεύθερου χαρακτήρα της παγκοσμιοποίησης και της ισχύος που έχει αποκτήσει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο έναντι των εθνικών κυβερνήσεων τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες.

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να κατανοήσετε τους περιορισμούς που δημιουργεί η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου στους εθνικούς μηχανισμούς άσκησης οικονομικής πολιτικής και να στοχαστείτε σχετικά με τις προσαρμο-

γές των στόχων και των εργαλείων άσκησης οικονομικής πολιτικής στο νέο περιβάλλον που έχει δημιουργήσει η παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Επίσης να κατανοήσετε με ποιο τρόπο ο μηχανισμός πειθαρχίας που επιβάλλουν οι παγκοσμιοποιημένες αγορές χρήματος και κεφαλαίου περιορίζουν τη δυνατότητα των εθνικών κυβερνήσεων να εφαρμόσουν οικονομικές πολιτικές σε όφελος της εργασίας.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε και θα στοχαστείτε σχετικά με τη νεοφιλελεύθερη διαδικασία παγκοσμιοποίησης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου.
- Θα αναγνωρίσετε τη σημαντική ευθύνη των κυβερνήσεων ηγεμονικών χωρών, καθώς και του ΔΝΤ στη διαμόρφωση του σημερινού παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Θα είστε σε θέση να αναλύετε τη σημασία του ρόλου της αξιοπιστίας των εθνικών κυβερνήσεων και τους περιορισμούς που δημιουργεί η διασφάλισή της στο μηχανισμό άσκησης οικονομική πολιτικής.
- Θα είστε σε θέση να αναγνωρίζετε τους εξωτερικούς περιορισμούς στην άσκηση νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και να στοχαστείτε σχετικά με τις δυνατότητες που υπάρχουν για την άσκηση μιας πολιτικής σε όφελος της μισθωτής εργασίας.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Παγκοσμιοποίηση
- Αγορές Χρήματος και Κεφαλαίου
- Ελεύθερη Κίνηση του Κερδοσκοπικού Χρηματικού Κεφαλαίου
- Πειθαρχία

- Αξιοπιστία / Φερεγγυότητα
- Αυστηρή Οικονομική Πολιτική

1.1. Παγκοσμιοποίηση και Αγορές Χρήματος και Κεφαλαίου

Εισαγωγικά Σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε τη συσχέτιση νεοφιλελευθερισμού και παγκοσμιοποίησης και θα προβληματιστείτε με τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποια είναι η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στη σχέση κράτους – αγοράς;
- Ποια είναι η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην άσκηση οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο;
- Ποια οικονομικά συμφέροντα και κοινωνικές ομάδες εξυπηρετούνται από τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση;

1.1.1. Παγκοσμιοποίηση και Νεοφιλελευθερισμός

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία αυξανόμενης αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης των εθνικών οικονομιών σε όλους τους χώρους οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή στο σύστημα παραγωγής, στο σύστημα κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, στις νομισματικές και δανειακές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των εθνικών οικονομιών. Η βασική συνέπεια της παγκοσμιοποίησης είναι ότι διαμορφώνει ένα νέο εξωτερικό περιβάλλον για τις εθνικές οικονομίες, το οποίο μεταβάλλει σε σημαντικό βαθμό τη διαδικασία άσκησης, τα μέσα και τους στόχους της οικονομικής πολιτικής, συγκριτικά με την περίοδο εκείνη που οι εθνικές οικονομίες ήταν λιγότερο ανοικτές σε εξωτερικές σχέσεις και επιδράσεις.

Αυτό που είναι ιδιαίτερα σημαντικό και πρέπει να συγκρατήσετε είναι ότι η διαδικασία αυτή της παγκοσμιοποίησης εξελίσσεται σε μια περίοδο όπου κυριαρχεί ο οικονομικός φιλελευθερισμός, ως φιλοσοφία οργάνωσης των οικονομιών και μοντέλο άσκησης οικονομικής

πολιτικής. Συνεπώς, αυτά που σήμερα όλοι μας βιώνουμε και συχνά αναφέρουμε στον καθημερινό μας λόγο ως συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, δεν είναι το αποτέλεσμα μιας ουδέτερης διαδικασίας παγκοσμιοποίησης των σύγχρονων οικονομιών, αλλά μιας διαδικασίας που προσδιορίζεται από το νεοφιλελεύθερο μοντέλο παγκοσμιοποίησης.

Και είναι αυτό το συγκεκριμένο μοντέλο παγκοσμιοποίησης το οποίο πρέπει να αξιολογηθεί ως προς τις συνέπειές του στα οικονομικά και κοινωνικά συστήματα των χωρών, στην απασχόληση, στη διανομή του εισοδήματος, στο επίπεδο ευημερίας των εργαζομένων. Με άλλα λόγια, η κριτική που γίνεται στη σημερινή κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας δεν αφορά γενικά μια διαδικασία παγκοσμιοποίησης των αγορών, αλλά το νεοφιλελεύθερο μοντέλο παγκοσμιοποίησης (Λαφονταίν και Μύλλερ, 1999). Η συγκεκριμένη αυτή μορφή παγκοσμιοποίησης έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στα πεδία των χρηματικών και παραγωγικών σχέσεων μέσα στις χώρες και μεταξύ των χωρών, εξυπηρετώντας πολύ συγκεκριμένα οικονομικά και κοινωνικά συμφέροντα.

Για να κατανοήσετε καλύτερα τα όρια και τους περιορισμούς που δημιουργεί η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση στις εθνικές οικονομίες, καθώς επίσης και τους μηχανισμούς μέσω των οποίων επιδρά σε αυτές, είναι σημαντικό να γνωρίσετε τις συνέπειες στην άσκηση οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Το κοινό συμπέρασμα σχεδόν όλων των σχετικών αναλύσεων είναι ότι η παγκοσμιοποίηση έχει προκαλέσει δύο σημαντικές μεταβολές (βλ. π.χ. Πελαγίδης, 2000, Κατσούλης κ.ά., 2003):

Πρώτον, **στη σχέση μεταξύ του ιδιωτικού και του κρατικού τομέα της οικονομίας.** Από τη μια πλευρά παρατηρείται σημαντικός περιορισμός της δυνατότητας των κρατών και των κυβερνήσεων να παρεμβαίνουν στην οικονομία και ταυτόχρονα μια τάση συρρίκνωσης της κρατικής δραστηριότητας και παρέμβασης, μέσω μιας διαδικασίας ιδιωτικοποιήσεων μέρος του κρατικού τομέα της οικονομίας. Από την άλλη πλευρά παρατηρείται επέκταση και ενίσχυση του ρόλου των αγορών ως μηχανισμού κατανομής πόρων, εισοδήματος και ισχύος. Αυτό έχει ως κύρια συνέπεια την αναδιοργάνωση και την αναδιάρθρωση των οικονομικών σχέσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο με οδηγό τις αγορές και τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Συμβαίνει

αυτό δηλαδή που έχει χαρακτηριστεί ως νεοφιλελεύθερος μετασχηματισμός των σημερινών καπιταλιστικών οικονομιών.

Δεύτερον, στη δυνατότητα των κυβερνήσεων να ασκήσουν αυτόνομα την οικονομική διαχείριση των χωρών τους. Στο πεδίο αυτό παρατηρείται σημαντική αδυναμία των κυβερνήσεων να εφαρμόσουν πολιτικές, κυρίως κοινωνική πολιτική και πολιτικές αύξησης της απασχόλησης. Η κύρια συνέπεια των επιπτώσεων αυτών είναι η μεγάλη ανισότητα στην κατανομή του κόστους της προσαρμογής των εθνικών οικονομιών στη διαδικασία της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και τάξεων στο εσωτερικό κάθε χώρας, αλλά και μεταξύ χωρών με διαφορετική θεσμική και διαρθρωτική δομή και θέση στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Όπως θα γνωρίσετε παρακάτω, το κόστος της προσαρμογής καλούνται να το πληρώσουν ουσιαστικά οι εργαζόμενοι και οι συνταξιούχοι, καθώς η δημοσιονομική και εισοδηματική λιτότητα και η ελαστικότητα των εργασιακών σχέσεων αποτελούν τα βασικά πεδία προσαρμογής της οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο.

Ποιος είναι όμως ο κύριος μηχανισμός μέσω του οποίου η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση περιορίζει τις επιλογές οικονομικής πολιτικής των εθνικών κυβερνήσεων; Η απάντηση είναι οι παγκοσμιοποιημένες αγορές χρήματος και κεφαλαίου και ο ρόλος διεθνών οργανισμών, όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα. Θα είστε σε θέση να κατανοήσετε το μηχανισμό αυτό μετά την ανάγνωση της ενότητας που ακολουθεί.

Συνοψίζοντας, αυτό που όλοι μας γνωρίζουμε και βιώνουμε ως το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης είναι το αποτέλεσμα της νεοφιλελεύθερης διαδικασίας παγκόσμιας αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης των εθνικών οικονομιών. Η διαδικασία αυτή έχει δραματικά αλλάξει το ισοζύγιο της ισχύος μεταξύ κράτους και αγοράς σε όφελος των δυνάμεων της αγοράς. Η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση έχει ως κινητήρια δύναμη τις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Η δραματική αύξηση της ισχύος των αγορών αυτών έχει μεταβάλει σε σημαντικό βαθμό παραδοσιακά πρότυπα παραγωγής και οικονομικής οργάνωσης σε βάρος της εργασίας.

1.2. Παγκοσμιοποίηση των Αγορών Χρήματος και Κεφαλαίου και Οικονομική Πολιτική

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε τη βασική αιτία αύξησης της ισχύος των αγορών χρήματος και κεφαλαίου πάνω στις κυβερνήσεις και στην άσκηση οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Επιπλέον θα προβληματιστείτε σχετικά με το ρόλο που έπαιξαν συγκεκριμένα κράτη και διεθνείς οργανισμοί στη διαδικασία παγκοσμιοποίησης των εθνικών οικονομιών και στη διαμόρφωση του σημερινού διεθνούς νομισματικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος.

1.2.1. Η Παγκοσμιοποίηση των Αγορών Χρήματος και Κεφαλαίου

Η παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου αποτελεί ίσως την πιο σημαντική εξέλιξη στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις από τη δεκαετία του 1970 μέχρι σήμερα. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι διεθνείς χρηματοοικονομικές συναλλαγές έχουν αυξηθεί με εκρηκτικούς ρυθμούς, που ξεπερνάνε αρκετές φορές την αξία των συναλλαγών του διεθνούς εμπορίου.

Η παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα πολλών και διαφορετικών μεταξύ τους παραγόντων (βλ. Αργείτης, 2002, Πελαγίδης, 2000). Η πιο γνωστή και κυρίαρχη ερμηνεία της παγκοσμιοποίησης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου αφορά τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι η ανάπτυξη της επιστήμης της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών μείωσε πολύ το κόστος και αύξησε σημαντικά την ευκολία μετακίνησης του χρηματικού κεφαλαίου σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι επενδυτές στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου μπορούν μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα, με ένα απλό τηλεφώνημα και μια μόνο εντολή, να μετακινήσουν τεράστια ποσά από μια αγορά και χώρα σε μια άλλη αγορά και χώρα, αγοράζοντας ή πουλώντας συνάλλαγμα, μετοχές, ομόλογα κ.λπ. Το αποτέλεσμα αυτής της τεχνολογικής μεταβολής είναι να σημειωθεί σημαντική διεύρυνση του όγκου και της αξίας των χρηματοοικονομικών συναλλαγών σε παγκόσμια κλίμακα.

Μια δεύτερη ερμηνεία της παγκοσμιοποίησης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου αφορά τις πιέσεις των αγορών. Στην ερμηνεία αυτή προσδιοριστικοί παράγοντες της παγκοσμιοποίησης του χρηματι-

κού κεφαλαίου θεωρούνται: α) η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, εμπιστοσύνη η οποία είχε κλονιστεί την περίοδο της χρηματοοικονομικής κρίσης του 1930, β) η αυξανόμενη ζήτηση για διεθνείς χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, αποτέλεσμα της διόγκωσης του παγκόσμιου εμπορίου και της δραστηριότητας των πολυεθνικών επιχειρήσεων στις δεκαετίες 1950 και 1960, γ) η αποταμίευση των υπέρογκων πλεονασμάτων πολλών αραβικών χωρών στις διεθνείς τραπεζικές αγορές και κεφαλαιαγορές και δ) οι τραπεζικές καινοτομίες και η ανάπτυξη νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων (π.χ. μελλοντικά συμβόλαια, συμβόλαια ανταλλαγής επιτοκίων κ.ά.) τα οποία μείωσαν το ρίσκο και το κόστος των διεθνών χρηματικών συναλλαγών.

Άσκηση 1

Οι προαναφερόμενες ερμηνείες της παγκοσμιοποίησης τονίζουν κυρίως το ρόλο τεχνολογικών και οικονομικών παραγόντων. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος της ιδεολογίας του νεοφιλελευθερισμού και της πολιτικής στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης;

Οι προαναφερόμενες ερμηνείες αγνοούν πολύ σοβαρές θεσμικές αλλαγές που συνέβησαν στην παγκόσμια οικονομία και συνδέονται με ιδεολογικές και πολιτικές αποφάσεις των κυβερνήσεων των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου, από τη δεκαετία του 1960 και μετά. Ειδικότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι ΗΠΑ επιθυμούσαν τη δημιουργία ενός περισσότερο φιλελεύθερου παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η φιλελεύθερη μεταστροφή στην πολιτική στάση των ΗΠΑ μπορεί να αποδοθεί σε δύο βασικές αιτίες, όπως έχει επισημάνει ο Underhill (2000). Πρώτον, στην εξυπηρέτηση των ηγεμονικών συμφερόντων των ΗΠΑ. Αυτό θα πραγματοποιείτο αφενός με τη φιλελευθεροποίηση του διεθνούς χρηματοοικονομικού και νομισματικού συστήματος και τη συνακόλουθη παγκοσμιοποίηση του αμερικανικού χρηματικού κεφαλαίου, αφετέρου με τη θεμελίωση του ηγεμονικού ρόλου του χρηματοπιστωτικού κέντρου της Νέας Υόρκης στην παγκόσμια οικονομία.

Δεύτερον, στην απορρύθμιση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου που θεσμικά ξεκίνησαν οι ΗΠΑ το 1974, με πολιτική απόφαση κατάργησης κάθε είδους περιορισμών στην ελεύθερη κίνηση του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Η πολιτική αυτή απόφαση έχει αποδοθεί στη νεοφιλελεύθερη μεταστροφή των ΗΠΑ την περίοδο εκείνη. Η Μεγάλη Βρετανία ακολούθησε το 1979, με πολιτική επιλογή της νεοφιλελεύθερης κυβέρνησης της Μ. Θάτσερ, ενώ πολλές ευρωπαϊκές χώρες όπως και η Ιαπωνία άρχισαν σταδιακά, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, να απελευθερώνουν τις δικές τους αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Ως βασική αιτία αυτής της συμπεριφοράς θεωρείται ο ανταγωνισμός των κρατών και κυβερνήσεων στην προσέλκυση ξένου χρηματικού κεφαλαίου, το οποίο έχει χωρίς αμφιβολία προτίμηση σε ένα απόλυτα απορρυθμισμένο χρηματοπιστωτικό περιβάλλον.

Η απελευθέρωση και απορρύθμιση των αγορών υπονόμευσε τη χρηματοοικονομική δομή του διεθνούς νομισματικού συστήματος του Μπρέτον Γουντς (Bretton Woods), το οποίο στηριζόταν στην εφαρμογή περιορισμών στην κίνηση του κεφαλαίου, ως μέσο προστασίας της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας στην άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Το σημαντικότερο αποτέλεσμα της πολιτικής των ισχυρών κυβερνήσεων για απελευθέρωση των αγορών ήταν η παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Η βασική συνέπεια της παγκοσμιοποίησης των αγορών αυτών είναι η διαμόρφωση μιας δεξαμενής κερδοσκοπικού κυρίως κεφαλαίου, με πολύ μεγάλη ευκολία μετακίνησης παγκοσμίως. Η συνέπεια αυτή αποτελεί τη βασική αιτία της αστάθειας του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και των αυστηρών περιορισμών που δημιουργούνται στην άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής.

Η κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος του Μπρέτον Γουντς επιτάχυνε τις προαναφερόμενες συνέπειες, καθώς συνέβαλε στην απελευθέρωση των συναλλαγών από την αυστηρή αρχή του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Η μετάβαση του διεθνούς νομισματικού συστήματος σε καθεστώς κυμαινόμενων ισοτιμιών επέφερε σημαντικές εξελίξεις στην άσκηση οικονομικής πολιτικής, λόγω του γεγονότος ότι συνέβη στο νέο χρηματοοικονομικό περιβάλλον που δημιουργούσε η αυξανόμενη κινητικότητα του κεφαλαίου και η ολοκλήρωση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου (Obstfeld, 2000).

Η μετάβαση στις κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες προσέφερε στο παγκόσμιο κερδοσκοπικό κεφάλαιο κερδοφόρες ευκαιρίες επένδυσης μεταξύ εναλλακτικών χρηματοπιστωτικών κέντρων, νομισμάτων και χρεογράφων. Όπως θα μάθετε παρακάτω, η κερδοσκοπική μετακίνηση του χρηματικού κεφαλαίου δημιουργεί αστάθεια και υψηλή αβεβαιότητα στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, καθώς μεταβάλλονται, σε ελάχιστο χρόνο και απρόβλεπτα, οι τιμές συναλλάγματος, μετοχών, ομολογιών κ.λπ.

Όμως μεταβολές στις τιμές των βασικών αυτών χρηματοοικονομικών εργαλείων θα μπορούσαν να αποτελέσουν αιτία αστάθειας και κρίσης στην αγορά συναλλάγματος και στις αγορές μετοχών και χρεογράφων, αποσταθεροποιώντας το σύνολο του οικονομικού συστήματος μιας χώρας. Ο φόβος μιας τέτοιας κρίσης και η προσπάθεια αποφυγής της, αλλά και η ταυτόχρονη προσπάθεια προσέλκυσης του κεφαλαίου αυτού στις εθνικές χρηματοπιστωτικές αγορές λειτουργούν ως μηχανισμός πειθάρχησης των κυβερνήσεων και της άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής (Strange, 1985).

Άσκηση 2

Ποια πιστεύετε ότι είναι τα οικονομικά και κοινωνικά συμφέροντα που εξυπηρετούνται από το νεοφιλελεύθερο μοντέλο παγκοσμιοποίησης; Δώστε ένα παράδειγμα οικονομικού οφέλους ή κόστους για κάποια κοινωνική ομάδα με βάση τα βίντεο που παρακολουθήσατε για την περίπτωση της Αργεντινής και της Γουατεμάλας.

Το σημαντικότερο στοιχείο του σημερινού παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος είναι το γεγονός ότι η πολιτική απορρύθμισης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου και η μετάβαση στο σύστημα των κυμαινόμενων ισοτιμιών συνέβαλαν στην υψηλή κινητικότητα του χρηματικού κεφαλαίου. Η εξέλιξη αυτή δημιούργησε τη θεσμική βάση για τη δημιουργία μιας παγκόσμιας, χρηματοοικονομικής δομής ισχύος πάνω από εθνικά κράτη και υπερεθνικές συμφωνίες, με δραματικές συνέπειες για την άσκηση οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Η βάση αυτής της δομής ισχύος είναι ότι με την απελευθέρω-

ση των αγορών οι ιδιώτες επενδυτές, οι ιδιωτικές τράπεζες, τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα (π.χ. συνταξιοδοτικά ταμεία, ταμεία διαχείρισης κεφαλαίων) δεν είναι πλέον περιορισμένα στην αξιοποίηση των επενδυτικών ευκαιριών της χώρας τους.

Η απελευθέρωση των αγορών δίνει την ελευθερία στους κατόχους και στους διαχειριστές του χρηματικού κεφαλαίου να επενδύσουν οπουδήποτε στην παγκόσμια οικονομία και να μετακινηθούν ταχύτατα ανάμεσα στις εθνικές οικονομίες, ανάλογα με τις προσδοκίες τους για υψηλότερη κερδοφορία και ασφάλεια. Η δυνατότητα αυτή αποτελεί τη βάση της διαρθρωτικής δύναμης του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, η οποία ασκείται όχι μόνο πάνω στις μικρές οικονομίες, αλλά και στις μεγάλες καπιταλιστικές οικονομίες, περιορίζοντας δραματικά τους βαθμούς ελευθερίας των κυβερνήσεων στην άσκηση οικονομικής πολιτικής. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το τελευταίο χρονικό διάστημα η ίδια η ΕΕ και το ευρώ βιώνουν τις συνέπειες της διαρθρωτικής δύναμης του διεθνούς χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου.

Συνοψίζοντας, η παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου έχει δημιουργήσει μια νέα, φιλελεύθερη χρηματοοικονομική δομή ισχύος, η οποία έχει καθοριστικά αυξήσει τη δύναμη και την επίδραση του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου πάνω σε κάθε εθνικό μηχανισμό άσκησης οικονομικής πολιτικής. Όπως θα μάθετε στην ενότητα που ακολουθεί, η νέα, παγκόσμια, φιλελεύθερη αυτή δομή ισχύος έχει υπονομεύσει την αυτονομία και την ανεξαρτησία του μηχανισμού άσκησης οικονομικής πολιτικής, κυρίως την εφαρμογή επεκτατικών δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών. Έχει επίσης καταστήσει την επίτευξη του στόχου της πλήρους απασχόλησης ανέφικτη σε εθνικό επίπεδο, χωρίς διεθνή συνεργασία και συντονισμό στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής.

1.3. Χρηματικό Κεφάλαιο, Αξιοπιστία και Οικονομική Πολιτική

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε τη συσχέτιση της παγκοσμιοποίησης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου με την πειθαρχία που επιβάλλουν οι αγορές αυτές στις κυβερνήσεις για την άσκηση οικονομικών πολιτικών που εξυπηρετούν τα συμφέροντα των κατόχων του

παγκόσμιου πλούτου. Επιπλέον θα είστε σε θέση να αναγνωρίσετε τους περιορισμούς στην άσκηση οικονομικής πολιτικής της Ελλάδας, ως αποτέλεσμα της υπερβολικής αύξησης του δημόσιου ελλείμματος, καθώς επίσης και να αξιολογήσετε τη φιλοσοφία του Μνημονίου.

1.3.1. Αξιοπιστία, Πειθαρχία και Οικονομική Πολιτική

Η δημιουργία της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής δομής ισχύος έχει μεταβάλλει τον παρεμβατικό ρόλο των εθνικών κυβερνήσεων, μειώνοντας τους βαθμούς ελευθερίας στην άσκηση οικονομικής πολιτικής, αλλά και αυξάνοντας την πειθαρχία και την «ανάγκη» συμμόρφωσης τους με τις απαιτήσεις και τα συμφέροντα των κατόχων του χρηματικού κεφαλαίου. Η περίπτωση της Ελλάδας στην τρέχουσα δημοσιονομική κρίση και η εφαρμογή του Μνημονίου αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Για να κατανοήσετε τη σχέση αξιοπιστίας και πειθαρχίας των κυβερνήσεων πρέπει να στοχαστείτε σχετικά με τα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά του σημερινού διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αυτά είναι: α) η παγκόσμια κινητικότητα του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, β) οι κερδοσκοπικές συναλλαγές στις αγορές συναλλάγματος, μετοχών, ομολόγων κ.λπ., γ) ο αυξημένος ανταγωνισμός ανάμεσα στις χώρες και τις κυβερνήσεις αφενός για να προσελκύσουν τα κεφάλαια αυτά, αφετέρου για να προσαρμοστούν στο νέο περιβάλλον, έτσι ώστε να μειώσουν την πιθανότητα να αντιμετωπίσουν χρηματοπιστωτική αστάθεια και κρίση και δ) ο ρόλος που έχουν διεθνής οργανισμοί όπως το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου.

Οι αγορές χρήματος και κεφαλαίου σήμερα κυριαρχούνται από βραχυπρόθεσμες ροές κεφαλαίου που επιδιώκουν να κάνουν κέρδη μέσω μιας διαδικασίας αγοράς και πώλησης συναλλαγμάτων, μετοχών, ομολογιών κ.λπ., αποτιμημένων σε διαφορετικά νομίσματα. Η μακροοικονομική πολιτική παίζει σημαντικό ρόλο στη μετακίνηση του κεφαλαίου, αφού επηρεάζει τα επιτόκια, τον πληθωρισμό, τη συναλλαγματική ισοτιμία, καθώς και άλλα μεγέθη που σχετίζονται με τα προαναφερόμενα, όπως η ανεργία, τα δημόσια ελλείμματα, το δημόσιο χρέος κ.ά. Μεταβολές στη μακροοικονομική πολιτική προκαλούν μεταβολές στις προαναφερόμενες μεταβλητές και μέσω αυτών, στις

προσδοκίες κέρδους των κατόχων του παγκόσμιου πλούτου, που προσδιορίζουν τις επενδυτικές αποφάσεις τους, δηλαδή τη μετακίνηση του κεφαλαίου τους μεταξύ των χωρών.

Αν για παράδειγμα κάποιοι από τους κατόχους του παγκόσμιου πλούτου έχουν αγοράσει δημόσιο χρέος μιας χώρας, π.χ. της Ελλάδας, τους ενδιαφέρει το πραγματικό επιτόκιο δανεισμού, που σε συνδυασμό με την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία προσδιορίζουν την απόδοση της επένδυσής τους από την κατοχή κρατικών ομολόγων. Επίσης τους ενδιαφέρει η ικανότητα της χώρας να αποπληρώσει το χρέος της. Η όποια μεταβολή στην απόδοση της επένδυσης και στη βεβαιότητα της αποπληρωμής του χρέους, μπορεί να προκαλέσει μαζική πώληση κρατικών χρεογράφων, με συνέπειες την εκτίναξη του επιτοκίου δανεισμού και την αδυναμία νέου δανεισμού για την κυβέρνηση της χώρας αυτής. Η αποφυγή μιας τέτοιας εξέλιξης περιορίζει την κυβέρνηση από την άσκηση οικονομικής πολιτικής που θα μπορούσε να προκαλέσει μεταβολή στις προσδοκίες κέρδους και βεβαιότητας των κατόχων του πλούτου. Με αυτόν τον τρόπο η οικονομική πολιτική προσαρμόζεται στις επιθυμίες των παγκόσμιων κερδοσκόπων.

Σκεφτείτε τώρα την περίπτωση μιας κυβέρνησης η οποία θέλει να εφαρμόσει επεκτατική δημοσιονομική και νομισματική πολιτική με στόχο να αυξήσει την οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση. Η πολιτική αυτή θα μπορούσε να είναι προεκλογική δέσμευση της κυβέρνησης στους ψηφοφόρους της και στους πολίτες της χώρας. Ο συνδυασμός υψηλών δημόσιων ελλειμμάτων, ως αποτέλεσμα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και χαμηλότερων επιτοκίων, ως αποτέλεσμα της επεκτατικής νομισματικής πολιτικής, καθώς και η πιθανή αύξηση του πληθωρισμού θα σηματοδοτούσαν τη μείωση της πραγματικής απόδοσης για τους κατόχους κρατικών ομολόγων της εν λόγω χώρας. Επίσης, η αύξηση του δημόσιου ελλείμματος και χρέους θα μπορούσε να σηματοδοτήσει μεταβολή των προσδοκιών των επενδυτών για την ικανότητα της χώρας να αποπληρώσει το συσσωρευμένο χρέος της.

Η μαζική φυγή των κατόχων του χρηματικού κεφαλαίου και των θεσμικών επενδυτών από τη χώρα αυτή θα ακύρωνε πρακτικά την πολιτική της κυβέρνησης, καθώς δε θα μπορούσε να αντλήσει τα νέα δανειακά κεφάλαια που θα απαιτούσε η χρηματοδότηση της επεκτα-

τικής δημοσιονομικής πολιτικής της. Επιπρόσθετα, η μαζική πώληση κρατικών ομολόγων θα προκαλούσε κρίση φερεγγυότητας και αξιοπιστίας της συγκεκριμένης κυβέρνησης, με πιθανό αποτέλεσμα την αδυναμία αποπληρωμής του συσσωρευμένου χρέους της και συνεπώς, αυξημένο κίνδυνο χρεοκοπίας της χώρας. Αυτά όλα θα συνέβαιναν καθώς οι κάτοχοι κρατικού χρέους θα προτιμούσαν την άσκηση αντιπληθωριστικής οικονομικής πολιτικής και μιας πολιτικής δημοσιονομικής προσαρμογής, η οποία θα διασφάλιζε την υψηλή κερδοφορία της επένδυσής τους, ανεξάρτητα από τις αρνητικές συνέπειές της στην απασχόληση, στους μισθούς και στο επίπεδο διαβίωσης των εργαζομένων της χώρας αυτής.

Επιπρόσθετα, σκεφτείτε το γεγονός ότι η τιμή των μετοχών στο χρηματιστήριο αξιών επηρεάζεται επίσης από το πραγματικό επιτόκιο και την κερδοφορία των επιχειρήσεων που τις εκδίδουν. Μια αύξηση του πραγματικού επιτοκίου ή/και μια μείωση των κερδών των επιχειρήσεων οδηγεί σε μαζικές πωλήσεις μετοχών και φυγή από τη συγκεκριμένη αγορά κεφαλαίου. Ένας επενδυτής λοιπόν που έχει στο χαρτοφυλάκιό του μεγάλο αριθμό μετοχών, θα αντιδράσει σε κάθε μεταβολή των προσδοκιών του για τις προαναφερόμενες μεταβλητές. Μια αυστηρή εισοδηματική πολιτική (πολιτική λιτότητας) δημιουργεί προσδοκίες υψηλής κερδοφορίας για τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, συνεπώς και υψηλότερης απόδοσης για τον επενδυτή.

Συνεπώς, ιδιώτες και θεσμικοί επενδυτές επιθυμούν και υποστηρίζουν την εφαρμογή μιας πολιτικής δημοσιονομικής και εισοδηματικής λιτότητας και θεσμικές αλλαγές όπως η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας που θα προκαλέσει μείωση μισθών, καθώς αυτό εξυπηρετεί την κερδοφορία και την ασφάλεια του χαρτοφυλακίου τους. Αντίθετα, είναι πολύ πιθανό να αντιδράσουν αρνητικά με μαζικές πωλήσεις μετοχών και ομολόγων και φυγή στο εξωτερικό στην περίπτωση εφαρμογής χαλαρής δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής που θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των εργαζομένων. Το ίδιο θα συμβεί και με τις προσδοκίες τους για το πραγματικό επιτόκιο. Μια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική με στόχο την αύξηση της απασχόλησης θα θεωρηθεί ως πληθωριστική. Συνεπώς θα μειώσει το πραγματικό επιτόκιο και την απόδοση του χαρτοφυλακίου τους, οδηγώντας τους επενδυτές σε έξοδο από τη συγκεκριμένη αγορά και εθνική οικονομία.

Η εξαγωγή/εισαγωγή κεφαλαίου αποτελεί λοιπόν ένα θεσμικό εργαλείο ισχύος στα χέρια αυτών που κατέχουν και ελέγχουν το διεθνές χρηματικό κεφάλαιο, που το χρησιμοποιούν για να εγκλωβίζουν εθνικές κυβερνήσεις και κεντρικές τράπεζες σε επιλογές οικονομικής πολιτικής που εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους. Ταυτόχρονα περιορίζουν τη δυνατότητα των κυβερνήσεων να ασκήσουν εναλλακτικές πολιτικές, καθώς μπορούν να θεωρηθούν αιτία μαζικής φυγής (ή αποφυγής) κεφαλαίου από τις εγχώριες αγορές, παράγοντας που μπορεί να αποτελέσει κύρια αιτία χρεοκοπίας μιας εθνικής οικονομίας. Από την άλλη πλευρά, η σταθερότητα και η προσαρμογή των εργαλείων και των στόχων της οικονομικής πολιτικής στις απαιτήσεις των αγορών αυξάνει την εμπιστοσύνη και προτίμησή τους για τις χώρες που την εφαρμόζουν. Με τον τρόπο αυτό, η εθνική οικονομική πολιτική αιχμαλωτίζεται από τις προσδοκίες, τις αντιλήψεις και τα συμφέροντα εκείνων που δραστηριοποιούνται στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, οι κυβερνήσεις που αντιμετωπίζουν πρόβλημα χρεοκοπίας και αδυναμία εξεύρεσης πόρων για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξής τους αναγκάζονται να προσφύγουν στο ΔΝΤ, ώστε να αποκτήσουν τη «φερεγγυότητα» που χρειάζονται οι επενδυτές για να συνεχίζουν να δανείζουν εθνικές οικονομίες.

1.3.2. Ο Ρόλος του ΔΝΤ

Για να αποφεύγονται συναλλαγματικές κρίσεις και κρίσεις χρέους, το σημερινό διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα έχει οργανώσει τη διεθνή χρηματοδότηση με βάση την αρχή του εσχάτου δανεισμού. Ο όρος αυτός αναφέρεται σε ένα ηγεμονικό κράτος ή ένα διεθνή οργανισμό που θα συνέχιζε το δανεισμό της ενδιαφερόμενης χώρας, σκοπεύοντας να ενισχύσει και να διατηρήσει τη σταθερότητα του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος. Στη σημερινή δομή του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, το ΔΝΤ παίζει το ρόλο του δανειστή εσχάτου ανάγκης για συγκεκριμένες περιπτώσεις προβλημάτων στους εξωτερικούς τομείς των οικονομιών και κρίσεις χρέους.

Το ΔΝΤ ουσιαστικά αναλαμβάνει δράση όταν η κρίση του χρέους μιας χώρας διαφαίνεται αναπόφευκτη. Το ΔΝΤ προσφέρει την πίστωση και τη ρευστότητα που χρειάζεται η χρεωμένη χώρα (ή μέρος αυτής στην περίπτωση της Ελλάδας) για την εξυπηρέτηση των δανειακών αναγκών

της εν λόγω χώρας. Τα δάνεια του ΔΝΤ προσφέρονται ωστόσο με αυστηρούς όρους. Οι προϋποθέσεις αυτές που θέτει το ΔΝΤ στη χορήγηση του δανείων του έχουν αποτελέσει αντικείμενο έντονης επιστημονικής και πολιτικής αντιπαράθεσης. Μια τυπική περίπτωση δανειοδότησης από το ΔΝΤ συνήθως συνοδεύεται από αντιλαϊκά μέτρα πολιτικής, τα οποία υποτίθεται ότι θα αποκαταστήσουν την ισορροπία στην οικονομία.

Πιο συγκεκριμένα τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που απαιτεί το ΔΝΤ είναι:

1. **Υποτίμηση του εθνικού νομίσματος.** Η συναλλαγματική ισοτιμία του εθνικού νομίσματος μειώνεται σχετικά με τα άλλα βασικά νομίσματα. Η επιλογή αυτή κάνει τις εισαγωγές πιο ακριβές και μειώνει το κόστος των εξαγωγών. Συνεπώς μειώνει το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (δεν εκτιμάται η αρνητική επίπτωση της υποτίμησης στην αύξηση του εξωτερικού χρέους και στον πληθωρισμό). Στην περίπτωση της Ελλάδας το μέτρο αυτό δεν είναι υλοποιήσιμο, καθώς η χώρα μας είναι στην ΟΝΕ και χρησιμοποιεί ως νόμισμά της το ευρώ. Αυτό αποτέλεσε και τη βασική αιτία της εφαρμογής αυστηρών μέτρων εισοδηματικής πολιτικής, ώστε να επιτευχθεί η εσωτερική υποτίμηση της οικονομίας μέσω της περικοπής των μισθών και των συντάξεων.

2. **Σταθερότητα τιμών.** Προτείνονται περιοριστικές πολιτικές σε μια προσπάθεια περιορισμού του πληθωρισμού. Καθώς ο υψηλός πληθωρισμός αποθαρρύνει ξένους δανειστές και επενδυτές, ένας μικρότερος πληθωρισμός βελτιώνει το επενδυτικό κλίμα.

3. **Δημοσιονομική αυστηρότητα και πειθαρχία.** Η κυβέρνηση καλείται να περικόψει τις δημόσιες δαπάνες και επιδοτήσεις, να αυξήσει τους φόρους και να ιδιωτικοποιήσει δημόσιες επιχειρήσεις. Οι πολιτικές αυτές στοχεύουν στη μείωση του κρατικού ελλείμματος και δανεισμού.

4. **Απελευθέρωση εμπορίου με κατάργηση δασμών.** Οι πολιτικές αυτές ενθαρρύνουν τις εισαγωγές, κυρίως πρώτων υλών και ενδιάμεσων αγαθών, καθώς και των εξαγωγών.

5. **Δίκτυο κοινωνικής προστασίας.** Καθώς αναγνωρίζεται ότι οι προαναφερόμενες πολιτικές προκαλούν μείωση στο επίπεδο διαβίωσης του λαού και ειδικά των φτωχών στρωμάτων, κρίνεται απαραίτητο να δημιουργηθεί ένα δίκτυο κοινωνικών προγραμμάτων για τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων των πολιτικών αυτών.

Η λογική των πολιτικών του ΔΝΤ είναι να μειώσουν το δημόσιο έλλειμμα και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών βραχυχρόνια μέσω της αύξησης των εξαγωγών και της μείωσης των εισαγωγών και ταυτόχρονα να βοηθήσουν τη χρηματοδότηση του ισοζυγίου κεφαλαίων περιορίζοντας νέες ανάγκες δανείων. Μακροχρόνια, οι πολιτικές αυτές πιστεύεται ότι συμβάλλουν στην ενθάρρυνση της οικονομικής μεγέθυνσης και στην αύξηση του εισοδήματος, ώστε η χώρα να είναι σε θέση να αποπληρώσει τα χρέη της και την εξάρτησή της από τον εξωτερικό δανεισμό.

Όπως προαναφέραμε οι αυστηρές πολιτικές σταθεροποίησης της οικονομίας προκαλούν μεγάλη πολιτική πίεση στις χρεωμένες χώρες, οι κυβερνήσεις των οποίων έχουν να αντιμετωπίσουν εκτός από το πρόβλημα της διαχείρισης του χρέους και την έντονη κοινωνική δυσαρέσκεια που προκαλούν οι πολιτικές αυτές. Οι κοινωνικές εντάσεις συνήθως παίρνουν εκρηκτικές εκφράσεις (π.χ. περίπτωση χωρών της Λατινικής Αμερικής) με αποσταθεροποιητικές πολιτικές επιπτώσεις. Βλέπουμε λοιπόν ότι το πρόβλημα του χρέους είναι παράγοντας που μπορεί ν' αποσταθεροποιήσει οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά μια χώρα.

Ένα δεύτερο στοιχείο είναι ότι η εφαρμογή των μέτρων αυτών συνεπάγεται τη θυσία εθνικής αυτονομίας για τη διατήρηση της διεθνούς χρηματοοικονομικής σταθερότητας, η οποία πιστεύεται ότι είναι προσωρινή, αν η εφαρμογή της πολιτικής του ΔΝΤ δεν αντιμετωπίσει πρόβλημα στην ουσία του. Ο φαύλος κύκλος του χρέους κλείνει με τη σύνδεση όλων αυτών των μερών μεταξύ τους. Δηλαδή, η κρίση χρέους μιας χώρας αποσταθεροποιεί το διεθνές νομισματικό σύστημα. Το ΔΝΤ για να προστατέψει το παγκόσμιο σύστημα πληρωμών χρηματοδοτεί την πάσχουσα χώρα με νέα δάνεια, υπό τον όρο εφαρμογής των πολιτικών που συμβουλεύει το ΔΝΤ. Οι πολιτικές αυτές προκαλούν κοινωνική δυσαρέσκεια και πολιτική αστάθεια στις χώρες που τις εφαρμόζουν, κατα-

στάσεις που μειώνουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών αυτών, ακόμη και στην υποθετική περίπτωση που ο σχεδιασμός τους είναι σωστός, κάτι που είναι ωστόσο αμφισβητήσιμο. Πολλές φορές οι κυβερνήσεις είναι ανίκανες να εφαρμόσουν τα αυστηρά πακέτα πολιτικής του ΔΝΤ. Η συσσώρευση χρέους οδηγεί σε νέα κρίση χρέους που διαταράσσει εκ νέου τη διεθνή χρηματοοικονομική σταθερότητα. Η συσσώρευση των προβλημάτων αυτών τις τελευταίες δεκαετίες έχουν αυξήσει σημαντικά την αστάθεια της παγκόσμιας οικονομίας.

Οι πολιτικές του ΔΝΤ έχουν δεχτεί μεγάλη κριτική για το γεγονός ότι δίνουν μεγάλη σημασία στη σταθερότητα και στην ισορροπία και όχι στην κοινωνική δικαιοσύνη και στις ανάγκες των φτωχών και αδύναμων οικονομικά κοινωνικών στρωμάτων. Τα προγράμματα λιτότητας, όπως συνήθως λέγονται, περιορίζουν πρωτίστως την ευημερία των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων και λιγότερο τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Βέβαια στην εκτίμηση του κόστους και του οφέλους των πολιτικών του ΔΝΤ θα πρέπει να συμπεριλάβουμε και τη δυνατότητα των χωρών αυτών να ασκήσουν εναλλακτικές πολιτικές.

Συνοψίζοντας, οι προσδοκίες για την αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής και για τη φερεγγυότητα των κυβερνήσεων αποτελούν βασικό στοιχείο στο παιχνίδι της ισχύος των αγορών σε βάρος των εθνικών κυβερνήσεων. Εάν η οικονομική πολιτική που εφαρμόζει μια κυβέρνηση αποτυγχάνει να είναι αξιόπιστη, η εθνική οικονομία καθίσταται μη ανταγωνιστική για το μετακινούμενο, κερδοσκοπικό χρηματικό κεφάλαιο. Με τον τρόπο αυτό, η αξιοπιστία λειτουργεί ως μηχανισμός πειθάρχησης των κυβερνήσεων. Η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής στις απαιτήσεις των αγορών θεσμοθετεί την εφαρμογή νεοφιλελεύθερων πολιτικών και πολιτικών λιτότητας, στο βαθμό που αυτές προτιμούνται από τις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, δημιουργώντας μείζον ζήτημα δημοκρατικής λειτουργίας των σημερινών καπιταλιστικών χωρών.

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1

Αφού παρακολουθήσετε τα βίντεο με τις επιπτώσεις των οικονομικών πολιτικών του ΔΝΤ στη Γουατεμάλα και την Αργεντινή, να στοχαστείτε πάνω στα ακόλουθα δύο θέματα: Πρώτον, τις βασικές κοινωνικές επιπτώσεις των πολιτικών αυτών. Δεύτερον, στο έλλειμμα δημοκρατίας που δημιουργείται στις χώρες που επιτρέπουν στο ΔΝΤ να αναλάβει τη οικονομική τους διαχείριση.

Παράλληλα Κείμενα

Εάν ενδιαφέρεστε να κατανοήσετε καλύτερα το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και των περιορισμών που δημιουργεί στην άσκηση οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο, καθώς επίσης και τις συνέπειές του στην αγορά εργασίας, διαβάστε την ελληνική μετάφραση των παρακάτω κειμένων:

Α) του Altvater Elmar "Οικονομική Πολιτική στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης" στο Κατσούλης, Η. κ.ά. (2003). *Παγκοσμιοποίηση: Οικονομικές, Πολιτικές, Πολιτισμικές Όψεις*, και

Β) των Matthew Slaughter και Phillip Swagel "Η Παγκοσμιοποίηση Μειώνει τους Μισθούς και Εξάγει Θέσεις Εργασίας" στο Πελαγίδης, Θ. (2000). *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, τα οποίο βρίσκονται στο φάκελο με τα Παράλληλα Κείμενα της μελέτης σας.

Απαντήσεις στις δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1

Σε όλες τις χώρες που έχουν εφαρμοστεί τα πακέτα οικονομικής πολιτικής του ΔΝΤ έχει δημιουργηθεί μείζον ζήτημα κοινωνικής αστάθειας. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν τεράστια αύξηση της ανεργίας, αλλά και σημαντική διεύρυνση των κοινωνικών στρωμάτων που βιώνουν συνθήκες απόλυτης φτώχειας. Οι εξελίξεις αυτές έχουν, αναπόφευκτα, πολιτικές προεκτάσεις, καθώς η κοινωνική διαμαρτυρία ενός σημαντικού κομματιού του πληθυσμού και πολλές φορές η εξέγερσή του δημιουργούν συνθήκες πολιτικής κρίσης και αστάθειας.

Το έλλειμμα δημοκρατίας που παρατηρείται στις περιπτώσεις αυτές είναι μεγάλο και διττό: υπάρχει απώλεια δημοκρατίας καθώς περιορίζεται η εθνική ανεξαρτησία με το πέρασμα της οικονομικής διακυβέρνησης στο ΔΝΤ και μέσω αυτού του οργανισμού σε πολυεθνικές τράπεζες και επιχειρήσεις. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις περιορίζουν βασικά και θεμελιακά δικαιώματα των εργαζομένων και των πολιτικών που τα στηρίζουν στην προσπάθειά τους ν' αυξήσουν τη αξιοπιστία και την πειθαρχία τους στην εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής του ΔΝΤ.

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης

Άσκηση 1

Ποιες είναι οι κύριες συνέπειες της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης και ποιος ωφελείται από τις αλλαγές που έχουν επέλθει στην κατανομή της ισχύος σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο;

Άσκηση 2

Ποιες είναι οι βασικές αιτίες της παγκοσμιοποίησης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου; Σχολιάστε τη σημασία της σχέσης νεοφιλελευθερισμού και απορρύθμισης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου.

Άσκηση 3

Με ποιο τρόπο η απορύθμιση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου περιορίζει το ρόλο των κυβερνήσεων στην άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής σε όφελος των εργαζομένων και της ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας;

Απαντήσεις

Άσκηση 1

Δύο είναι οι κύριες συνέπειες της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης. Η αλλαγή της σχέσης μεταξύ του ιδιωτικού και του κρατικού τομέα της οικονομίας, σε όφελος του ιδιωτικού τομέα, ως αποτέλεσμα των εξωτερικών περιορισμών που δημιουργούνται στις παρεμβατικές δυνατότητες των κρατών. Η κρατική δραστηριότητα θεωρείται ως μη αποτελεσματική και ως παράγοντας δυσλειτουργίας, που μειώνει την ανταγωνιστική θέση της εθνικής οικονομίας στο παγκόσμιο ανταγωνισμό της κατανομής οφέλους από το άνοιγμα των εθνικών οικονομιών. Επίσης, η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση περιορίζει δραματικά τη δυνατότητα των εθνικών κυβερνήσεων να εφαρμόσουν πολιτικές σε

όφελος των εργαζομένων και των συνταξιούχων. Αντίθετα η εφαρμογή αυστηρών αντιπληθωριστικών μακροοικονομικών πολιτικών συμβάλλει στην ανακατανομή του παγκόσμιου πλούτου προς τους βασικούς παίκτες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, δηλαδή προς τους κερδοσκόπους, τις ιδιωτικές τράπεζες και τους θεσμικούς επενδυτές.

Άσκηση 2

Παρά το γεγονός ότι μεταβολές στην τεχνολογία και στις οικονομικές συνθήκες στις δεκαετίες του 1950 και 1960 έπαιξαν κάποιο ρόλο στη δημιουργία του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, η εκτίμησή μας είναι ότι δύο σοβαρές θεσμικές αλλαγές που συνέβησαν στην παγκόσμια οικονομία πυροδότησαν την έκρηξη του φαινομένου αυτού. Η πρώτη θεσμική αλλαγή αφορά τη νεοφιλελεύθερη μεταστροφή των ΗΠΑ στις χρηματοοικονομικές υποθέσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1970, στην προσπάθειά τους να καταστήσουν τη Νέα Υόρκη ως το ισχυρότερο χρηματοπιστωτικό κέντρο της παγκόσμιας οικονομίας, μειώνοντας το διεθνή ρόλο του Λονδίνου. Η δεύτερη θεσμική αλλαγή αφορά την κατάργηση των περιορισμών στην κίνηση του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και η κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος του Μπρέτον Γουντς. Η βασική συνέπεια αυτής της θεσμικής αλλαγής ήταν η διαμόρφωση μιας δεξαμενής κερδοσκοπικού κυρίως κεφαλαίου, με πολύ μεγάλη ευκολία μετακίνησης παγκοσμίως, που αύξησε δραματικά την ισχύ των αγορών αυτών σε βάρος των εθνικών κυβερνήσεων και οικονομιών. Και στις δύο περιπτώσεις ο ρόλος της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας είναι κρίσιμος, καθώς δημιουργεί το μύθο της παγκόσμιας αυτορυθμιζόμενης οικονομίας.

Άσκηση 3

Τα βασικό γνώρισμα των παγκοσμιοποιημένων αγορών χρήματος και κεφαλαίου είναι οι βραχυπρόθεσμες, κερδοσκοπικές ροές κεφαλαίου. Η ισχύς της μερίδας αυτής του κεφαλαίου είναι η εύκολη μετακίνησή του, αποτέλεσμα της πολιτικής απορρύθμισης, μεταξύ των εθνικών οικονομιών. Η κερδοφορία του προσδιορίζεται από τις διαδικασίες αγοράς και πώλησης συναλλαγμάτων, μετοχών, ομολογιών κ.λπ.,

αποτιμημένων σε διαφορετικά νομίσματα. Ο εκφοβισμός της φυγής από μια χώρα ή της αποφυγής μιας χώρας, είναι η βάση της τεράστιας επίδρασης του κερδοσκοπικού κεφαλαίου πάνω στις επιλογές οικονομικής πολιτικής των εθνικών κυβερνήσεων. Η ασκούμενη μακροοικονομική πολιτική παίζει σημαντικό ρόλο στη μετακίνηση του κεφαλαίου αυτού, καθώς επηρεάζει τα επιτόκια, τον πληθωρισμό, τη συναλλαγματική ισοτιμία κ.ά. που προσδιορίζουν την κερδοφορία του. Η εξαγωγή/εισαγωγή κεφαλαίου αποτελεί λοιπόν ένα θεσμικό εργαλείο ισχύος στα χέρια αυτών που κατέχουν και ελέγχουν το διεθνές χρηματικό κεφάλαιο, με το οποίο εγκλωβίζουν εθνικές κυβερνήσεις και κεντρικές τράπεζες σε επιλογές οικονομικής πολιτικής που εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους. Εάν η οικονομική πολιτική που εφαρμόζει μια κυβέρνηση αποτυγχάνει να διασφαλίσει τα συμφέροντα του κερδοσκοπικού κεφαλαίου κρίνεται αναξιόπιστη και μπορεί να οδηγήσει σε φυγή ή αποφυγή κεφαλαίου. Με τον τρόπο αυτό, η αξιοπιστία λειτουργεί ως μηχανισμός πειθάρχησης των κυβερνήσεων.

Βιβλιογραφία

Αργείτης, Γ. (2002). *Παγκοσμιοποίηση ΟΝΕ και Οικονομική Προσαρμογή. Η Περίπτωση της Ελλάδας*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

Helleiner, E. (1994). *States and the Reemergence of Global Finance*, New York: Cornell University Press.

Κατσούλης, Η., Ανανιάδη, Μ. και Ιωαννίδης, Σ. (επιμ) (2003). *Παγκοσμιοποίηση. Οικονομικές, Πολιτικές, Πολιτισμικές Όψεις*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Λαφονταίν, Ο. και Μύλλερ, Κ. (1999). *Μη Φοβάστε την Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Πόλις

Obstfeld, M. (2000). "Η Παγκόσμια Αγορά Κεφαλαίου: Ευεργέτης ή απειλή;" στο Πελαγίδης, Θ. (2000). *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Παπαζήσης

Πελαγίδης, Θ. (2000). *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Παπαζήσης

Strange, S. (1986). *Casino Capitalism*, Oxford: Basil Blackwell.

Underhill, G. (2000). "Conceptualizing the Changing Global Order", στο Richard Stubbs and Geoffrey Underhill (eds.). *Political Economy and the Changing Global Order*, Oxford University Press.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:
ΟΝΕ και Μακροοικονομική Πολιτική

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Για να κατανοήσετε σε μεγαλύτερο βάθος τους περιορισμούς που ασκούνται στο μηχανισμό άσκησης οικονομικής πολιτικής της χώρας μας, θα πρέπει να μελετήσετε με ιδιαίτερη προσοχή τις συνέπειες από την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Η ΟΝΕ και η παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του εξωτερικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο η Ελλάδα καλείται να διαμορφώσει την οικονομική πολιτική της. Η οικονομική πολιτική της χώρας μας αναπόφευκτα καλείται να προσαρμοστεί στο νέο αυτό περιβάλλον, μέσω μιας διαδικασίας προσαρμογής, τόσο ως προς τη φιλοσοφία της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, όσο και ως προς την ιεράρχηση των στόχων και των εργαλείων άσκησης της οικονομικής πολιτικής. Βέβαια, η έκταση της προσαρμογής αυτής εξαρτάται από τον ιδεολογικό προσανατολισμό και την πολιτική ταυτότητα της εκάστοτε κυβέρνησης της χώρας.

Σκοπός του Κεφαλαίου

Αυτό που θα μάθετε λοιπόν στο Κεφάλαιο 2 του βιβλίου είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του μακροοικονομικού περιβάλλοντος της ΟΝΕ, καθώς και τους βασικούς πυλώνες της μακροοικονομικής πολιτικής και της προσαρμογής των εθνικών οικονομιών, βάσει της αρχιτεκτονικής της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε και θα στοχαστείτε σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά της μακροοικονομικής πολιτικής στην Ευρωζώνη.
- Θα αναγνωρίσετε το σημαντικό ρόλο που έχει παίξει η Συνθήκη του Μάαστριχτ στη σημερινή αρχιτεκτονική της ΟΝΕ.
- Θα είστε σε θέση να κατανοήσετε τους περιορισμούς που ασκούνται στην μακροοικονομική πολιτική κάθε χώρας-μέλους της ΟΝΕ.
- Θα είστε σε θέση να αναγνωρίζετε τα οικονομικά συμφέροντα που εξυπηρετούνται και τα οικονομικά συμφέροντα που ζημιώνονται από την άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Οικονομική και Νομισματική Ένωση
- Συνθήκη του Μάαστριχτ
- Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης
- Ευρώ
- Σταθερότητα Τιμών
- Αντιπληθωριστική Οικονομική Πολιτική

2.1. Βασικά Χαρακτηριστικά του Νέου Πλαισίου Άσκησης Μακροοικονομικής Πολιτικής στην ΟΝΕ

Εισαγωγικά Σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε τη συσχέτιση της Συνθήκης του Μάαστριχτ και της σημερινής αρχιτεκτονικής της ΟΝΕ και θα προβληματιστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της μακροοικονομικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ.
- Ποια είναι η επίδραση του νεοφιλελευθερισμού στην αρχιτεκτονική της ΟΝΕ.
- Ποια οικονομικά συμφέροντα εξυπηρετούνται και ποια ζημιώνονται από το νέο πλαίσιο άσκησης της μακροοικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ.

2.1.1. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Το Δεκέμβριο του 1991, οι χώρες-μέλη της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) αποδέχτηκαν τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία έθετε ως τελική φάση της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης την πλήρη Οικονομική και Νομισματική Ένωση των χωρών-μελών και την υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, του ευρώ. Με την ΟΝΕ και το ευρώ, η ΕΕ έθεσε ως βασικό της στόχο την πλήρη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ενιαία αγορά, συμβάλλοντας στη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, στην αύξηση των επενδύσεων και στην προσφορά καλύτερων συνθηκών και ποιότητας ζωής στους πολίτες της (Kenen, 1995).

Στο πλαίσιο αυτό, η ΟΝΕ θεωρείται το αποτέλεσμα μιας συλλογικής προσπάθειας διαμόρφωσης ενός νέου πλαισίου άσκησης οικονομικής πολιτικής, που θα εξασφαλίσει την αναγκαία οικονομική σταθερότητα, η οποία που απαιτείται για την αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού της ενιαίας αγοράς. Όπως θα μάθετε παρακάτω, η ΟΝΕ σηματοδοτεί μια ουσιαστική αλλαγή στη φιλοσοφία της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής και διαμορφώνει ένα νέο πλαίσιο άσκησης μακροοικονομικής διαχείρισης όχι μόνο για τις χώρες που συμμετέχουν στην ΟΝΕ, αλλά και για τις χώρες της ΕΕ που είναι εκτός της ζώνης του ευρώ.

Στο σημείο αυτό πρέπει να στοχαστείτε πάνω στο εξής: η ΟΝΕ, ως επιλεγμένη διαδικασία νομισματικής και οικονομικής ένωσης αποτυπώνει την αρχιτεκτονική και τα βασικά χαρακτηριστικά της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Το ερώτημα που αμέσως δημιουργείται και που πρέπει να σας προβληματίσει αφορά το εάν η ΟΝΕ του Μάαστριχτ είναι η καλύτερη δυνατή διαδικασία ενοποίησης, βάσει των οικονομικών

χαρακτηριστικών και της δομής των οικονομιών των χωρών-μελών της ΕΕ. Το ίδιο ερώτημα σε μια άλλη διατύπωση του αφορά το εάν και κατά πόσο το νέο πλαίσιο μακροοικονομικής διαχείρισης της Συνθήκης του Μάαστριχτ δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την οικονομική και κοινωνική πρόοδο και την πραγματική σύγκλιση των ευρωπαϊκών οικονομιών. Η σημερινή οικονομική πραγματικότητα της ΟΝΕ δείχνει ζώνες οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων και μεγάλη ανεργία, ενώ η ελληνική κρίση χρέους είδαμε ότι μετασχηματίστηκε πολύ γρήγορα σε κρίση διακυβέρνησης της Ευρωζώνης.

Άσκηση 1

Ποιος είναι ο βασικός λόγος που οι χώρες-μέλη της ΕΕ προχώρησαν στη δημιουργία της ΟΝΕ και στην υιοθέτηση του ευρώ;

Για να κατανοήσετε το νέο πλαίσιο μακροοικονομικής πολιτικής θα πρέπει να σκεφτείτε την ΟΝΕ ως μια διαδικασία ένωσης που επιδιώκει την επίτευξη δύο ξεχωριστών, αλλά συμπληρωματικών ενδιάμεσων στόχων. Την εύρυθμη κυκλοφορία του ευρώ και τη διαφύλαξη της σταθερότητάς του. Οι δύο αυτοί στόχοι θεωρούνται πρωταρχικοί για την αποτελεσματική λειτουργία της ενιαίας αγοράς και την επίτευξη οικονομικής σταθερότητας στη ζώνη του ευρώ. Στο πλαίσιο αυτό, η επιτυχία του εγχειρήματος της ΟΝΕ προϋποθέτει από την κάθε χώρα-μέλος να δεσμευτεί σε μια διαδικασία μακροοικονομικής προσαρμογής, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο στόχος της σταθερότητας του ευρώ. Επίσης προϋποθέτει την πιο σημαντική δέσμευση σε μια πορεία διαρθρωτικής και θεσμικής προσαρμογής για την επίτευξη της σταθερότητας και της βιωσιμότητα της ίδιας της ΟΝΕ.

2.1.2. Η Φιλοσοφία και οι Πυλώνες της Μακροοικονομικής Πολιτικής στην ΟΝΕ

Η ΟΝΕ αν και φαινομενικά αντιπροσωπεύει μια αλλαγή α) στο νομισματικό καθεστώς λειτουργίας των εθνικών οικονομιών με την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος και β) στην άσκηση νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, οι επιπτώσεις της στις οικονομίες των

χωρών-μελών ξεπερνούν τα όρια του μακροοικονομικού συστήματος. Για να κατανοήσετε τις επιπτώσεις αυτές πρέπει να γνωρίσετε πρώτα την οικονομική φιλοσοφία της αρχιτεκτονικής της Συνθήκης του Μάαστριχτ και το ιστορικό-πολιτικό πλαίσιο μέσα από το οποίο προέκυψε η δημιουργία της ΟΝΕ.

Όπως παρατηρεί ο Moss (1998, 2005), η όλη διαδικασία υλοποίησης του στόχου της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης επιχειρήθηκε μέσω της ενίσχυσης της οικονομίας της αγοράς. Ο στόχος αυτός είναι η βάση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η οποία στοχεύει στην οικονομική ολοκλήρωση των χωρών-μελών της ΟΝΕ, με άξονα τη διαμόρφωση ενός φιλελεύθερου περιβάλλοντος λειτουργίας της οικονομίας που θα επιτρέπει και θα ενισχύει την ελεύθερη λειτουργία του μηχανισμού της ενιαίας αγοράς.

Το δόγμα της ελεύθερης αγοράς αποτελεί λοιπόν τη βάση του νέου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης που υιοθετεί η ΕΕ για τη μέλλον της και το μέλλον των χωρών-μελών που συμμετέχουν ή θέλουν να συμμετάσχουν σε αυτήν. Στο αναπτυξιακό αυτό μοντέλο, η κρατική παρέμβαση απλά περιορίζεται στη διαμόρφωση των κατάλληλων υποδομών υποστήριξης του ιδιωτικού τομέα για την ενίσχυση των επενδύσεων και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, καθώς επίσης και στην «εκκαθάριση» των αγορών από θεσμικές ακαμψίες, ώστε να λειτουργήσει αποτελεσματικότερα ο μηχανισμός των τιμών/μισθών που θα φέρουν την ανάπτυξη στην κάθε εθνική οικονομία και συνολικά στην ευρωπαϊκή οικονομία (Issing, 2008).

Στο πλαίσιο αυτό η ατζέντα οικονομικής πολιτικής της ΟΝΕ στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες:

Πρώτον, στην άσκηση αντιπληθωριστικών μακροοικονομικών πολιτικών. Η σταθερότητα των τιμών αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο της οικονομικής πολιτικής σε βάρος του στόχου της πλήρους απασχόλησης. Επεκτατικές νομισματικές και δημοσιονομικές πολιτικές στήριξης της ζήτησης, του εισοδήματος και της απασχόλησης θεωρούνται αναποτελεσματικές, καθώς πιστεύεται ότι συμβάλλουν στην αύξηση του πληθωρισμού και αποτελούν σημαντικό εμπόδιο στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας.

Δεύτερον, η ύπαρξη κρατικού ελλείμματος και υψηλού δημόσιου χρέους θεωρούνται αποσταθεροποιητικοί παράγοντες, γιατί αυξάνουν τον πληθωρισμό και τις πληθωριστικές προσδοκίες, απορροφούν την εθνική αποταμίευση και περιορίζουν τη χρηματοδότηση ιδιωτικών επενδύσεων. Το ίδιο ισχύει και για τις αναδιανεμητικές πολιτικές σε όφελος της εργασίας. Η αύξηση των μισθών πιστεύεται ότι οδηγεί μεν σε αύξηση της κατανάλωσης, αλλά συμβάλλει στη μείωση της εθνικής αποταμίευσης και συνεπώς των ιδιωτικών επενδύσεων.

Άσκηση 2

Είναι σωστή η συσχέτιση του δημόσιου ελλείμματος με την αποταμίευση και την επένδυση στις σημερινές ανοικτές οικονομίες που οι επιχειρήσεις και οι τράπεζες μπορούν να δανείζονται από τις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου;

Η κυριαρχία αυτών των απόψεων και ιδεών οδηγεί στην εφαρμογή πολιτικών μείωσης των κρατικών ελλειμμάτων και στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής ισοσκελισμένων ή πλεονασματικών προϋπολογισμών. Η δημοσιονομική προσαρμογή στο καθεστώς των χαμηλών ή μηδενικών δημόσιων ελλειμμάτων επιχειρείται κυρίως με περικοπές των δημόσιων δαπανών, ειδικά εκείνων των δαπανών που χρηματοδοτούν το κοινωνικό κράτους, καθώς και με ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων και οργανισμών. Επίσης, η αναδιανομή του εισοδήματος σε όφελος του κεφαλαίου θεωρείται ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία οικονομικού κλίματος που θα ενθαρρύνει τις ιδιωτικές και ξένες επενδύσεις, οι οποίες θα υποστηρίξουν την απασχόληση και την οικονομική ανάπτυξη.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ιδέες αυτές θα είχαν κάποιο ρεαλισμό στην υποθετική περίπτωση μιας κλειστής οικονομίας. Στην περίπτωση αυτή, πράγματι, ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας ανταγωνίζονται για τις εθνικές αποταμιεύσεις. Στις σημερινές ανοικτές οικονομίες, οι κυβερνήσεις, οι επιχειρήσεις και οι τράπεζες μπορούν να δανείζονται από τις ευρωπαϊκές και τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Συνεπώς, η επίκληση του περιορισμού της εθνικής αποταμίευσης ως

αιτία άσκησης αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής και περικοπής των δημόσιων ελλειμμάτων μόνο ιδεολογικό χαρακτήρα μπορεί να έχει, δηλαδή εκφράζει τη νεοφιλελεύθερη προτίμηση για λιγότερο κράτος.

Τρίτον, η κρατική παρέμβαση με πολιτικές ρύθμισης στις αγορές χρήματος, προϊόντων-υπηρεσιών και εργασίας θεωρούνται αναποτελεσματικές, καθώς εμποδίζουν την εύρυθμη λειτουργία των αγορών. Συνεπώς, πολιτικές απορρύθμισης και απελευθέρωσης των αγορών θεωρούνται απαραίτητες για να δημιουργηθούν ευκαιρίες για νέες επενδύσεις και για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό, πολιτικές υποστήριξης της εργασίας και συλλογικά συστήματα προσδιορισμού των μισθών θεωρούνται ότι επιβραδύνουν τον οικονομικό εκσυγχρονισμό και τη μεγέθυνση και αυξάνουν την ανεργία. Στην ΟΝΕ, η επίτευξη υψηλού βαθμού ευκαμψίας των τιμών, των μισθών και της απασχόλησης θεωρείται το αναγκαίο μέσο για την προσαρμογή της πραγματικής οικονομίας στο μακροοικονομικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί από την εφαρμογή της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Συνοψίζοντας, οι εθνικές κυβερνήσεις στις χώρες-μέλη της ΟΝΕ, ανεξάρτητα από την ιδεολογική και πολιτική πλατφόρμα τους, είναι εγκλωβισμένες σε δύο επιλογές. Πρώτον, να προσαρμόσουν διαρθρωτικά και θεσμικά την οικονομία και την οικονομική πολιτική των χωρών τους στο μακροοικονομικό περιβάλλον της ΟΝΕ, και στο μοντέλο οικονομικής πολιτικής που επιβάλλει η Συνθήκη του Μάαστριχτ, προσδοκώντας να αυξήσουν την αξιοπιστία τους και να προσελκύσουν ξένο κεφάλαιο. Δεύτερον, να επιδιώξουν τη συγκρότηση πολιτικού μετώπου διεκδίκησης μέτρων ελέγχου των διεθνών αγορών και συντονισμό των εθνικών οικονομικών πολιτικών σε εναλλακτικούς στόχους πολιτικής, σύμφωνα με τις αξίες και ιδεολογικές τους θέσεις ή τις πραγματικές ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας στη χώρα τους. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να έχουν την πολιτική τόλμη να αντιμετωπίσουν το ρίσκο της πιθανής τιμωρίας από τις διεθνείς αγορές με φυγή κεφαλαίου στο εξωτερικό. Η επιλογή αυτή είναι αδιαμφισβήτητα πρωτίστως πολιτική και εξαρτάται από τη βούληση των κυβερνήσεων για συμμόρφωση ή ρήξη με τις κυρίαρχες ομάδες συμφερόντων στις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου.

Ασκήσεις αυτοξιολόγησης

Άσκηση 1

Ποιος είναι ο βασικός λόγος που οι χώρες-μέλη της Ε.Ε. επέλεξαν την ΟΝΕ και την υιοθέτηση κοινού νομίσματος;

Άσκηση 2

Ποιοι είναι οι βασικοί πυλώνες της οικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ;

Άσκηση 3

Γιατί και κάτω από ποιες συνθήκες το δημόσιο χρέος μπορεί ν' απορροφήσει την αποταμίευση, οδηγώντας σε μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων;

Απαντήσεις

Άσκηση 1

Η ΟΝΕ είναι μία διαδικασία νομισματικής και οικονομικής ένωσης που αποτυπώνει την αρχιτεκτονική και τα βασικά χαρακτηριστικά της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Η συγκεκριμένη διαδικασία ΟΝΕ επιδιώκει την επίτευξη δύο κεντρικών στόχων, την εύρυθμη κυκλοφορία του ευρώ και τη διαφύλαξη της σταθερότητάς του. Οι δύο αυτοί στόχοι θεωρούνται από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ μείζονες προϋπόθεσεις για την αποτελεσματική λειτουργία της ενιαίας αγοράς και την αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας που αυτή προσφέρει στις χώρες-μέλη. Συνεπώς, η όλη διαδικασία υλοποίησης του στόχου της ευρωπαϊκής νομισματικής και οικονομικής ολοκλήρωσης επιχειρήθηκε με κριτήριο την ενίσχυση της ενιαίας αγοράς. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ επιδιώκει την ενίσχυση της ενιαίας αγοράς μέσω της διαμόρφωσης ενός φιλελεύθερου περιβάλλοντος, το οποίο θα επιτρέπει και θα ενισχύει την ελεύθερη λειτουργία του μηχανισμού της ενιαίας αγοράς.

Άσκηση 2

Τρεις είναι οι βασικοί πυλώνες άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ: **Πρώτον**, η άσκηση αντιπληθωριστικής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Η επεκτατική νομισματική και δημοσιονομική πολιτική στήριξης της ζήτησης, της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης κρίνεται ως μη αποτελεσματική και πληθωριστική. **Δεύτερον**, η διατηρησιμότητα του δημόσιου ελλείμματος και χρέους στο ΑΕΠ μέσα στους ποσοτικούς στόχους που προσδιορίζει η Συνθήκη του Μάαστριχτ, έτσι ώστε να απελευθερωθεί η εθνική αποταμίευση και να ενισχυθεί η χρηματοδότηση ιδιωτικών επενδύσεων. **Τρίτον**, η απορρύθμιση στις αγορές χρήματος, προϊόντων-υπηρεσιών και εργασίας, ώστε να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας των αγορών.

Άσκηση 3

Η συσχέτιση του δημόσιου ελλείμματος με την απορρόφηση της εθνικής αποταμίευσης και τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτό μπορεί να έχει στις επενδύσεις είναι μια υπόθεση που αφορά κλειστές οικονομίες, δηλαδή οικονομίες που δεν έχουν αναπτύξει σχέσεις με άλλες χώρες. Στις σημερινές ανοικτές οικονομίες, οι επιχειρήσεις, οι τράπεζες και οι κυβερνήσεις μπορούν να δανείζονται από τις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Σκεφτείτε για παράδειγμα την περίπτωση της Ελλάδας στην τρέχουσα δημοσιονομική κρίση. Η κυριαρχία ωστόσο της άποψης για τη συσχέτιση δημόσιου χρέους-αποταμίευσης-επένδυσης οδηγεί σε πολύ συγκεκριμένες οικονομικές πολιτικές, οι οποίες έχουν στο επίκεντρό τους τη μείωση των κρατικών ελλειμμάτων και την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής ισοσκελισμένων ή πλεονασματικών προϋπολογισμών, καθώς επίσης και την αναδιανομή του εισοδήματος σε όφελος του κεφαλαίου και σε βάρος της εργασίας.

Το τελευταίο επιχειρείται καθώς η αύξηση του εισοδήματος των εργαζομένων θεωρείται παράγοντας αύξησης της κατανάλωσης και μείωσης της αποταμίευσης. Πρέπει να σημειωθεί ότι η επίκληση του περιορισμού της εθνικής αποταμίευσης ως αιτία άσκησης αυστηρής δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής μπορεί να έχει ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα. Στο βαθμό που η εφαρμογή αυστηρών

πολιτικών είναι πιθανό να οδηγήσει την οικονομία σε ύφεση, η εθνική αποταμίευση επίσης θα μειωθεί. Η συνέχιση της εφαρμογής των πολιτικών αυτών θα εγκλωβίσει τελικά την οικονομία σε ένα φαύλο κύκλο ύφεσης, ανεργίας, μείωσης της αποταμίευσης και εφαρμογής οικονομικής πολιτικής λιτότητας.

Βιβλιογραφία

Allsopp, C. (2002). "The Future of Macroeconomic Policy in the European Union", External MPC Unit Discussion, Paper No. 7, London: Bank of England.

Allsopp, C. και Artis, M. (2003). "The Assessment: EMU, Four Years On", *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 19, No. 1, pp. 1- 29.

Αργείτης, Γ. (2002). *Παγκοσμιοποίηση ΟΝΕ και Οικονομική Προσαρμογή. Η Περίπτωση της Ελλάδας*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

Begg I. & Green H. (1998). "The Political Economy of the European Central Bank", στο Arestis, P. & Sawyer, M. (eds). *The Political Economy of Central Banking*, Cheltenham and Northampton: Edward Elgar.

Buti, M. & Sapir, A. (1998). *Economic Policy in EMU*, Clarendon Press: Oxford.

Kenen, P. (1995). *Economic and Monetary Union in Europe. Moving beyond Maastricht*, Cambridge University Press.

Issing O. (2008). *The Birth of the Euro*, Cambridge: Cambridge University Press.

Moss, B & Michie, J. (1998). *The Single European Currency in National Pespective. A Community in Crisis?* Macmillan Press.

Moss, B. (1998). "Is the European Community Politically Neutral? The Free Market Agenda", στο Moss, B & Michie, J. (1998). *The Single European Currency in National Perspective. A Community in Crisis?* London: Macmillan

Moss B. (2005). *Monetary Union in Crisis: The European Union as Neoliberal Construction*, London: Palgrave MacMillan.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:
ΕΚΤ και Νομισματική Πολιτική

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Για να κατανοήσετε σε μεγαλύτερο βάθος το νέο μακροοικονομικό περιβάλλον της ΟΝΕ, θα πρέπει να μελετήσετε με ιδιαίτερη προσοχή την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ. Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) έχουν την κύρια ευθύνη της άσκησης νομισματικής πολιτικής για το σύνολο της Ευρωζώνης. Η μακροοικονομική πολιτική της χώρας μας, όπως και κάθε άλλης χώρας-μέλους της ΟΝΕ, οφείλει να προσαρμοστεί στο νέο αυτό νομισματικό περιβάλλον, τόσο ως προς τη φιλοσοφία της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, όσο και ως προς την ιεράρχηση των στόχων και των εργαλείων άσκησης της οικονομικής πολιτικής. Όπως θα μάθετε στη συνέχεια, η εφαρμογή αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής, μέσω της μεταβολής του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ, καθώς και ο μεταβαλλόμενος χαρακτήρας των πληθωριστικών προσδοκιών στη συμπεριφορά των αγορών χρήματος και κεφαλαίου προσδιορίζει το πλαίσιο της προσαρμογής της οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο.

Σκοπός

Σκοπός του Κεφαλαίου 3 είναι να μάθετε τους βασικούς στόχους και τη διαδικασία άσκησης της νομισματικής πολιτικής από το ΕΣΚΤ και ειδικότερα από την ΕΚΤ, καθώς επίσης και τις νέες νομισματικές συνθήκες υπό τις οποίες καλείται να λειτουργήσει η ελληνική οικονομία

στο πλαίσιο της ΟΝΕ, αλλά και να στοχαστείτε πάνω στη σχέση νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε τα βασικά χαρακτηριστικά της νομισματικής πολιτικής στην Ευρωζώνη.
- Θα αντιληφθείτε το σημαντικό ρόλο που έχει η Συνθήκη του Μάαστριχτ στον αντιπληθωριστικό χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ.
- Θα είστε σε θέση να κατανοήσετε τον τρόπο άσκησης της νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ.
- Θα είστε σε θέση να στοχαστείτε πάνω στο έλλειμμα δημοκρατίας που δημιουργείται από τη θεσμική ανεξαρτησία της ΕΚΤ.
- Θα είστε σε θέση να αναγνωρίζετε τους περιορισμούς που δημιουργεί η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ στην άσκηση πολιτικής σε όφελος της μισθωτής εργασίας.
- Θα είστε σε θέση να στοχαστείτε αναφορικά με το ρόλο και τις δραστηριότητες του συνδικαλιστικού κινήματος μέσα στο νέο νομισματικό περιβάλλον της ΟΝΕ.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Συνθήκη του Μάαστριχτ
- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
- Νομισματική Πολιτική
- Σταθερότητα Τιμών
- Ανεξαρτησία/Αξιοπιστία

3.1. ΟΝΕ και Νομισματική Πολιτική

Εισαγωγικά Σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε τη σημασία της απώλειας ανεξαρτησίας στην άσκηση της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής στις χώρες-μέλη της ΟΝΕ, αλλά και θα προβληματιστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- Τους σημαντικούς περιορισμούς που δημιουργεί η απώλεια της νομισματικής πολιτικής στην άσκηση εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής.
- Τις συνέπειες από τον αντιπληθωριστικό χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής που επέβαλε η Συνθήκη του Μάαστριχτ.
- Τις πιέσεις στην αγορά εργασίας και στο κόστος εργασίας ως αποτέλεσμα της απώλειας της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής ως εργαλείων σταθεροποίησης της οικονομίας.

3.1.1. Το Νέο Πλαίσιο Άσκησης Νομισματικής Πολιτικής

Η υιοθέτηση του ευρώ έχει δημιουργήσει ένα νέο νομισματικό περιβάλλον στις χώρες-μέλη της ΟΝΕ και ένα νέο πλαίσιο στο μηχανισμό άσκησης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής. Πριν την ένταξη μιας χώρας στην ΟΝΕ, η νομισματική και συναλλαγματική πολιτική ήταν υπό τον έλεγχο της κεντρικής τράπεζας σε συνεργασία με την κυβέρνηση. Η ένταξη μιας χώρας στην ΟΝΕ έχει προκαλέσει μια θεμελιακή θεσμική αλλαγή. Η εθνική κεντρική τράπεζα και η κυβέρνηση της κάθε χώρας-μέλος της ΟΝΕ παραιτούνται της δυνατότητάς τους να ασκούν αυτόνομη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική. Η απώλεια της ανεξαρτησίας στην άσκηση της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής, ως εργαλείων παρέμβασης στην οικονομία και διαμόρφωσης οικονομικών συνθηκών, αποτελεί τη μεγάλη δομική αλλαγή που επέφερε η ΟΝΕ και το ευρώ στο μηχανισμό άσκησης οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο.

Με την ΟΝΕ, η άσκηση της κοινής νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, η διαχείριση των συναλλαγματικών διαθεσίμων και

η εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών στη ζώνη του ευρώ περνάει πλέον στον έλεγχο του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών. Το ΕΣΚΤ περιλαμβάνει την ΕΚΤ και τις κεντρικές τράπεζες των χωρών μελών της ΟΝΕ. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι οι αρμοδιότητες των εθνικών κεντρικών τραπεζών περιορίζονται κυρίως στην εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής που αποφασίζει το ΕΣΚΤ.

Για να γίνει κατανοητή η δομική αλλαγή στο μηχανισμό άσκησης οικονομικής πολιτικής και οι συνέπειές της, θα ήταν χρήσιμο να στοχαστείτε το ακόλουθο παράδειγμα. Υποθέστε ότι μια χώρα έχει πολύ υψηλή ανεργία. Τότε, στην περίοδο πριν την ένταξή της στην ΟΝΕ, θα μπορούσε να εφαρμόσει επεκτατική νομισματική πολιτική, έτσι ώστε η μείωση των επιτοκίων να δημιουργήσει ένα ευνοϊκότερο επενδυτικό κλίμα, συμβάλλοντας στην αύξηση των επενδύσεων και της απασχόλησης. Επίσης, αν μια χώρα αντιμετώπιζε πρόβλημα ανταγωνιστικότητας, με τον ίδιο τρόπο θα προκαλούσε υποτίμηση του εθνικού νομίσματος και συνεπώς βελτίωση, έστω και βραχυχρόνια, της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Οι επιλογές αυτές ωστόσο προϋποθέτουν ανεξαρτησία στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής. Συνεπώς, οι επιλογές αυτές δεν μπορούν πλέον να πραγματοποιηθούν στο περιβάλλον της ΟΝΕ.

Οι συνέπειες από την ένταξη μιας χώρας στην ΟΝΕ είναι ακόμη πιο πολύπλοκες. Αν συνεχίσετε την ανάλυση του παραπάνω παραδείγματος, μπορείτε επίσης να σκεφτείτε την πιθανή περίπτωση η οικονομική κατάσταση μιας χώρας (θα μπορούσε να είναι η περίπτωση της Ελλάδας σήμερα) να απαιτεί χαμηλά επιτόκια και υποτίμηση του νομίσματος, ώστε να ενισχυθεί η απασχόληση, η ανταγωνιστικότητα και η οικονομική της δραστηριότητα. Ωστόσο, η ΕΚΤ διατηρεί τα επιτόκια υψηλά, όπως και την ισοτιμία του ευρώ έναντι των άλλων νομισμάτων, χειροτερεύοντας ουσιαστικά τόσο τη δημοσιονομική κρίση εξαιτίας του υψηλού κόστους δανεισμού, όσο και το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητάς της. Αντιλαμβάνεστε λοιπόν αμέσως ότι η απώλεια της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής οδηγεί τις χώρες-μέλη της ΟΝΕ στην ανάγκη λήψης άλλων μέτρων οικονομικής πολιτικής και στην ανάγκη προσαρμογών σε άλλα πεδία της οικονομίας. Όπως θα αναλύσουμε παρακάτω, ο νεοφιλελεύθερος χαρακτή-

ρας των προσαρμογών αυτών επικεντρώνεται κυρίως στη μείωση του κόστους εργασίας και στην απορρύθμιση της αγοράς εργασίας.

Ένα από τα σημαντικά προβλήματα στην άσκηση της κοινής νομισματικής πολιτικής είναι αυτό που είχαν επισημάνει οι Buti και Sapir (1998) πριν την έναρξη της ΟΝΕ. Ότι οι διαφορές στις δομές των χρηματοπιστωτικών αγορών μεταξύ των χωρών-μελών της ΟΝΕ είναι παράγοντας που μεταβάλλει τις επιπτώσεις της νομισματικής πολιτικής μεταξύ των χωρών-μελών. Καθώς η κάθε μία εθνική κεντρική τράπεζα είχε αναπτύξει το δικό της σύστημα εργαλείων άσκησης νομισματικής πολιτικής και παρέμβασης, τότε είναι πολύ πιθανό να υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις επιπτώσεις της κοινής νομισματικής πολιτικής.

Άσκηση 1

Η ελληνική δημοσιονομική κρίση ανέδειξε σημαντικές αδυναμίες στη λειτουργία της ΟΝΕ και στο σύστημα διαχείρισής της. Πιστεύετε ότι η αστάθεια που παρατηρήθηκε και η αδυναμία αντιμετώπισης της ελληνικής κρίσης επιβεβαιώνει τους φόβους που είχαν εκφραστεί πριν την έναρξη της ΟΝΕ αναφορικά με τη σταθερότητά της;

Η άποψή μας είναι ότι η σημερινή κατάσταση της ΕΕ επιβεβαιώνει τους φόβους αυτούς. Η κάθε μία χώρα αντιμετωπίζει την οικονομική κρίση με τις δικές της δυνάμεις και τις δικές της αδυναμίες. Η νομισματική πολιτική που εφαρμόζει η ΕΚΤ έχει ασύμμετρες επιπτώσεις. Αυτό δηλαδή που συμβαίνει είναι μια μεγάλη ασυμμετρία ως προς την κατανομή των ωφελειών και του κόστους των συνεπειών της αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ, με τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου να πληρώνουν το κόστος με υψηλή ανεργία και εμπορικά και δημοσιονομικά ελλείμματα, ενώ άλλες χώρες της ΟΝΕ, π.χ. η Γερμανία, να απολαμβάνουν το όφελος της πολιτικής αυτής με τη δημιουργία εμπορικών πλεονασμάτων.

3.1.2. Η Σταθερότητα των Τιμών

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ όρισε τη σταθερότητα των τιμών ως κεντρικό στόχο της νομισματικής πολιτικής που εφαρμόζει το ΕΣΚΤ και

ειδικότερα η ΕΚΤ. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η επιμονή και η εμμονή της Συνθήκης στο στόχο της σταθερότητας των τιμών οφείλεται στο γεγονός ότι θεωρείται ως κύρια προϋπόθεση της σταθερότητας του ευρώ και της ΟΝΕ.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 105(1) της Συνθήκης ορίζει ότι «πρωταρχικός στόχος του ΕΣΚΤ είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών». Επιπλέον, το άρθρο 105(1) ορίζει, ότι, «εφόσον και μόνο όταν έχει επιτευχθεί η σταθερότητα των τιμών», το ΕΣΚΤ μπορεί να στηρίζει τις υπόλοιπες οικονομικές πολιτικές, έτσι ώστε να συμβάλλει η νομισματική πολιτική στην υλοποίηση των γενικότερων οικονομικών στόχων της ΕΕ. Το άρθρο 2 ορίζει τους στόχους αυτούς ως την επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης και μίας διατηρήσιμης και μη πληθωριστικής οικονομικής μεγέθυνσης.

Σύμφωνα λοιπόν με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ΕΚΤ να μεταβάλει την πολιτική της, συμβάλλοντας στην επίτευξη των υπολοίπων οικονομικών στόχων της ΕΕ. Αξίζει να συγκρατήσετε ότι η άποψη αυτή στηρίζεται στην ακόλουθη λογική (βλ. ECB, 2008). Η σταθερότητα των τιμών και συνεπώς, ένας πολύ χαμηλός ρυθμός πληθωρισμού, θεωρείται ως κύρια προϋπόθεση για τη μακροχρόνια, διατηρήσιμη οικονομική μεγέθυνση και ευημερία. Οι λόγοι που συνήθως αναφέρονται για την υποστήριξη της άποψης αυτής είναι οι εξής: η σταθερότητα των τιμών μειώνει το ρίσκο των τραπεζών στη χορήγηση δανείων, οδηγώντας έτσι σε μείωση επιτοκίων και αύξηση των επενδύσεων. Επίσης, η σταθερότητα των τιμών βελτιώνει τη διαφάνεια του μηχανισμού των τιμών, την αποτελεσματικότητα της κατανομής των διαθέσιμων πόρων και της πλήρους αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η ενιαία αγορά. Επιπρόσθετα, η σταθερότητα των τιμών αποτρέπει μεταβολές στη διανομή του εισοδήματος που προκαλεί ο πληθωρισμός.

Στο πλαίσιο αυτό, η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών θεωρείται ως η μεγαλύτερη δυνατή συμβολή της ΕΚΤ στη βελτίωση των οικονομικών προοπτικών της ΟΝΕ και στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου των Ευρωπαίων πολιτών. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ, αν και έθεσε ως κυρίαρχο στόχο της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ τη σταθερότητα των τιμών, δεν προσδιόρισε ποσοτικά

το ρυθμό πληθωρισμού που αντιστοιχεί στη σταθερότητα των τιμών, έτσι ώστε να αποφευχθούν προβλήματα αξιοπιστίας και εμπιστοσύνης στην ΕΚΤ. Ωστόσο, όπως έχει σημειώσει ο Scheller (2006), ο ποσοτικός προσδιορισμός της σταθερότητας των τιμών είναι αναγκαίος για να μπορούν οι αγορές να αξιολογούν και να ελέγχουν την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ.

Το 1998, το ΔΣ της ΕΚΤ έδωσε λύση στο πρόβλημα προσδιορίζοντας ποσοτικά τη νομισματική σταθερότητα ως «την ετήσια αύξηση του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) για τη ζώνη του ευρώ κάτω του 2%» (βλ. ECB, 2008). Το 2003, έπειτα από πέντε χρόνια εμπειρίας, η ΕΚΤ όρισε το στόχο της «σταθερότητας των τιμών, ως τη διατήρηση του δείκτη του πληθωρισμού κάτω, κοντά όμως στο 2% για τη μεσοπρόθεσμη περίοδο» (ECB, 2008).

Η αναφορά στον «ΕνΔΤΚ για τη ζώνη του ευρώ» κάνει σαφές ότι στόχος της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ είναι η σταθερότητα των τιμών στη ζώνη του ευρώ και όχι ο ρυθμός πληθωρισμού στις χώρες-μέλη της Ευρωζώνης. Η διατύπωση «κάτω, αλλά κοντά στο 2%» ουσιαστικά θεωρεί ότι ένας ρυθμός πληθωρισμού μεγαλύτερος του 2% συνεπάγεται αστάθεια τιμών και κατά συνέπεια, δεν είναι σύμφωνος με τον κεντρικό στόχο της νομισματικής πολιτικής και τις θετικές οικονομικές επιπτώσεις της νομισματικής σταθερότητας. Ταυτόχρονα, όμως, διασαφηνίζεται ότι μια κατάσταση αποπληθωρισμού είναι εξίσου ασύμβατη με τη νομισματική σταθερότητα. Για την ΕΚΤ, η διευκρίνιση αυτή απηχεί την άποψη ότι ο αποπληθωρισμός συνεπάγεται οικονομικός κόστος παρόμοιο με εκείνο του υψηλού πληθωρισμού.

Άσκηση 2

Ποια πιστεύετε ότι είναι η σημασία του νομισματικού στόχου της σταθερότητας των τιμών για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ;

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι για την ΕΚΤ η επιτυχής εφαρμογή και η αξιοπιστία της αντιπληθωριστικής πολιτικής της δεν

εξαρτάται μόνο από τη δική της συμπεριφορά και πρακτική. Η ΕΚΤ θεωρεί ότι μείζον προαπαιτούμενο για την επίτευξη σταθερότητας των τιμών είναι η διασφάλιση συνθηκών δημοσιονομικής πειθαρχίας και σταθερότητας μεταξύ των κρατών-μελών. Όπως θα μάθετε στο επόμενο κεφάλαιο, η άσκηση επεκτατικών δημοσιονομικών πολιτικών και η δημιουργία κρατικών ελλειμμάτων θεωρείται παράγοντας αύξησης του πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ, συσσώρευσης δημόσιου χρέους και πιθανή αιτία πολιτικών πιέσεων για «πληθωριστική» χρηματοδότησή τους (ECB, 2008, Issing, 2008, 2003). Πρέπει τέλος να σημειωθεί ότι ο στόχος της σταθερότητας των τιμών είναι πιο σημαντικός από τη διαφύλαξη της σταθερότητας της ισοτιμίας του ευρώ έναντι τρίτων νομισμάτων. Η ΕΚΤ δεσμεύεται από το καταστατικό της να μην ασκεί νομισματική πολιτική και να μην παρεμβαίνει στις αγορές συναλλάγματος με στόχο τη διαχείριση της ισοτιμίας του ευρώ.

Συνοψίζοντας, η ένταξη μιας χώρας στην ΟΝΕ συνεπάγεται αυτόματα την απώλεια της ανεξαρτησίας της στην άσκηση νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής. Την πολιτική διαχείριση του ευρώ, ως κοινού νομίσματος, την αναλαμβάνει το ΕΣΚΤ και ειδικότερα η ΕΚΤ. Βασικός στόχος της νομισματικής πολιτικής που εφαρμόζει η ΕΚΤ είναι η σταθερότητα των τιμών, η οποία ισοδυναμεί με ρυθμό πληθωρισμού κοντά αλλά κάτω του 2% στην Ευρωζώνη. Όποια εθνική οικονομία έχει ρυθμό πληθωρισμού μεγαλύτερο του μέσου όρου της ΟΝΕ, έχει απώλεια ανταγωνιστικότητας, η αποκατάσταση της οποίας δεν μπορεί να επιτευχθεί με νομισματικά και συναλλαγματικά μέσα. Στο νομισματικό περιβάλλον της ΟΝΕ, η αγορά εργασίας και το κόστος εργασίας είναι οι τελικοί αποδέκτες ισχυρών πιέσεων για την προσαρμογή της οικονομίας σε χαμηλότερο ποσοστό πληθωρισμού και για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, με συνέπειες τη διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων και την αύξηση της ανεργίας.

3.2. Η Ασκηση της Νομισματικής Πολιτικής

Εισαγωγικά σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε τη στρατηγική των δύο πυλώνων βάσει των οποίων η ΕΚΤ ασκεί την αντιπληθωριστική νομισματική πολιτική της στη ζώνη του ευρώ και θα προβληματιστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- Τη σημασία των δύο πυλώνων για την αξιοπιστία και τη φερεγγυότητα της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ.
- Το ρόλο του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ στην άσκηση σταθεροποιητικής νομισματικής πολιτικής.
- Στη σημασία της αξιοπιστίας και της διαφάνειας στην άσκηση νομισματικής πολιτικής.
- Στο έλλειμμα δημοκρατίας που δημιουργεί η θεσμική ανεξαρτησία της ΕΚΤ.

3.2.1. Η Στρατηγική των Δύο Πυλώνων

Η νομισματική στρατηγική της ΕΚΤ στηρίζεται σε δύο πυλώνες, την οικονομική και τη νομισματική ανάλυση, βάσει των οποίων γίνεται η εκτίμηση του ρίσκου για μελλοντική μεταβολή στον πληθωρισμό (βλ. ECB, 2008, 2000, Scheller, 2006). Οι δύο πυλώνες συνθέτουν την εσωτερική ανάλυση της ΕΚΤ, που αποτελεί τη βάση για αλλαγή στις αποφάσεις άσκησης της νομισματικής πολιτικής.

Η οικονομική ανάλυση έχει βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο ορίζοντα και επιχειρεί να εκτιμήσει πιθανές επιπτώσεις από εξωγενείς διαταραχές στον πληθωρισμό και στο εισόδημα. Η ΕΚΤ αξιολογεί τη συμπεριφορά των αγορών προϊόντων και εργασίας και επιχειρεί προβλέψεις για βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές στην Ευρωζώνη, αναλύοντας με τον τρόπο αυτό το οικονομικό κλίμα και τους πιθανούς κινδύνους που θα πρέπει να λάβει υπόψη στις αποφάσεις νομισματικής πολιτικής. Η ΕΚΤ εκτιμά ότι η οικονομική ανάλυση υποδεικνύει την αναγκαιότητα διαρθρωτικών αλλαγών. Στο οικονομικό

λεξιλόγιο της ΕΕ, οι διαρθρωτικές αλλαγές ταυτίζονται με τη μεγαλύτερη ευκαμψία στις αγορές εργασίας και προϊόντων, ως μηχανισμού προσαρμογής και απορρόφησης εξωτερικών διαταραχών.

Η νομισματική ανάλυση, αντίθετα, έχει κυρίως μακροπρόθεσμο ορίζοντα και στηρίζεται στην αξιοποίηση στοιχείων για μεταβολές σε νομισματικά μεγέθη, όπως για παράδειγμα η ποσότητα του χρήματος και η τραπεζική πίστη. Η νομισματική ανάλυση θεωρείται ότι αναγνωρίζει και εκτιμά κινδύνους και το ρίσκο να προκληθεί αστάθεια τιμών από παράγοντες που δεν αξιολογούνται από την οικονομική ανάλυση. Στο ξεκίνημα της η ΕΚΤ θεσμοθέτησε τη δέσμευσή της στη νομισματική ανάλυση, με την ανακοίνωση συγκεκριμένης τιμής αναφοράς $4\frac{1}{2}$ % για την ετήσια αύξηση του ρυθμού μεταβολής της νομισματικής μεταβλητής Μ3. Νομισματική επέκταση μεγαλύτερη της τιμής αναφοράς σηματοδοτεί ρίσκο πληθωριστικής πίεσης. Ωστόσο, έγινε σαφές επίσης από το ξεκίνημα της ΕΚΤ και κυρίως μετά το 2003 ότι η νομισματική πολιτική της δε θα αντιδρά μηχανιστικά στις αποκλίσεις της πραγματικής αύξησης της μεταβλητής Μ3 από την τιμή αναφοράς.

Η ΕΚΤ χρησιμοποιεί συνεπώς την ανάλυση συν-αθροιστικών νομισματικών μεγεθών ως μέσο βελτίωσης της νομισματικής πολιτικής της. Ορίζει τιμές αναφορές για τα μεγέθη αυτά, αλλά χωρίς πρόθεση διορθωτικής παρέμβασης όταν υπάρχει απόκλιση από τις πραγματικές τιμές τους. Ο πυλώνας της νομισματικής ανάλυσης είναι στοιχείο της μονεταριστικής φιλοσοφίας στην πολιτική της ΕΚΤ (De Grauwe, 2003). Ωστόσο, τη μονεταριστική κουλτούρα και την αντιπληθωριστική εμμονή της ΕΚΤ και της Συνθήκης του Μάαστριχτ πρέπει να τη δούμε -σε κάποιο βαθμό- και ως αποτέλεσμα της επίδρασης του μοντέλου της γερμανικής κεντρικής τράπεζας, Bundesbank (De Grauwe, 2003, Bibow, 2007).

Άσκηση 3

Ποια πιστεύετε ότι είναι τα πιθανά πλεονεκτήματα της στρατηγικής των δύο πυλώνων στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ;

Η σημασία των δύο πυλώνων είναι πολύ σημαντική για τη νομισματική πολιτική της ΕΚΤ, καθώς εκτιμάται ότι ενισχύει την αξιοπιστία

και τη φερεγγυότητα της πολιτικής της, ως αποτέλεσμα της πιο ολοκληρωμένης αξιολόγησης των πληθωριστικών πιέσεων στη ζώνη του ευρώ. Οι δύο πυλώνες λειτουργούν συμπληρωματικά και -σύμφωνα με την ΕΚΤ- περιορίζουν την αβεβαιότητα των μοντέλων που χρησιμοποιούνται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες για την εκτίμηση του ρίσκου νομισματικής αστάθειας, αλλά και την πιθανότητα στατιστικού λάθους στην εκτίμηση του πληθωρισμού. Αυτό συμβαίνει γιατί οι δύο πυλώνες προσφέρουν στην ΕΚΤ ένα μεγάλο όγκο πληροφόρησης, όσον αφορά μεταβολές σε πραγματικές και νομισματικές μεταβλητές.

Αν και η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν έχει θέσει περιορισμούς σχετικά με την επιλογή των εργαλείων νομισματικής πολιτικής, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, βασισμένο στην οικονομική και νομισματική ανάλυση της τάσης και των προσδοκιών πληθωρισμού, αποφασίζει το επίπεδο του βασικού επιτοκίου της, το οποίο θεωρεί ως το καταλληλότερο εργαλείο άσκησης νομισματικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, εκτιμάται ότι μια μεταβολή του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ θα επηρεάσει τα άλλα επιτόκια της αγοράς, συνεπώς και τις καταναλωτικές και επενδυτικές δαπάνες στην οικονομία, τη συνολική ζήτηση και τελικά το ρυθμό πληθωρισμού (Scheller, 2006). Συνεπώς, όταν υπάρχουν ενδείξεις για αύξηση του πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ, η ΕΚΤ προβαίνει σε αύξηση του επιτοκίου της με σκοπό να συγκρατήσει το ρυθμό πληθωρισμού κοντά ή κάτω του 2%.

3.2.2. Ανεξαρτησία, Αξιοπιστία και το Δημοκρατικό Έλλειμμα στην ΕΕ

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το συνοδευτικό πρωτόκολλο για τη δομή του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ θεσμοθέτησε την ανεξαρτησία της ΕΚΤ, ως αναγκαία θεσμική μεταβολή για τη διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών. Η Συνθήκη παραχωρεί στην ΕΚΤ περισσότερη ανεξαρτησία από κάθε άλλη κεντρική τράπεζα, ως προς την επιλογή των εργαλείων άσκησης νομισματικής πολιτικής και της τιμής-στόχου για τον πληθωρισμό.

Η ανεξαρτησία του ΕΣΚΤ θεωρείται ως παράγοντας που λειτουργεί ως δίχτυ προστασίας της αντιπληθωριστικής άσκησης της νομισματικής πολιτικής από πιθανές παρεμβάσεις των κυβερνήσεων των χωρών-

μελών της ΟΝΕ, που προσβλέπουν σε άλλους οικονομικούς στόχους, π.χ. στην αύξηση της απασχόλησης. Η ανεξαρτησία του ΕΣΚΤ πιστεύεται ότι διασφαλίζει την επίτευξη του στόχου της σταθερότητας των τιμών, ειδικά όταν η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ είναι αντίθετη με κυβερνητικές επιδιώξεις και στόχους οικονομικής πολιτικής. Ως ανεξάρτητο όργανο το ΕΣΚΤ θεωρείται ότι εξομαλύνει τη λειτουργία των αγορών, ενώ συμβάλλει στην απόσπαση της νομισματικής πολιτικής από τις πολιτικές και οικονομικές συνθήκες στις χώρες-μέλη.

Τα άρθρα 108 και 109 ορίζουν ότι η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες δε θα πρέπει να επιδιώκουν να ζητήσουν ή να πάρουν οδηγίες από οποιοδήποτε θεσμό της ΕΕ και από τις εθνικές κυβερνήσεις. Οι τελευταίες καλούνται αφενός να σεβαστούν την αρχή αυτή και να μην προσπαθήσουν να επηρεάσουν την ΕΚΤ, αφετέρου να προσαρμόσουν θεσμικά το καθεστώς των εθνικών κεντρικών τραπεζών σε αυτό της ΕΚΤ.

Ωστόσο, αναγνωρίζεται το γεγονός ότι περισσότερη δύναμη και ανεξαρτησία προϋποθέτει δημοκρατική νομιμοποίηση, η οποία με τη σειρά της απαιτεί υψηλό βαθμό διαφάνειας στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής και μια αποτελεσματική επικοινωνιακή στρατηγική. Βασικό ρόλο στην επικοινωνιακή στρατηγική της ΕΚΤ έχουν η δημοσίευση των οικονομικών και νομισματικών εξελίξεων και η μηνιαία συνέντευξη του προέδρου της, στη διάρκεια της οποίας συνήθως δίνονται ενδείξεις για την πρόθεση της ΕΚΤ να μεταβάλει το βασικό επιτόκιό της και εκτιμήσεις για πιθανές μελλοντικές μεταβολές. Επίσης, ο πρόεδρος της ΕΚΤ υποχρεούται να παραστεί τέσσερις φορές το χρόνο στην Επιτροπή Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και να εξηγήσει τις επιλογές πολιτικής της ΕΚΤ. Ωστόσο, η ΕΚΤ αρνείται να υιοθετήσει τη δημοσίευση του χρονικού λήψης των αποφάσεών της και της ψήφου των μελών της. Η ΕΚΤ υποστηρίζει ότι με τον τρόπο αυτό προστατεύει τα μέλη της από πιθανές εξωτερικές πιέσεις. Η κριτική που της ασκείται είναι ότι δημιουργεί έλλειμμα διαφάνειας στο επικοινωνιακό κανάλι της, που βασίζεται αποκλειστικά στην προσωπικότητα και τη φήμη του προέδρου της.

Η ΕΚΤ θεωρεί ότι η διαφάνεια στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής της ενισχύει την αξιοπιστία της, η οποία με τη σειρά της ενισχύει

την αποτελεσματικότητα της πολιτικής της να μειώσει τις μακροχρόνιες πληθωριστικές προσδοκίες και να επηρεάσει τη διαμόρφωση των τιμών και των μισθών με τρόπο συνεπή προς τη σταθερότητα των τιμών. Επιπρόσθετα, η διαφάνεια στη νομισματική στρατηγική της ΕΚΤ θεωρείται ότι ενισχύει την ικανότητα των αγορών, κυρίως των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, να προβλέπουν τις μελλοντικές αντιδράσεις της νομισματικής πολιτικής. Η ικανότητα αυτή των αγορών περιορίζει την αστάθειά τους, ενώ θεωρείται παράγοντας που αυξάνει την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ.

Συνοψίζοντας, η άσκηση της νομισματικής πολιτικής στην ΟΝΕ προσδιορίζεται από τη στρατηγική των δύο πυλώνων που εφαρμόζει η ΕΚΤ. Η ανάλυση της οικονομικής συγκυρίας στη ζώνη του ευρώ και η εξέλιξη των νομισματικών μεγεθών διαμορφώνουν το πλαίσιο βάσει του οποίου το ΕΣΚΤ αποφασίζει τη μεταβολή του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ. Η προσαρμογή του βασικού επιτοκίου επιδιώκει τη διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών, ενώ η επιτυχία της προσδιορίζει την αντιπληθωριστική αξιοπιστία και φήμη της ΕΚΤ, η οποία μπορεί ωστόσο να προκαλεί μεγάλο έλλειμμα δημοκρατίας στην ΕΕ.

Άσκηση 4

Πιστεύετε ότι η ανεξαρτησία της ΕΚΤ δημιουργεί ζήτημα δημοκρατίας στην Ε.Ε;

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, η μόνη υποχρέωση της ΕΚΤ απέναντι στις κυβερνήσεις και τους πολίτες της ΕΕ είναι η δημοσίευση των οικονομικών και νομισματικών εξελίξεων και η μηνιαία συνέντευξη του προέδρου της. Στις συνεντεύξεις αυτές, ο πρόεδρος της ΕΚΤ συνήθως δίνει ενδείξεις για την πρόθεση μεταβολής του βασικού επιτοκίου. Δεν υπάρχει κανένας απολύτως ουσιαστικός έλεγχος αναφορικά με τις αποφάσεις της ΕΚΤ. Πρέπει να σημειωθεί η πολύ περιορισμένη δυνατότητα παρέμβασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, καθώς επίσης και η αδυναμία των εθνικών κυβερνήσεων να επηρεάσουν τη διαδικασία λήψης νομισματικών αποφάσεων στο ΕΣΚΤ.

Αυτό πρακτικά σημαίνει το εξής: υποθέστε για παράδειγμα ότι οι πολίτες σε όλες τις χώρες της ΕΕ και οι εθνικές κυβερνήσεις επιθυμούν τη μείωση της ανεργίας. Όμως ο πρόεδρος και το Διοικητικού Συμβούλιο του ΕΣΚΤ, οι οποίοι μπορεί να είναι συντηρητικοί οικονομολόγοι, να θεωρούν ότι οι οικονομικές συνθήκες στην ΕΕ εγκυμονούν πληθωριστικούς κινδύνους και συνεπώς πρέπει να αυξήσουν το βασικό επιτόκιο. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση της ανεργίας. Η αντίθεση αυτή ανάμεσα σε ό,τι θέλει η κοινωνία και πιθανά οι κυβερνήσεις και σε ό,τι νομισματική πολιτική μπορεί να ασκεί ένας συντηρητικός κεντρικός τραπεζίτης, δημιουργεί μείζον ζήτημα δημοκρατικής νομιμοποίησης του μηχανισμού νομισματικής πολιτική στην Ευρωζώνη.

Με άλλα λόγια, η δημοκρατία στην ΟΝΕ του Μάαστριχτ αντισταθμίζεται με την αξιοπιστία της ανεξάρτητης ΕΚΤ, όσον αφορά τον αντιπληθωριστικό χαρακτήρα της νομισματικής της πολιτικής. Η αξιοπιστία δε αυτή αποτελεί βασικό περιοριστικό παράγοντα των επιλογών της ΕΚΤ απέναντι στις αγορές και όχι απέναντι στους εργαζόμενους. Η ΕΚΤ καλείται να ασκήσει μια αυστηρή νομισματική πολιτική σε μια προσπάθεια οικοδόμησης της αξιοπιστίας της. Το κριτήριο της φερεγγυότητάς της στην καταπολέμηση του πληθωρισμού κρίνει τη φήμη της στις αγορές και την εμπιστοσύνη αυτών στη σταθερότητα του ευρώ, αγνοώντας τις προτιμήσεις των πολιτών και των κυβερνήσεων για τους στόχους της ασκούμενης νομισματικής πολιτικής.

Παράλληλα Κείμενα

Εάν ενδιαφέρεστε να κατανοήσετε καλύτερα τη φιλοσοφία και τη θεωρητική βάση της νομισματικής πολιτικής στην ΟΝΕ, καθώς επίσης και να καταλάβετε σε βάθος την έλλειψη ρεαλισμού του θεωρητικού πλαισίου βάσει του οποίου εφαρμόζεται η πολιτική αυτή, μελετήστε την εργασία του Γ. Αργείτη (2009) «Νομισματική Θεωρία, Πολιτική και η ΕΚΤ» που έχει δημοσιευτεί στην τριμηνιαία πολιτική και οικονομική Επιθεώρηση *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, στο ειδικό αφιέρωμα *Οικονομική και Νομισματική Ένωση, 10 χρόνια*. Η εργασία αυτή επίσης βρίσκεται στο φάκελό σας με τα Παράλληλα Κείμενα.

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης

Άσκηση 1

Αξιολογήστε τους περιορισμούς στην άσκηση νομισματικής πολιτικής που δημιουργεί σε εθνικό επίπεδο η ΟΝΕ, συγκριτικά με τους περιορισμούς που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου.

Άσκηση 2

Γιατί η σταθερότητα των τιμών είναι πρωταρχικός στόχος της νομισματικής πολιτικής;

Άσκηση 3

Ποιοι είναι οι δύο βασικοί πυλώνες που προσδιορίζουν την άσκηση της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ και με ποιο τρόπο διασφαλίζουν την αξιοπιστία της αντιπληθωριστικής φήμης της ΕΚΤ;

Απαντήσεις

Άσκηση 1

Η ένταξη μιας χώρας στο νομισματικό περιβάλλον της ΟΝΕ προϋποθέτει μια κρίσιμη θεσμική αλλαγή στο μηχανισμό άσκησης της οικονομικής πολιτικής της. Ειδικότερα, η εθνική κεντρική τράπεζα και η κυβέρνηση της κάθε χώρας-μέλους της ΟΝΕ παραιτούνται της δυνατότητάς τους για άσκηση αυτόνομης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, ως εργαλείων σταθεροποίησης της εθνικής οικονομίας. Η άσκηση των πολιτικών αυτών περνάει υπό τον έλεγχο του ΕΣΚΤ. Πρέπει ωστόσο να επισημανθεί το γεγονός ότι, οι απορρυθμισμένες παγκόσμιες αγορές χρήματος και κεφαλαίου και η υψηλή κινητικότητα του κερδοσκοπικού χρηματικού κεφαλαίου έχει περιορίσει σημαντικά τους βαθμούς ελευθερίας στην άσκηση αυτόνομης εθνικής

νομισματικής πολιτικής, ανεξάρτητα από την ύπαρξη της ΟΝΕ. Το ιδιαίτερο στοιχείο της ΟΝΕ έγκειται στο γεγονός ότι αυτή αποτελεί ένα νέο υπερεθνικό θεσμικό οικοδόμημα, το οποίο αφαιρεί την άσκηση νομισματικής πολιτικής από την εθνική της βάση. Αντίθετα, στην περίπτωση των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης, ο βαθμός ανεξαρτησίας της νομισματικής πολιτικής θα μπορούσε να αυξηθεί αν μια κυβέρνηση είχε υψηλή αξιοπιστία και φερεγγυότητα ή στην περίπτωση ρυθμιστικών παρεμβάσεων στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου που θα περιόριζαν την ισχύ του κερδοσκοπικού κεφαλαίου.

Άσκηση 2

Η εμμονή της Συνθήκης του Μάαστριχτ στο στόχο της σταθερότητας των τιμών οφείλεται στο γεγονός ότι θεωρείται ως κύρια προϋπόθεση της σταθερότητας του ευρώ και της ΟΝΕ. Η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ θεωρείται μείζων προϋπόθεση για τη διασφάλιση μακροχρόνιας οικονομικής μεγέθυνσης. Οι λόγοι που συνήθως αναφέρονται για την υποστήριξη της άποψης αυτής είναι ότι η σταθερότητα των τιμών μειώνει το ρίσκο των τραπεζών στη χορήγηση δανείων, οδηγώντας έτσι σε μείωση επιτοκίων και αύξηση του δανεισμού για τη χρηματοδότηση της κατανάλωσης και της επένδυσης. Επιπρόσθετα, η σταθερότητα των τιμών βελτιώνει τη διαφάνεια του μηχανισμού των τιμών, συμβάλλοντας στην αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων στο οικονομικό σύστημα και στην αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η ενιαία αγορά, καθώς περιορίζονται οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις που προκαλεί ο πληθωρισμός.

Άσκηση 3

Η νομισματική στρατηγική της ΕΚΤ στηρίζεται σε δύο πυλώνες, την οικονομική και τη νομισματική ανάλυση. Η στρατηγική αυτή θεωρείται αποτελεσματική σχετικά με την εκτίμηση του ρίσκου μελλοντικής μεταβολής του πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ, καθώς παρέχει καλύτερη πληροφόρηση και συμβάλλει στην ορθολογικότερη άσκηση της νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ. Η οικονομική ανάλυση

επικεντρώνεται σε βραχυπρόθεσμες εκτιμήσεις της συμπεριφοράς των αγορών προϊόντων και εργασίας και των επιπτώσεων που μεταβολές στη συμπεριφορά των αγορών αυτών έχει στην πληθωρισμό της Ευρωζώνης. Η νομισματική ανάλυση επικεντρώνεται στη μακροπρόθεσμη εκτίμηση του πληθωρισμού, ως αποτέλεσμα της μεταβολής σε νομισματικά μεγέθη στη ζώνη του ευρώ, όπως για παράδειγμα η ποσότητα του χρήματος και η τραπεζική πίστη. Οι δύο πυλώνες λειτουργούν συμπληρωματικά και σύμφωνα με την ΕΚΤ, περιορίζουν την αβεβαιότητα των μοντέλων που χρησιμοποιούνται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες για την εκτίμηση του ρίσκου του πληθωρισμού, καθώς προσφέρουν ένα μεγάλο όγκο πληροφόρησης σχετικά με μεταβολές σε πραγματικές και νομισματικές μεταβλητές. Με τον τρόπο αυτό εκτιμάται ότι ενισχύεται η αξιοπιστία και η φερεγγυότητα της ασκούμενης νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ.

Βιβλιογραφία

Allsopp, C. (2002). "The Future of Macroeconomic Policy in the European Union", External MPC Unit Discussion, Paper No. 7, London: Bank of England.

Αργείτης, Γ. (2009). "Νομισματική Θεωρία, Πολιτική και η ΕΚΤ", στο *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική,* "Αφιέρωμα: Οικονομική και Νομισματική Ένωση, 10 χρόνια", Οκτώβριος, Παπαζήσης.

Artis, M. (2007). "The Performance of the ECB", στο Arestis, P. (ed.). *Is There a New Consensus in Macroeconomics?*, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.

Bibow, J. (2007). "The ECB-How much of a success story, really?", στο Hein, E., Jan Priewe & Achim Truger (eds). *European Integration in Crisis*, Marburg: Metropolis Verlag.

Buti, M. και Sapir, A. (1998). *Economic Policy in EMU*, Oxford: Clarendon Press.

De Grauve, P. (2003). *Τα Οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης,* Αθήνα: Παπαζήσης.

ECB (2008). "Institutional Setting and Workings of the Euro Area", ECB Monthly Bulletin: 10th Anniversary of the ECB Issue, June 2008, pp. 21-31.

ECB (2001). "The External Communication of the European Central Bank", ECB Monthly Bulletin, February 2001, pp.59-65.

ECB (2000). "The Two Pillar Strategy of the ECB's Monetary Policy Strategy", ECB Monthly Bulletin, November 2000, pp. 37-48.

Issing O. (2008). *The Birth of the Euro*, Cambridge: Cambridge University Press.

Issing O. (2003). Evaluation of the ECB's Monetary Policy Strategy, ECB Press

Conference and Press Seminar, Frankfurt: 8 May 2003.

Scheller, H. K. (2006). *Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα: Ιστορία, Καθήκοντα και Λειτουργία*, 2η Αναθεωρημένη Έκδοση, Φρανκφούρτη: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, (2009). "Αφιέρωμα: Οικονομική και Νομισματική Ένωση, 10 χρόνια", Οκτώβριος, Παπαζήσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:
Δημοσιονομική Πολιτική στη Ζώνη του Ευρώ

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Η απώλεια της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής στο περιβάλλον της ΟΝΕ θα έπρεπε να οδηγήσει σε ουσιαστική αναβάθμιση του ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής ως εργαλείου σταθεροποίησης των οικονομιών των χωρών-μελών της ΟΝΕ. Ωστόσο, η Συνθήκη του Μάαστριχτ περιορίζει δραματικά αυτή τη δυνατότητα από τις εθνικές κυβερνήσεις, εξαιτίας της επιβολής ποσοτικών περιορισμών στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Το παράδοξο αυτό της Συνθήκης του Μάαστριχτ αφήνει τις εθνικές οικονομίες εκτεθειμένες σε απρόβλεπτες διαταραχές. Το πιο σημαντικό ωστόσο είναι ότι αν μια κυβέρνηση επιχειρήσει να παρέμβει στην οικονομία της χώρας της με αύξηση του κρατικού ελλείμματος, με σκοπό να αντιμετωπίσει μια πιθανή κατάσταση ύφεσης και υψηλής ανεργίας, τότε η κυβέρνηση αυτή χαρακτηρίζεται ως αφερέγγυα και αναξιόπιστη, καθώς παραβιάζει τους ποσοτικούς δημοσιονομικούς περιορισμούς της Συνθήκης. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί είναι πιθανό να οδηγήσουν σε κρίση χρέους και αδυναμία χρηματοδότησης του κρατικού ελλείμματος. Οι αυστηροί ποσοτικοί δημοσιονομικοί στόχοι της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας ουσιαστικά αποσκοπούν να καλύψουν το θεσμικό έλλειμμα της ΕΕ από την απουσία μιας ομοσπονδιακής δημοσιονομικής αρχής.

Σκοπός

Σκοπός του Κεφαλαίου 4 είναι να μάθετε τα βασικά χαρακτηριστικά της άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ και τους βασικούς περιορισμούς που η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας επιβάλλουν στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Επίσης να είστε σε θέση να αξιολογήσετε το ρόλο της δημοσιονομικής πειθαρχίας στην τρέχουσα δημοσιονομική κρίση της Ελλάδας.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε τα βασικά χαρακτηριστικά της δημοσιονομικής πολιτικής στην Ευρωζώνη.
- Θα αναγνωρίσετε τη σημαντική ευθύνη της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας για το χαρακτήρα της δημοσιονομικής προσαρμογής σε εθνικό επίπεδο.
- Θα είστε σε θέση να κατανοήσετε το πρόβλημα αξιοπιστίας που δημιουργεί η αντίθεση μεταξύ της ομοσπονδιακής νομισματικής αρχής και των εθνικών δημοσιονομικών αρχών.
- Θα είστε σε θέση να στοχαστείτε πάνω στους περιορισμούς που ασκούνται στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο και του ρόλου της δημοσιονομικής πειθαρχίας στη διαδικασία της δημοσιονομικής προσαρμογής.
- Θα είστε σε θέση να αναγνωρίζετε τους εξωτερικούς περιορισμούς που δημιουργεί η σημερινή αρχιτεκτονική της ΟΝΕ στην άσκηση μιας πολιτικής σε όφελος της μισθωτής εργασίας.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Συνθήκη του Μάαστριχτ
- Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης
- Δημοσιονομική Πολιτική

- Σταθερότητα Τιμών
- Δημοσιονομική Πειθαρχία/Φερεγγυότητα
- Δημοσιονομική Προσαρμογή

4.1. ΟΝΕ και Δημοσιονομική Πολιτική

Εισαγωγικά σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε το ρόλο της δημοσιονομικής πολιτικής στο περιβάλλον της ΟΝΕ. Θα αναγνωρίσετε τη σημασία της άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο για τη σταθεροποίηση της οικονομίας, αλλά θα γνωρίσετε και τους αυστηρούς περιορισμούς που η ΟΝΕ δημιουργεί στις εθνικές κυβερνήσεις ως προς τη χρησιμοποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Επίσης θα στοχαστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- Το ρόλο της δημοσιονομικής πειθαρχίας και την επιβολή της δημοσιονομικής προσαρμογής από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.
- Τις συνέπειες που μπορεί να υπάρξουν από την απώλεια της δημοσιονομικής αξιοπιστίας για μία χώρα.
- Τους περιορισμούς που δημιουργεί στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής ο αντιπληθωριστικός χαρακτήρας της νομισματικής πολιτικής.
- Τις πιέσεις που ασκούνται στην αγορά εργασίας, ως συνέπεια της δημοσιονομικής προσαρμογής και της αξιόπιστης εφαρμογής μιας πολιτικής δημοσιονομικής πειθαρχίας.
- Τη θεωρητική αντιπαράθεση σχετικά με τη δημοσιονομική πειθαρχία και προσαρμογή που επιβάλει η Συνθήκη του Μάαστριχτ.

4.1.1. Ο Ρόλος και οι Περιορισμοί της Δημοσιονομικής Πολιτικής στην ΟΝΕ

Όπως έχετε ήδη μάθει από το Κεφάλαιο 3, η συμμετοχή μιας χώρας

στην ΟΝΕ συνεπάγεται την απώλεια αυτονομίας και ανεξαρτησίας στους στόχους και στα εργαλεία άσκησης της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής. Η υιοθέτηση του ευρώ προϋποθέτει τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των χωρών-μελών της ΟΝΕ και την αδυναμία διαφοροποίησης της νομισματικής πολιτικής τους. Η απώλεια των δύο αυτών βασικών εργαλείων οικονομικής πολιτικής περιορίζει σημαντικά τη δυνατότητα των εθνικών κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν πιθανές οικονομικές διαταραχές -αύξηση της ανεργίας, μείωση της παραγωγής και του εισοδήματος, κρίση ανταγωνιστικότητας- με προσαρμογή του επιτοκίου και της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η απώλεια της ανεξαρτησίας στην άσκηση της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής αναβαθμίζει, τουλάχιστον θεωρητικά, το ρόλο της δημοσιονομικής πολιτικής ως εργαλείου άσκησης οικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ. Ωστόσο, η Συνθήκη του Μάαστριχτ επιβάλλει σημαντικούς ποσοτικούς περιορισμούς στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, ως εργαλείου άσκησης σταθεροποιητικής και αναπτυξιακής πολιτικής. Αυτό συμβαίνει για τους εξής δύο λόγους:

Πρώτον, η Συνθήκη του Μάαστριχτ δημιουργεί μια πολύ συγκεκριμένη θεσμική δομή για την ΟΝΕ. Ειδικότερα, η Συνθήκη δεν προβλέπει τη δημιουργία μιας κεντρικής δημοσιονομικής αρχής, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιεί τον κοινοτικό προϋπολογισμό για την άσκηση κοινής δημοσιονομικής πολιτικής και αντιμετώπισης οικονομικών προβλημάτων στις χώρες-μέλη. Το γεγονός αυτό περιορίζει τη δυνατότητα συντονισμού της δημοσιονομικής πολιτικής μεταξύ των χωρών-μελών της ΟΝΕ.

Δεύτερον, η Συνθήκη του Μάαστριχτ για να διασφαλίσει το στόχο της σταθερότητας των τιμών επιβάλλει στις χώρες-μέλη συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους. Συγκεκριμένα, ο λόγος του δημόσιου ελλείμματος / ΑΕΠ πρέπει να είναι μικρότερος του 3% και ο λόγος του δημόσιου χρέους / ΑΕΠ πρέπει να είναι ίσος ή μικρότερος του 60%. Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία και πρέπει να το συγκρατήσετε είναι ότι η έλλειψη προσαρμογής στους δημοσιονομικούς αυτούς περιορισμούς της Συνθήκης εκτιμάται ως ένδειξη αφερεγγυότητας και έλλειψης αξιοπιστίας των κυβερνήσεων των χωρών-μελών της ΟΝΕ που έχουν υψηλά δημόσια ελλείμματα και μεγάλο δημόσιο χρέος.

Συνεπώς, το παράδοξο της Συνθήκης του Μάαστριχτ είναι ότι επιβάλλει την απώλεια της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής και ενώ θα έπρεπε να υποστηρίζει την αναβάθμιση της δημοσιονομικής πολιτικής, αυτή αντίθετα θέτει κανόνες που περιορίζουν την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η Συνθήκη ουσιαστικά υπονομεύει βασικά εργαλεία άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο, αφήνοντας τις οικονομίες και τις κυβερνήσεις παθητικές και εκτεθειμένες σε πιθανές διαταραχές. Το παράλογο δε είναι ότι αν μια κυβέρνηση επιχειρήσει να παρέμβει με κρατικά ελλείμματα στην αντιμετώπιση μιας κατάστασης ύφεσης, χαρακτηρίζεται ως αφερέγγυα και αναξιόπιστη με συνέπειες την αντιμετώπιση σημαντικών προβλημάτων στη χρηματοδότηση της πολιτικής της. Βέβαια, όπως θα σημειώσουμε παρακάτω, αυτό συμβαίνει γιατί οι σχεδιαστές της Συνθήκης θεωρούν ότι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος προσαρμογής των εθνικών οικονομιών σε εξωγενείς διαταραχές είναι μέσω της απορρύθμισης της αγοράς εργασίας.

Δύο είναι οι βασικοί λόγοι που η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας επιβάλλουν αυστηρούς κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας. Πρώτον, οι εξωτερικές επιβαρύνσεις που θα προκληθούν από την αύξηση του δημόσιου χρέους μιας χώρας-μέλους και δεύτερον, η αποφυγή συνθηκών αφερεγγυότητας και αναξιοπιστίας από την πλευρά των κυβερνήσεων. Οι δύο αυτοί παράγοντες, σύμφωνα με τη φιλοσοφία των σχεδιαστών της ΟΝΕ, εκτιμάται ότι μπορούν να λειτουργήσουν αποσταθεροποιητικά για το ευρώ, συνεπώς και για την ίδια την ΟΝΕ. Παρακάτω δίνουμε ένα παράδειγμα μιας κατάστασης σωρευτικών αρνητικών εξελίξεων που θα μπορούσαν να προκληθούν ως αποτέλεσμα της κρίσης χρέους σε μια χώρα-μέλος της ΟΝΕ.

Οι εξωτερικές επιβαρύνσεις δημιουργούνται ως αποτέλεσμα της αύξησης των επιτοκίων, εξαιτίας της αύξησης του δημόσιου χρέους σε μια ή περισσότερες χώρες. Πρέπει να σημειωθεί ότι στη σχετική βιβλιογραφία οι εξωτερικές επιβαρύνσεις μπορούν να συμβούν κυρίως ως συνέπεια της αύξησης του χρέους μιας μεγάλης οικονομίας της Ένωσης, οι δανειακές ανάγκες της οποίας μπορούν να μεταβάλλουν τις συνθήκες στην αγορά ομολόγων. Υποθετικά λοιπόν εάν μια μεγάλη ευρωπαϊκή χώρα εφαρμόσει επεκτατική δημοσιονομική πολιτική

είτε για να στηρίξει το εισόδημα και την απασχόλησή της είτε για να διαχειριστεί μια ασύμμετρη διαταραχή, θα δημιουργήσει υψηλό έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό της.

Η μεταβολή αυτή, χωρίς την οποιαδήποτε αλλαγή στη νομισματική πολιτική της ΕΚΤ, θα προκαλέσει αυξημένη ζήτηση δανειακών κεφαλαίων στις ευρωπαϊκές και διεθνείς κεφαλαιαγορές. Το αποτέλεσμα θα είναι η αύξηση των επιτοκίων και μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων σε όλη την ΕΕ. Συνεπώς, το κόστος της «δημοσιονομικής ανευθυνότητας» μιας κυβέρνησης δεν περιορίζεται μόνο στη χώρα που έχει το δημοσιονομικό πρόβλημα, αλλά επιβαρύνει και τις άλλες χώρες-μέλη. Η αύξηση των επιτοκίων μπορεί να προκαλέσει αύξηση του κόστους εξυπηρέτησης του χρέους και στις άλλες οικονομίες, καθώς επίσης και εισροή κεφαλαίων στην Ευρωζώνη και ανατίμηση του ευρώ, με αρνητικές επιπτώσεις στις ευρωπαϊκές εξαγωγές.

Η σειρά των πιθανών αρνητικών εξελίξεων συνεχίζεται, καθώς η μείωση των επενδύσεων θα προκαλέσει μείωση στο ρυθμό μεταβολής του κεφαλαιακού αποθέματος και αύξηση των φόρων για την εξυπηρέτηση των δημόσιου χρέους. Συνεπώς, οι κάτοικοι σε όλες τις χώρες-μέλη της ΟΝΕ καλούνται να πληρώσουν ένα μέρος του κόστους της αύξησης του δημόσιου ελλείμματος της χώρας που ασκεί επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, χωρίς να έχουν το παραμικρό όφελος από την πολιτική αυτή.

Άσκηση 1

Η περίπτωση της ελληνικής κρίσης χρέους είναι ανάλογη του προαναφερόμενου παραδείγματος; Στοχαστείτε αναφορικά με τη στάση της ΕΕ στη δημοσιονομική κρίση της χώρας μας και τις ανησυχίες που υπήρχαν σχετικά με την αστάθεια της ΟΝΕ. Μήπως η στάση της ΕΕ δείχνει τον ανταγωνισμό οικονομικών συμφερόντων και τη δύναμη των ισχυρών χωρών της Ένωσης; Απαντήστε στο ερώτημα αυτό εφόσον πρώτα δείτε το βίντεο με το Γάλλο ευρωβουλευτή Ντανιέλ Κον-Μπεντίντ (Daniel Cohn-Bendit).

4.1.2. Το Πρόβλημα της Φερεγγυότητας και της Αξιοπιστίας

Στη σημερινή αρχιτεκτονική της ΟΝΕ όταν μια χώρα έχει υψηλό δημόσιο έλλειμμα θεωρείται πως υπάρχει μείζον πρόβλημα φερεγγυότητας και αναξιοπιστίας της κυβέρνησης που άσκησε ελλειμματική δημοσιονομική πολιτική. Επίσης, η δημοσιονομική αστάθεια μιας χώρας εκτιμάται ως παράγοντας που μπορεί να διαταράξει τη σταθερότητα της ΟΝΕ. Η έλλειψη φερεγγυότητας και αξιοπιστίας μιας κυβέρνησης η οποία βρίσκεται σε αδυναμία αποπληρωμής του κρατικού χρέους, μπορεί επίσης να θέσει σε λειτουργία μια σωρευτική διαδικασία αστάθειας και κρίσης στον τραπεζικό τομέα και στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου στη ζώνη του ευρώ, με δυσχερείς συνέπειες στην αξιοπιστία της ΕΚΤ και τη σταθερότητα της ΟΝΕ.

Πιο συγκεκριμένα, το πρόβλημα της φερεγγυότητας προκύπτει από την εφαρμογή επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και την αδυναμία της κυβέρνησης να αποπληρώσει το χρέος τους. Η κυβέρνηση της χώρας που έχει το έλλειμμα θα αντιμετωπίσει πρόβλημα νέου δανεισμού, όταν το δημόσιο έλλειμμα και χρέος δημιουργήσει πρόβλημα φερεγγυότητας. Το πρόβλημα για την ΟΝΕ αρχίζει όταν η κρίση φερεγγυότητας μιας χώρας δημιουργήσει εξωτερικές επιβαρύνσεις.

Εκείνο όμως που δημιουργεί μεγαλύτερη ανησυχία στην ΕΕ είναι το ενδεχόμενο να εκδηλωθούν πολιτικές πιέσεις από την κυβέρνηση της χώρας που αντιμετωπίζει δημοσιονομική κρίση προς την ΕΚΤ και τις άλλες κυβερνήσεις για χρηματοδοτική βοήθεια και υποστήριξη στη διαχείριση του χρέους της. Πιέσεις μπορούν επίσης να ασκηθούν από τις αγορές, καθώς θα αυξάνεται ο φόβος για εξάπλωση της κρίσης και χρηματοπιστωτική αστάθεια. Οι πιέσεις θα είναι έντονες όταν η υπερχρεωμένη κυβέρνηση θα βρίσκεται κοντά στην κατάσταση αδυναμίας αποπληρωμής του χρέους της.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ θέσπισε λοιπόν το διττό δημοσιονομικό κριτήριο του ελλείμματος και του χρέους καθιερώνοντας δεσμευτικούς δημοσιονομικούς κανόνες για τις χώρες-μέλη, ώστε να επιβάλλει αξιόπιστη δημοσιονομική πειθαρχία και προσαρμογή στις χώρες-μέλη της ΟΝΕ. Η ΕΕ και η ΕΚΤ υποστηρίζουν την άποψη ότι η δημοσιονομική πειθαρχία είναι το αναγκαίο θεσμικό εργαλείο για να αποτραπούν οι εξωτερικές επιβαρύνσεις από μια κατάσταση δημοσιονομικής αστάθειας

και κρίσης σε μια χώρα, η οποία θα επηρέαζε αρνητικά την αξιοπιστία της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ, θέτοντας εμπόδια στην επίτευξη του στόχου της σταθερότητας των τιμών. Το σύμφωνο Σταθερότητας ταυτίζει τη δημοσιονομική πειθαρχία με την κατάσταση ισοσκελισμένου ή πλεονασματικού προϋπολογισμού. Εκείνο που υποστηρίζεται είναι ότι η αξιόπιστη και μακροχρόνια δημοσιονομική πειθαρχία θα έχει θετικές συνέπειες στην ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών, καθώς θα μειώνει την ανάγκη δανεισμού του κράτους από τις αγορές κεφαλαίου, απελευθερώνοντας εθνική αποταμίευση για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας.

Η κυρίαρχη άποψη θεωρεί ότι οι εξελίξεις αυτές μεσοχρόνια θα οδηγήσουν σε υψηλότερους ρυθμούς συσσώρευσης κεφαλαίου και οικονομικής μεγέθυνσης, καθώς η δημοσιονομική πειθαρχία ενεργοποιεί ένα μηχανισμό ανατροφοδότησης της οικονομικής μεγέθυνσης. Επίσης, ένα μικρό δημόσιο έλλειμμα και χρέος ή ακόμη καλύτερα ένα πλεόνασμα στον προϋπολογισμό αποκλιμακώνει τις πληθωριστικές πιέσεις συμβάλλοντας στη σταθερότητα των τιμών. Επιπλέον, αυξάνει την εμπιστοσύνη των αγορών στην πολιτική της ΕΚΤ.

Η ΕΚΤ ισχυρίζεται επίσης ότι η δημιουργία δημοσιονομικών πλεονασμάτων και η αύξηση της δημόσιας αποταμίευσης δίνει τη δυνατότητα αναδιάρθρωσης των δημόσιων δαπανών και απελευθερώνει πόρους για τη χρηματοδότηση κοινωνικών δαπανών, επενδύσεων υποδομής κ.λπ. και αυξάνει την ικανότητα απορρόφησης ασύμμετρων διαταραχών (ECB, 2008).

Συνεπώς, το Σύμφωνο Σταθερότητας θεωρείται ότι θωρακίζει με επιπλέον προστασία την ΕΚΤ από κρίσεις δημοσιονομικών χρεών αφερέγγυων εθνικών κυβερνήσεων με προεκτάσεις στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα της ζώνης του ευρώ. Η βασική αρχή του Συμφώνου είναι ότι για να μπορέσει μια χώρα να διαχειριστεί το δημοσιονομικό στόχο που θέτει η Συνθήκη του Μάαστριχτ, θα πρέπει ο προϋπολογισμός της να είναι ισοσκελισμένος ή πλεονασματικός μεσοχρόνια. Η υπέρβαση του κριτηρίου του ελλείμματος, σε περίπτωση ευνοϊκών οικονομικών συνθηκών, θα δημιουργήσει δημοσιονομική αστάθεια και πιθανά κρίση φερεγγυότητας με όλες τις προαναφερόμενες αρνητικές συνέπειες.

Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του Συμφώνου Σταθερότητας, η εφαρμογή πολιτικής ισοσκελισμένου προϋπολογισμού αυξάνει την ευκαμψία της δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία καθίσταται περισσότερο αποτελεσματική στην αντιμετώπιση εξωγενών διαταραχών, στα πλαίσια της δημοσιονομικής πειθαρχίας που ορίζει η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Επίσης, ο συντονισμός των εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών στη βάση συγκεκριμένων ποσοτικών δεικτών εκτιμάται ότι δημιουργεί θετικές προσδοκίες στις αγορές για τη σταθερότητα της ΟΝΕ στο σύνολό της.

Οι αυστηροί ποσοτικοί δημοσιονομικοί στόχοι της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας αποσκοπούν να καταστήσουν σαφές στις εθνικές κυβερνήσεις ότι: α) πρέπει να παραιτηθούν από κάθε μορφής πολιτική-εκλογική παρέμβαση στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς αυτή θα είχε αρνητικές συνέπειες στη δημοσιονομική προσαρμογή της χώρας, β) η συγκεκριμενοποίηση των δημοσιονομικών στόχων πρέπει να κατανοηθεί ως το αποτελεσματικότερο μέσο αντιμετώπισης δημοσιονομικών ανισορροπιών σε εθνικό επίπεδο, ειδικότερα σε χώρες με υψηλό δημόσιο έλλειμμα και χρέος. Κατά συνέπεια, η δημοσιονομική πειθαρχία λειτουργεί ως θεσμικός μηχανισμός επιβολής δημοσιονομικής εξυγίανσης και προσαρμογής των χωρών-μελών.

Άσκηση 2

Με ποιο τρόπο η ΕΕ θεσμικά διασφάλισε τη δημοσιονομική πειθαρχία και προσαρμογή των χωρών-μελών της ΟΝΕ;

Η ΕΕ προχώρησε στη θέσπιση ρυθμιστικού μηχανισμού για την επιβολή και διαφύλαξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Ο μηχανισμός αυτός είναι η Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ), η οποία προβλέπεται από το άρθρο 104 της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Η ΔΥΕ υποχρεώνει τα κράτη-μέλη της ΟΝΕ να αποφεύγουν τα υπερβολικά ελλείμματα και εισαγάγει διαδικασίες αξιολόγησης και εποπτείας, ορίζοντας την Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπεύθυνη να παρακολουθεί τις

δημοσιονομικές εξελίξεις των κρατών σχετικά με τη συμμόρφωσή τους στα δύο δημοσιονομικά κριτήρια που έχει θεσπίσει η Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Σύμφωνα με τη ΔΥΕ, όταν ένα κράτος-μέλος δεν εκπληρώνει τους όρους των κριτηρίων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους σχετικούς παράγοντες, όπως τη μεσοπρόθεσμη οικονομική και δημοσιονομική κατάσταση του κράτους-μέλους, εκπονεί έκθεση και απευθύνει τη γνώμη της στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Το Συμβούλιο αφού λάβει υπόψη τυχόν παρατηρήσεις της εν λόγω χώρας, αποφασίζει, μετά από συνολική εκτίμηση και με ειδική πλειοψηφία, για το αν υφίσταται ή όχι υπερβολικό έλλειμμα. Εφόσον αποφασιστεί ότι υπάρχει υπερβολικό έλλειμμα, απευθύνει συστάσεις στην εν λόγω κυβέρνηση να περιορίσει το έλλειμμα εντός ενός προκαθορισμένου χρονικού διαστήματος. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης της κυβέρνησης, το Συμβούλιο μπορεί, αρχικά, να ανακοινώσει τις συστάσεις του δημόσια και στη συνέχεια να αποφασίσει, με έκτακτη ειδική πλειοψηφία, την επιβολή σειράς κυρώσεων και ποινικών ρητρών.

4.1.3. Θεωρητική Αντιπαράθεση

Η εφαρμογή αυστηρών δημοσιονομικών πολιτικών και η διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής των χωρών-μελών της ΟΝΕ έχουν γίνει αντικείμενο έντονης επιστημονικής και πολιτικής αντιπαράθεσης. Σύμφωνα με την κεϋνσιανή προσέγγιση, οι αυστηρές δημοσιονομικές πολιτικές και γενικότερα η δημοσιονομική προσαρμογή μέσω περικοπής δαπανών μειώνουν τη ζήτηση στην οικονομία με αρνητικές επιπτώσεις στο εισόδημα και την απασχόληση (Moss και Michie, 1998, Huffschmid, 2007).

Στο πλαίσιο αυτό, ο πραγματικός κίνδυνος για τη δημοσιονομική πολιτική που απορρέει από τους κανόνες που επιβάλλει η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας δε συνδέεται με την έλλειψη πειθαρχίας και υπευθυνότητας εκ μέρους των εθνικών κυβερνήσεων, αλλά με την πιθανότητα οι κυβερνήσεις να έχουν δεσμευτεί σε ένα λανθασμένο πλαίσιο οικονομικής πολιτικής. Οι αυστηροί κανόνες δημοσιονομικής πολιτικής που διέπουν τη λειτουργία της ΟΝΕ, η πιθανότητα να μην είναι εφικτοί και ο συντονισμός των κυβερνήσεων

σε μια λανθασμένη δημοσιονομική πολιτική δημιουργούν ένα επικίνδυνο τρίγωνο αστάθειας στην ΟΝΕ, αύξησης της ανεργίας και οικονομικής ύφεσης. Επιπρόσθετα, η διαχρονική εφαρμογή τους μπορεί να αποτελέσει παράγοντα αστάθειας της ΟΝΕ.

Η φιλοσοφία της κεϋνσιανής προσέγγισης βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τη μονεταριστική φιλοσοφία και τους δημοσιονομικούς στόχους της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας, και αποτελεί τη θεωρητική βάση μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής, η οποία προτάσσει την πλήρη απασχόληση και την πραγματική σύγκλιση απέναντι στη σταθερότητα των τιμών.

Υποστηρίζεται επίσης η άποψη ότι η έλλειψη συντονισμού της δημοσιονομικής πολιτικής μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΕ αποτελεί ένα επιπλέον παράγοντα που περιορίζει σημαντικά το ρόλο της δημοσιονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Οι Allsopp (2002), Allsopp και Artis (2003) σημειώνουν τους περιορισμούς που θέτει: α) η νομισματική πολιτική στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής και η έλλειψη συντονισμού μεταξύ τους. Στο αποτέλεσμα αυτό σημαντικό ρόλο παίζει η απόλυτη προσήλωση της νομισματικής πολιτικής στη σταθερότητα των τιμών, β) η αντίθεση μεταξύ της αναβάθμισης του βραχυχρόνιου σταθεροποιητικού ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής και της μεσοχρόνιας δημοσιονομικής πειθαρχίας και προσαρμογής που επιβάλλει η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας.

Οι υποστηρικτές ωστόσο των δημοσιονομικών κανόνων και περιορισμών αντιπροτείνουν ότι η δημοσιονομική πειθαρχία και προσαρμογή ενεργοποιούν μηχανισμούς μέσω των οποίων δημιουργούνται θετικές συνέπειες στο εισόδημα και την απασχόληση (Buti και Sapir, 1998). Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζεται η άποψη ότι η δημοσιονομική προσαρμογή των χωρών θα προκαλέσει μείωση της φορολογίας και των επιτοκίων. Αυτό θα λειτουργήσει ως κίνητρο αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων, που θα περιορίσει το συσταλτικό αποτέλεσμα της δημοσιονομικής προσαρμογής στη συνολική ζήτηση της οικονομίας.

Συνοψίζοντας, στο νομισματικό και δημοσιονομικό περιβάλλον της ΟΝΕ, οι χώρες-μέλη αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς στην άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής, καθώς δεν μπορούν να χρησι-

μοποιήσουν δημοσιονομικά και νομισματικά εργαλεία για να πετύχουν στόχους, όπως η αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ φαίνεται να εγκλωβίζει την ΕΕ σ' ένα φαύλο κύκλο. Η αντιπληθωριστική πρακτική της ΕΚΤ και η υποχρέωση των κυβερνήσεων των χωρών-μελών να είναι δημοσιονομικά υπεύθυνες και πειθαρχημένες δημιουργεί ύφεση και στασιμότητα. Η ύφεση μειώνει τα δημόσια έσοδα δημιουργώντας αυξητικές πιέσεις στο δημόσιο έλλειμμα. Το αποτέλεσμα αυτό αναγκάζει τις κυβερνήσεις σε μεγάλη περικοπή των δαπανών, που με τη σειρά της χειροτερεύει την ύφεση, τα φορολογικά έσοδα κ.λπ.

Στο πλαίσιο αυτό, η οικονομική μεγέθυνση των χωρών-μελών εξαρτάται από τις εξαγωγές. Δεδομένης της ύπαρξης του ευρώ και της απώλειας συναλλαγματικής πολιτικής, ο εξαγωγικός ανταγωνισμός των χωρών-μελών φέρνει την αγορά εργασίας στο επίκεντρο της οικονομικής προσαρμογής. Ο ανταγωνισμός εισοδηματικής λιτότητας και η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων θεωρούνται οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ανταγωνιστικότητας και της αύξησης των εξαγωγών. Αυτός ο φαύλος κύκλος δημιουργεί ισχυρές τάσεις δημοσιονομικού εκτροχιασμού των αδύναμων χωρών.

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης

Άσκηση 1

Ποιος είναι ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής και ποιοι οι περιορισμοί που δημιουργεί η ΟΝΕ στην άσκησή της;

Άσκηση 2

Ποια είναι η σημασία της δημοσιονομικής πειθαρχίας στον προσδιορισμό της αξιοπιστίας και της φερεγγυότητας μιας κυβέρνησης χώρας-μέλους της ΟΝΕ;

Απαντήσεις

Απάντηση 1

Η απώλεια της ανεξαρτησίας στην άσκηση της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής θα έπρεπε να συνοδευόταν με ουσιαστική αναβάθμιση της δημοσιονομικής πολιτικής ως εργαλείου άσκησης σταθεροποιητικής και αναπτυξιακής πολιτικής. Κάτι τέτοιο όμως δε συμβαίνει στο νομισματικό περιβάλλον της ΟΝΕ του Μάαστριχτ. Αντίθετα, η Συνθήκη του Μάαστριχτ θέσπισε το διττό δημοσιονομικό κριτήριο του ελλείμματος και του χρέους καθιερώνοντας δεσμευτικούς δημοσιονομικούς κανόνες για τις χώρες-μέλη, ώστε να επιβάλλει αξιόπιστη δημοσιονομική πειθαρχία και προσαρμογή στις χώρες-μέλη της ΟΝΕ.

Με τον τρόπο αυτό η Συνθήκη ουσιαστικά αφαιρεί από τις εθνικές κυβερνήσεις τη δυνατότητα άσκησης επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία θα μπορούσε να ενισχύσει την οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση. Οι ποσοτικοί αυτοί περιορισμοί έχουν ως στόχο τους το συντονισμό της δημοσιονομικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ, καθώς η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν προβλέπει τη δημιουργία μιας κεντρικής δημοσιονομικής αρχής, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιεί τον κοινοτικό προϋπολογισμό για την άσκηση κοι-

νής δημοσιονομικής πολιτικής και αντιμετώπισης οικονομικών προβλημάτων στις χώρες-μέλη.

Ωστόσο, οι ποσοτικοί αυτοί περιορισμοί στην πράξη συντονίζουν την απενεργοποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Αυτό συμβαίνει για δύο κυρίως λόγους: α) την πιθανότητα ενεργοποίησης εξωτερικών επιβαρύνσεων ως αποτέλεσμα της αύξησης του δημόσιου χρέους σε μία χώρα-μέλος, και β) την αποφυγή καταστάσεων αφερεγγυότητας και αναξιοπιστίας από την πλευρά των εθνικών κυβερνήσεων που θα μπορούσαν να αποσταθεροποιήσουν το σύνολο της ΟΝΕ.

Απάντηση 2

Πρόβλημα φερεγγυότητας μιας κυβέρνησης προκύπτει όταν και ως αποτέλεσμα της εφαρμογής επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής η κυβέρνηση εκδηλώνει αδυναμία να αποπληρώσει το χρέος τους. Στην περίπτωση αυτή η κυβέρνηση της χώρας που έχει το έλλειμμα είναι πολύ πιθανό να βρεθεί σε αδυναμία νέου δανεισμού, έτσι ώστε να συνεχίσει την αποπληρωμή του χρέους στους δανειστές της χώρας. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ θέσπισε λοιπόν το διττό δημοσιονομικό κριτήριο του ελλείμματος και του χρέους καθιερώνοντας ένα ανώτατο όριο δημοσιονομικής συμπεριφοράς. Η υπέρβαση του ορίου αυτού καθιστά τη χώρα αναξιόπιστη, ως προς τη δέσμευσή της για δημοσιονομική πειθαρχία και προσαρμογή στις νομισματικές συνθήκες της ΟΝΕ. Η ενεργοποίηση της διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος αποτελεί ένδειξη ασυνέπειας και αναξιοπιστίας μιας χώρας-μέλος της ΟΝΕ.

Βιβλιογραφία

Allsopp, C. (2002). "The Future of Macroeconomic Policy in the European Union", External MPC Unit Discussion, Paper No. 7, London: Bank of England.

Allsopp, C. & Artis, M. (2003). "The Assessment: EMU, Four Years On", Oxford Review of Economic Policy, Vol. 19, No. 1, pp. 1- 29.

De Grauve, P. (2003). *Τα Οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης,* Αθήνα: Παπαζήσης.

Eichengreen, B. και von Hagen, J. (1996). "Fiscal Policy and Monetary Union: Federalism, Fiscal Restrictions, and the No-Bailout Rule", στο Siebert, H. (eds). *Monetary Policy in an Integrated World Economy*, Institute fur Weltwirtschaft <Kiel>, Tubingen.

Ferreiro, J., Fonana, G. & Serrano, F. (2008). *Fiscal Policy in the European Union*, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Huffschmid J. (2007). *Economic Policy for a Social Europe: A Critique of Neo-liberalism and Proposals for Alternatives*, Palgrave MacMillan: London.

Issing, O. (2008). *The Birth of the Euro*, Cambridge: Cambridge University Press.

Moss, B. και Michie, J. (1998). *The Single European Currency in National Pespective. A Community in Crisis?,* Macmillan Press.

Τριμηνιαία Πολιτική και Οικονομική Επιθεώρηση *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, (2009). "Αφιέρωμα: Οικονομική και Νομισματική Ένωση, 10 χρόνια", Οκτώβριος, Παπαζήσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:
Θεμελιακοί Πυλώνες μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Βασική προϋπόθεση για την υπέρβαση της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής που εφαρμόζεται τις τελευταίες δεκαετίες σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο είναι η προσαρμογή του οικονομικού μηχανισμού και της οικονομικής πολιτικής σε ένα δημοκρατικό και κοινωνικό πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να προτάσσει τα συμφέροντα των εργαζομένων και της πλειοψηφίας της κοινωνίας πάνω από αυτά των αγορών και της μειοψηφίας των κατόχων του πλούτου. Η κυριαρχία των συμφερόντων των εργαζομένων θα πρέπει να είναι ο θεμέλιος λίθος στο σχεδιασμό μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής. Το συνδικαλιστικό κίνημα, ως εκφραστής των συμφερόντων των εργαζομένων, οφείλει να αναπτύσσει δράσεις που θα ενισχύουν το δημοκρατικό έλεγχο στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής και να υπερασπίζεται ως βασικούς πυλώνες μιας εναλλακτικής στρατηγικής στην άσκηση οικονομικής πολιτικής την πλήρη απασχόληση, την κοινωνική δικαιοσύνη και την περιβαλλοντική διατηρησιμότητα

Σκοπός

Σκοπός του Κεφαλαίου 5 είναι να στοχαστείτε σχετικά με τη σημασία του δημοκρατικού ελέγχου στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής, ως βασική προϋπόθεση για την άσκηση εναλλακτικής οικονομικής

πολιτικής που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζομένων. Επίσης να κατανοήσετε τη σπουδαιότητα της αντικατάστασης του στόχου της σταθερότητας των τιμών από το στόχο της πλήρους απασχόλησης, ως θεμέλιο λίθο για την επίτευξη μιας πιο δίκαιης διανομής του εισοδήματος.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε τους βασικούς πυλώνες άσκησης μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής για την Ελλάδα και την ΕΕ.
- Θα αναγνωρίσετε τη σημαντική ευθύνη του συνδικαλιστικού κινήματος στην προώθηση του δημοκρατικού ελέγχου, ως αναγκαία προϋπόθεση για την εφαρμογή μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζομένων.
- Θα είστε σε θέση να στοχαστείτε πάνω στις αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την άσκηση εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Εναλλακτική Οικονομική Πολιτική
- Δημοκρατικός Έλεγχος
- Πλήρης Απασχόληση
- Κοινωνική Ισότητα
- Περιβαλλοντική Διατηρησιμότητα

5.1. Βασικά Χαρακτηριστικά και Θεμελιακοί Πυλώνες μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής

Εισαγωγικά σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα μάθετε τη σημασία του δημοκρατικού ελέγχου στην άσκηση εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής και θα στοχαστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- Την αναγκαιότητα αντικατάστασης της σταθερότητας των τιμών ως κεντρικού στόχου της οικονομικής πολιτικής από την πλήρη απασχόληση.
- Τις θετικές συνέπειες που έχει στην οικονομική μεγέθυνση και τη μακροοικονομική σταθερότητα της οικονομίας η επίτευξη του στόχου της πλήρους απασχόλησης και της δικαιότερης διανομής του εισοδήματος.
- Τη σημασία του στόχου της περιβαλλοντικής διατηρησιμότητας για την οικονομική ανάπτυξη και τις συνθήκες διαβίωσης των εργαζομένων.

5.1.1. Δημοκρατικός Έλεγχος: Ο Θεμέλιος Λίθος μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής

Η κυρίαρχη νεοφιλελεύθερη άποψη υποστηρίζει ότι οι αγορές έχουν καλύτερη γνώση και πληροφόρηση από τις κυβερνήσεις και μπορούν με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα να ρυθμίσουν την κατανομή των πόρων σε μια οικονομία, οδηγώντας την κοινωνία σε υψηλότερο επίπεδο ευημερίας. Η αμφισβήτηση ή η απόρριψη της άποψης αυτής θέτει αμέσως τη σχέση κράτους–αγοράς στο επίκεντρο της αναζήτησης μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής. Επίσης, οι επιδιωκόμενοι στόχοι ενός εναλλακτικού πλαισίου οικονομικής πολιτικής αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς ο στόχος της σταθερότητας των τιμών χάνει τον πρωτεύοντα ρόλο του, καθώς συνδέεται με το νεοφιλελεύθερο μοντέλο οικονομικής πολιτικής.

Αυτό που συμβαίνει σήμερα όπου κυριαρχεί ο νεοφιλελευθερισμός είναι η υποταγή της οικονομικής πολιτικής στις απαιτήσεις και στα συμφέροντα των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, δηλαδή στα οικονομικά συμφέροντα μιας μικρής μειοψηφίας κατόχων του παγκόσμιου πλούτου. Έχετε ήδη γνωρίσει ότι η κυριαρχία των αγορών στην πολιτική και η εξυπηρέτηση των συμφερόντων των αγορών δημιουργεί σοβαρό ζήτημα λειτουργίας της δημοκρατίας στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες.

Για παράδειγμα, ο στόχος της σταθερότητας των τιμών προϋποθέτει την άσκηση αυστηρής οικονομικής πολιτικής, η οποία μπορεί να έχει ως βασική συνέπεια την αύξηση της ανεργίας. Τι γίνεται στην περίπτωση εκείνη που μια κυβέρνηση έχει εκλεγεί βάσει των προγραμματικών δεσμεύσεων της για μείωση της ανεργίας; Η υποταγή της οικονομικής πολιτικής στις απαιτήσεις των αγορών και της Συνθήκης του Μάαστριχτ που θέτουν τη σταθερότητα των τιμών ως πρωταρχικό στόχο της οικονομικής πολιτικής δημιουργούν ουσιαστικό πρόβλημα πολιτικής φερεγγυότητας μιας κυβέρνησης απέναντι στην πλειοψηφία της κοινωνίας που την υποστήριξε εκλογικά. Το έλλειμμα δημοκρατίας προκύπτει από τη διαφορά μεταξύ προεκλογικής υπόσχεσης και μετεκλογικής πρακτικής, διαφορά που μπορεί να οφείλεται είτε στην ηθελημένη είτε στην αθέλητη προσαρμογή της κυβέρνησης και της οικονομικής πολιτικής που εφαρμόζει στους κανόνες πειθαρχίας των παγκοσμιοποιημένων αγορών και της ΟΝΕ.

Άσκηση 1

Ποιος πιστεύεται ότι πρέπει να είναι ο κεντρικός στόχος της δραστηριότητας των συνδικάτων και του συνδικαλιστικού κινήματος στην προώθηση μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής;

Η προσαρμογή του οικονομικού μηχανισμού και της οικονομικής πολιτικής σε ένα δημοκρατικό και κοινωνικό πλαίσιο που θα προτάσσει τα συμφέροντα των εργαζομένων και της πλειοψηφίας της κοινωνίας πάνω από αυτά των αγορών και της μειοψηφίας των κατόχων του πλούτου, πρέπει να είναι ο θεμέλιος λίθος στο σχεδιασμό μιας εναλ-

λακτικής οικονομικής πολιτικής. Το συνδικαλιστικό κίνημα, ως εκφραστής των συμφερόντων των εργαζομένων, πρέπει να έχει βασικό πυλώνα της δραστηριότητάς του το δημοκρατικό έλεγχο στην εφαρμογή εναλλακτικής στρατηγικής στην άσκηση οικονομικής πολιτικής. Ταυτόχρονα πρέπει να επιδιώκει τον περιορισμό της επιρροής άλλων ομάδων συμφερόντων που απολαμβάνουν σημαντικά οφέλη από τη νεοφιλελεύθερη πολιτική που ασκείται σήμερα.

5.1.2. Βασικοί Πυλώνες μιας Εναλλακτικής Οικονομικής Πολιτικής

Οι βασικοί πυλώνες μίας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής που ενισχύουν το δημοκρατικό πλαίσιο εφαρμογής της και προτάσσουν τα συμφέροντα των εργαζομένων και της πλειοψηφίας της κοινωνίας είναι:

1. Η Πλήρης Απασχόληση

Με τον όρο πλήρης απασχόληση εννοούμε τη δυνατότητα που θα πρέπει να έχει κάθε άτομο που είναι ικανό και επιθυμεί να εργαστεί να βρίσκει θέση εργασίας, με μισθό που να μπορεί να ικανοποιεί τις ανάγκες μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης. Επιπρόσθετα, η θέση αυτή εργασίας να προσφέρει στον/στην εργαζόμενο/η τη δυνατότητα ανάπτυξης των ατομικών του/της ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Η πλήρης απασχόληση, ως κεντρικός στόχος της οικονομικής πολιτικής, θα πρέπει να συνδυάζεται με την κοινωνική ευθύνη να δημιουργούνται θέσεις εργασίας, αλλά και ευκαιρίες και επιλογές εργασίας για τον καθένα.

Άσκηση 2

Η επίτευξη πλήρους απασχόλησης έχει μια σειρά από θετικές συνέπειες στο οικονομικό σύστημα, πέραν των θετικών ατομικών, οικογενειακών και κοινωνικών συνεπειών της. Μπορείτε να αναφέρεται κάποιες από αυτές;

Η αύξηση της απασχόλησης, πολύ περισσότερο η επίτευξη πλήρους απασχόλησης, έχει σημαντικές θετικές οικονομικές συνέπειες. Πρώτον, αυξάνει το παραγόμενο εισόδημα και οδηγεί σε πλήρη αξιοποίηση του κεφαλαιακού αποθέματος της οικονομίας. Δεύτερον, συμβάλλει στη βελτίωση και σταθεροποίηση των δημόσιων οικονομικών και των ασφαλιστικών ταμείων, μέσω της ενίσχυσης των φορολογικών εσόδων και των ασφαλιστικών εισφορών. Τρίτον, βελτιώνει περαιτέρω τα δημόσια οικονομικά με μείωση των δαπανών για επιδόματα ανεργίας, φτώχειας κ.λπ. Τέταρτον, ενισχύει την κοινωνική συνοχή και σταθερότητα μέσω της μείωσης της φτώχειας, αλλά και της ανάπτυξης κοινωνικών δεσμών και σχέσεων. Πέμπτον, αξίζει να υπογραμμιστεί ότι η αύξηση της απασχόλησης αυξάνει την κοινωνική και πολιτική ισχύ των εργαζομένων και των συνδικάτων στις συλλογικές διαπραγματεύσεις και στον προσδιορισμό της αμοιβής και των συνθηκών εργασίας τους, ενώ περιορίζει το συστημικό πλεονέκτημα του κεφαλαίου έναντι της εργασίας στους τομείς αυτούς.

Ο Huffschmid (2007) σημειώνει ότι ο στόχος της πλήρους απασχόλησης σε μακροοικονομικό επίπεδο θα πρέπει να συνοδεύεται από συγκεκριμένες θεσμικές παρεμβάσεις που θα στηρίζονται στις ακόλουθες βασικές αρχές:

- η εργασία θα πρέπει να είναι ηθελημένη και όχι υποχρεωτική.
- η εργασία θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις δεξιότητες και στις προτιμήσεις των εργαζομένων.
- η εργασιακή ασφάλεια θα πρέπει να αποτελεί βασικό δικαίωμα κάθε εργαζόμενου.
- ο μισθός για μια θέση πλήρους απασχόλησης θα πρέπει να καλύπτει τις ανάγκες αξιοπρεπούς διαβίωσης, χωρίς την ανασφάλεια και το φόβο της φτώχειας.
- οι εργαζόμενοι θα πρέπει να προστατεύονται από αυθαιρεσίες και διακρίσεις των εργοδοτών.
- η όποια διευθέτηση ευκαμψίας στις ώρες και στις συνθήκες εργασίας θα πρέπει να γίνονται με τη σύμφωνη γνώμη των εργαζομένων.

2. Κοινωνική Ισότητα

Κοινωνική ισότητα σημαίνει απουσία οποιασδήποτε μορφής κοινωνικής διάκρισης και μεγάλης ανισότητας στη διανομή του εισοδήματος και δικαίωμα ίσης συμμετοχής στους υλικούς πόρους που δημιουργούνται από το οικονομικό σύστημα. Η αρχή της κοινωνικής ισότητας έχει εφαρμογή σε ατομικό, ταξικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, τουλάχιστον για τις χώρες που συμμετέχουν στην ΕΕ.

Η οικοδόμηση της κοινωνικής ισότητας προϋποθέτει την ενίσχυση των ακόλουθων μηχανισμών κατανομής τους εισοδήματος σε ατομικό, ταξικό και περιφερειακό/εθνικό επίπεδο: *Πρώτον*, αύξηση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας στο ΑΕΠ. *Δεύτερον*, μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των εργαζομένων, μέσω της αλλαγής στη σχέση άμεσων/έμμεσων φόρων και στη σχέση φορολογίας φυσικών/νομικών προσώπων. *Τρίτον*, αύξηση των κοινωνικών δαπανών για τη χρηματοδοτική ενίσχυση ατόμων και οικογενειών με χαμηλό εισόδημα. *Τέταρτον*, περιορισμός και κατάργηση εισοδηματικών διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, μεταναστών κ.λπ. *Πέμπτον*, ενίσχυση των ευρωπαϊκών περιφερειακών ταμείων για δικαιότερη κατανομή των πόρων σε περιφερειακό/εθνικό επίπεδο, ειδικότερα μετά τη διεύρυνση της ΕΕ.

3. Περιβαλλοντική Διατηρησιμότητα

Ο στόχος της διατηρησιμότητας της οικολογικής ισορροπίας είναι σημαντικός για την προστασία της φυσικής βάσης των ατομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων. Η ασύδοτη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και η μόλυνση του περιβάλλοντος ήδη προκαλούν σημαντικούς οικονομικούς περιορισμούς.

Η οικολογική διατηρησιμότητα απαιτεί μια νέα προσέγγιση σε όλη τη διαδικασία συσσώρευσης και οικονομικής μεγέθυνσης με έμφαση στη χρήση και εξοικονόμηση ενέργειας, στη χρήση νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και στην ανάπτυξη πράσινων υποδομών και δράσεων στη γεωργία, στις κατασκευές και στις μεταφορές.

Συνοψίζοντας, κυρίαρχο στοιχείο της φιλοσοφίας μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής θα πρέπει να είναι η ενίσχυση του δημοκρατι-

κού και κοινωνικού της χαρακτήρα. Αυτό για να συμβεί, θα πρέπει το συνδικαλιστικό κίνημα να δραστηριοποιηθεί με τρόπο που ο μηχανισμός άσκησης οικονομικής πολιτικής να απεμπλακεί από τα συμφέροντα και τις απαιτήσεις των αγορών, αλλά και να συσχετιστεί με την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των εργαζομένων. Η μεταβολή αυτή θα δημιουργούσε τη θεσμική βάση για τον επαναπροσδιορισμό των στόχων της οικονομικής πολιτικής στην κατεύθυνση της επίτευξης πλήρους απασχόλησης, δικαιότερης διανομής του εισοδήματος και συμβολής στην περιβαλλοντική διατηρησιμότητα.

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1

Αφού μελετήσετε τις εργασίες των Γ. Κρητικίδη με τίτλο «Η Απασχόληση και η Ανεργία το Β' Τρίμηνο του 2010» και Δ. Κατσορίδα και Γ. Λεχουρίτη με τίτλο «Οι Κοινωνικές και Ψυχολογικές Επιπτώσεις της Ανεργίας» τις οποίες θα βρείτε στα τεύχη 176 και 178 αντίστοιχα της Μηνιαίας Έκδοσης *Ενημέρωση* του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ που βρίσκεται στα Παράλληλα Κείμενα της μελέτης σας, να στοχαστείτε σχετικά με την ανάγκη ιεράρχησης της πλήρους απασχόλησης ως θεμελιακού στόχου μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής.

Απαντήσεις στις δραστηριότητες

Στην εργασία του ο Κρητικίδης σημειώνει τη μετεξέλιξη της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης σε κρίση της πραγματικής οικονομίας και σημειώνει ότι οι προσδοκίες σχετικά με την εξέλιξη της απασχόλησης δεν είναι καθόλου αισιόδοξες.

Δείχνει, με πλήθος στατιστικών στοιχείων, το δραματικό πρόβλημα της απασχόλησης και ανεργίας στην Ελλάδα και παρατηρεί ότι υπάρχει μεγάλος κίνδυνος η υψηλή ανεργία να μετατραπεί σε πάγιο χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας. Οι Κατσορίδας και Λεχουρίτης με τη σειρά τους αναλύουν τις πολύ σημαντικές κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες της ανεργίας, όπως την αύξηση της εγκληματικότητας (δολοφονίες, ληστείες), την αύξηση των αυτοκτονιών, των ασθενειών ως συνέπεια του άγχους που δημιουργεί η ανεργία. Αν σε

όλα αυτά προσθέσουμε και τα σημαντικά οικονομικά οφέλη που δημιουργεί η αύξηση της απασχόλησης, όπως σημειώσαμε στην ανάλυσή μας, τότε ο στόχος της πλήρους απασχόλησης πρέπει να ιεραρχηθεί ως πρώτη προτεραιότητα στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής.

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης

Άσκηση 1

Γιατί ο δημοκρατικός έλεγχος είναι θεμέλιος λίθος στο σχεδιασμό μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής;

Άσκηση 2

Ποιος είναι ο βασικός μηχανισμός η ενίσχυση του οποίου θα συμβάλλει στην οικοδόμηση σχέσεων κοινωνικής ισότητας;

Απαντήσεις

Απάντηση 1

Η προσαρμογή της οικονομικής πολιτικής σε ένα πλαίσιο δημοκρατικού ελέγχου αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση α) για την προστασία και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των εργαζομένων, και β) για τον περιορισμό της επιρροής άλλων ομάδων συμφερόντων στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής. Η έλλειψη δημοκρατικού ελέγχου λειτουργεί ως μηχανισμός επιβολής της οικονομικής πολιτικής που θέλουν οι αγορές και μια μικρή μειοψηφία κατόχων του παγκόσμιου πλούτου, που κερδοσκοπεί στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η κατάσταση της χώρας μας σήμερα, όπου η κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού έχει δραματικά περιορίσει τις δυνατότητες δημοκρατικού ελέγχου στην άσκηση οικονομικής πολιτικής, καθιστώντας την τελευταία «όμηρο» των συμφερόντων των αγορών, δημιουργώντας σοβαρό ζήτημα λειτουργίας της δημοκρατίας στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες.

Απάντηση 2

Ο μηχανισμός που διασφαλίζει αφενός οικονομική και κοινωνική σταθερότητα και αφετέρου ενισχύει την κοινωνική ισότητα είναι η

αύξηση της απασχόλησης και ειδικότερα η επίτευξη πλήρους απασχόλησης. Η αύξηση της απασχόλησης σε μια χώρα έχει πολλαπλές και πολλαπλασιαστικές ωφέλειες, που συνδέονται με την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και του εισοδήματος. Η αύξηση του εισοδήματος συνεπάγεται την αύξηση των δημόσιων εσόδων και των ασφαλιστικών εισφορών, που με τη σειρά τους επιτρέπουν την άσκηση κοινωνικής πολιτικής και αύξησης των συντάξεων, βελτιώνοντας το βιοτικό επιπέδου πολλών κοινωνικών ομάδων. Ταυτόχρονα, η αύξηση της απασχόλησης αυξάνει το εισοδηματικό μερίδιο των εργαζομένων στη διανομή του εισοδήματος, συμβάλλοντας στην οικοδόμηση της κοινωνικής ισότητας.

Βιβλιογραφία

Arestis, P. & Sawyer, M. (2007). "Perspectives on Economic Policy in the Economic and Monetary Union", στο Eckhard Hein, Jan Priewe & Achim Truger (eds). *European Integration in Crisis*, Marburg: Metropolis Verlag.

Arestis. P. & Sawyer, M. (2003). "Macroeconomic Policies of the Economic and Monetary Union: Theoretical Underpinnings and Challenges", The Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper No. 385.

Arestis, P. & Sawyer, M. (2001). "An Alternative Stability Pact for the European Union", Cambridge Journal of Economics, 25, 113-130.

Hein, E, Priewe, J. & Truger, A. (eds). *European Integration in Crisis*, Marburg: Metropolis Verlag.

Huffschmid, J. (2007). *Economic Policy for a Social Europe: A Critique of Neo-liberalism and Proposals for Alternatives*, Palgrave MacMillan: London.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:

Έλεγχος του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Η διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο είναι καθοριστικός παράγοντας για την εφαρμογή μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής, η οποία θα στοχεύει στην επίτευξη της πλήρους απασχόλησης και της δικαιότερης διανομής του εισοδήματος. Το σημερινό καθεστώς λειτουργίας του παγκόσμιου και ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού τομέα, όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά την κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού, δεν παρέχει ασφαλιστικές δικλείδες προστασίας των εργαζομένων και των εθνικών οικονομιών από τις αρνητικές συνέπειες μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Το συνδικαλιστικό κίνημα οφείλει να διεκδικήσει το μετασχηματισμό του σημερινού χρηματοπιστωτικού συστήματος με πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της μακροοικονομικής εποπτείας, της αντιμετώπισης της κερδοσκοπικής συμπεριφοράς των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, καθώς και της διασφάλισης του δημόσιου χαρακτήρα τουλάχιστον ενός μέρους του τραπεζικού συστήματος. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η τροποποίηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ είναι απαραίτητη, ώστε να υπάρξει ο αναγκαίος θεσμικός μετασχηματισμός της ΕΚΤ, αλλά και ο επαναπροσδιορισμός των στόχων της νομισματικής πολιτικής με τρόπο που θα περιλαμβάνει τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να αναγνωρίσετε τη σημασία της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη σταθερότητα της οικονομίας και τη διασφάλιση υψηλής απασχόλησης στις σημερινές παγκοσμιοποιημένες οικονομίες. Επίσης να στοχαστείτε σχετικά με βασικές πολιτικές και πρωτοβουλίες που θα πρέπει ν' αναλάβει το συνδικαλιστικό κίνημα, έτσι ώστε να ενισχυθεί η εποπτεία, να περιοριστεί η κερδοσκοπική συμπεριφορά και να διασφαλιστεί ο δημόσιος χαρακτήρας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Θα κατανοήσετε ότι η επίτευξη χρηματοπιστωτικής σταθερότητας προϋποθέτει θεσμικές αλλαγές που αφορούν την αποτελεσματικότητα του ρόλου της ΕΚΤ και ίσως του ΔΝΤ, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο αντίστοιχα.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε τους βασικούς πυλώνες άσκησης μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής για την ενίσχυση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.
- Θα αναγνωρίσετε τη σημαντική ευθύνη του συνδικαλιστικού κινήματος στην προώθηση μέτρων που θα διασφαλίζουν τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, ως μέσο για την οικονομική σταθερότητα, την αποτελεσματικότερη κατανομή των διαθέσιμων πόρων και την αύξηση της απασχόλησης.
- Θα είστε σε θέση να στοχαστείτε πάνω στην αναγκαιότητα διασφάλισης της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την άσκηση μίας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής, που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζομένων.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα
- Αποτελεσματική Κατανομή Πόρων
- Μακροοικονομική Εποπτεία
- Κερδοσκοπία
- Κρατικές Τράπεζες

6.1. Σταθερότητα και Αποτελεσματικότητα του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Εισαγωγικά σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα γνωρίσετε βασικούς πυλώνες οικονομικής πολιτικής για την ενίσχυση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των θετικών συνεπειών που αυτή θα έχει στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος, αλλά και για την εφαρμογή μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής στις σημερινές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης. Επίσης θα στοχαστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- Την αναγκαιότητα μακροοικονομικής εποπτείας για την αποτελεσματικότερη κατανομή της ρευστότητας στην οικονομία, την εύρυθμη λειτουργία του εμπορίου και του συστήματος πληρωμών.
- Τη θεσμική αλλαγή της ΕΚΤ με ενίσχυση του ρόλου της ως «δανειστή ύστατης προσφυγής», καθώς και επαναπροσδιορισμό του ρόλου της νομισματικής πολιτικής με τρόπο που να συμβάλλει στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Τις θετικές συνέπειες που έχει για την οικονομική μεγέθυνση και τη μακροοικονομική σταθερότητα της οικονομίας ο περιορισμός της κερδοσκοπικής συμπεριφοράς των αγορών χρήματος και κεφαλαίου και η διασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα μέρους του τραπεζικού συστήματος.

6.1.1. Μέτρα Ελέγχου του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Η επιτυχία της μακροοικονομικής πολιτικής, η απασχόληση και η οικονομική σταθερότητα εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τη λειτουργία και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών και των παγκόσμιων αγορών χρήματος και κεφαλαίου δε συνεπάγεται αυτόματα την αποτελεσματική λειτουργία των αγορών αυτών. Αντίθετα, η νεοφιλελεύθερη επιλογή ολοκλήρωσης των αγορών αυτών μέσω της απορρύθμισής τους και της κατάργησης κάθε μορφής ελέγχου και εποπτείας, έχει σημαντικά αυξήσει την αστάθειά τους και την αβεβαιότητα ως προς την ικανότητά τους να κατανέμουν τους διαθέσιμους πόρους (αποταμίευση) αποτελεσματικά, συμβάλλοντας στην αύξηση της απασχόλησης και της οικονομικής δραστηριότητας.

Υπάρχει λοιπόν μεγάλη και άμεση ανάγκη διασφάλισης της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε εθνικό, αλλά κυρίως σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Το σημερινό καθεστώς λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού τομέα δεν παρέχει ασφαλιστικές δικλείδες προστασίας από κερδοσκοπικές συμπεριφορές που θα μπορούσαν να προκαλέσουν μια χρηματοπιστωτική κρίση (π.χ. όπως αυτή που εκδηλώθηκε στην αγορά ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ το 2007), η οποία θα μπορούσε να είχε σημαντικές παρενέργειες στη λειτουργία του πραγματικού τομέα στις εθνικές οικονομίες, στην απασχόληση και στην ευημερία των εργαζομένων.

Η ενίσχυση της σταθερότητας και συνεπώς η βελτίωση της λειτουργίας των αγορών χρήματος και κεφαλαίου προϋποθέτει παρεμβάσεις και αλλαγές στους εξής τομείς (βλ. Aglietta, 2008, Huffschmid, 2007):

Α. Μακροοικονομική Εποπτεία

Η σταθερότητα του μακροοικονομικού συστήματος στηρίζεται στην αποτελεσματική λειτουργία του νομισματικού συστήματος της οικονομίας και του συστήματος πληρωμών. Ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος είναι καθοριστικός, καθώς προσδιορίζει την απαιτούμενη ρευστότητα για την εύρυθμη λειτουργία του εμπορίου, των συναλλαγών και της παραγωγικής διαδικασίας, με την παροχή καταναλωτικών και επενδυτικών δανείων και τις υπηρεσίες διαμεσολάβησης που προσφέρει στη διαδικασία πληρωμών.

Η αποτελεσματικότητα στη λειτουργία του νομισματικού-πιστωτικού συστήματος πρέπει να είναι πρωταρχική ευθύνη και μείζον στόχος της πολιτικής του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ. Συνεπώς, η πολιτική της σταθερότητας των τιμών, που η Συνθήκη του Μάαστριχτ ορίζει σήμερα ως βασική υποχρέωση της ΕΚΤ, θα πρέπει τουλάχιστον να διευρυνθεί ή να αντικατασταθεί από το στόχο της ενίσχυσης της σταθερότητας του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σε διεθνές επίπεδο την υποχρέωση αυτή θα μπορούσε να την αναλάβει το ΔΝΤ, με σημαντική ωστόσο αλλαγή στη φιλοσοφία του και στις οικονομικές πολιτικές που προτείνει, οι οποίες έχουν ως κεντρικούς στόχους τη δημοσιονομική σταθερότητα και τη σταθερότητα των τιμών. Διαφορετικά, θα μπορούσε να δημιουργηθεί κάποιος νέος θεσμός, π.χ. μια παγκόσμια κεντρική τράπεζα, που θα εποπτεύει και θα διασφαλίζει τη σταθερότητα του διεθνούς νομισματικού συστήματος και του συστήματος πληρωμών.

Σε ό,τι αφορά την ΕΕ, χρειάζεται αμέσως σχετική τροποποίηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, έτσι ώστε να επιτραπεί στην ΕΚΤ να ενεργεί ως δανειστής ύστατης προσφυγής. Ο ρόλος αυτός δίνει στην ΕΚΤ τη δυνατότητα διαμόρφωσης πλάνων παρέμβασής της στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου και στο τραπεζικό σύστημα των χωρών-μελών της ΟΝΕ σε φάσεις κρίσης ρευστότητας και φερεγγυότητας, ώστε να αποφεύγονται καταστάσεις πανικού και κατάρρευσης των τιμών των χρεογράφων. Επίσης, ο ρόλος αυτός θα επιφόρτιζε την ΕΚΤ με περισσότερη ευθύνη στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής, η οποία θα έπρεπε πλέον να λαμβάνει υπόψη τις επιπτώσεις από τις μεταβολές του επιτοκίου στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και όχι μόνο στο επίπεδο των τιμών όπως κάνει σήμερα.

Β. Περιορισμός ή Κατάργηση της Κερδοσκοπίας

Όπως έχετε μάθει στο Κεφάλαιο 1, η κερδοσκοπική δραστηριότητα του διεθνούς χρηματικού κεφαλαίου δημιουργεί σημαντικούς περιορισμούς στην άσκηση νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Η αύξηση των βαθμών ελευθερίας των κυβερνήσεων και των κεντρικών τραπεζών προϋποθέτει τουλάχιστον τον περιορισμό της κερδοσκοπικής δραστηριότητας στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου.

Οι προτάσεις οικονομικής πολιτικής που θα μπορούσαν να περιορίσουν την επίδραση του παγκοσμιοποιημένου, κερδοσκοπικού χρηματικού κεφαλαίου στην άσκηση οικονομικής πολιτικής είναι οι εξής:

Θεσμικές ρυθμίσεις για να αυξηθεί η διαφάνεια στις συναλλαγές αυτές. Οι τράπεζες και οι θεσμικοί επενδυτές να υποχρεούνται ν' αναφέρουν τον όγκο των συναλλαγών τους στις εθνικές κεντρικές τράπεζες ή σε αναγνωρισμένους διεθνείς φορείς.

Θεσμοθέτηση ενός φόρου επί της αξίας των συναλλαγών (π.χ. ο φόρος Tobin) στη δευτερογενή αγορά χρεογράφων. Με αυτόν τον τρόπο προστατεύεται η πρωτογενής αγορά χρεογράφων από βραχυχρόνιες κερδοσκοπικές κινήσεις και επίσης, δε δημιουργούνται περιορισμοί στη χρηματοδότηση κρατών και επιχειρήσεων.

Σε περίπτωση υπερβολικής κερδοσκοπικής δραστηριότητας να θεσμοθετηθεί η επιβολή ποσοτικών περιορισμών στην κίνηση του κεφαλαίου, όπως συνέβαινε στην περίοδο του διεθνούς νομισματικού συστήματος του Μπρέτον Γουντς.

Τα μέτρα αυτά μπορούν να εφαρμοστούν τόσο στο εσωτερικό της ΕΕ, όσο και στις διεθνείς αγορές, συμβάλλοντας σημαντικά στον περιορισμό της κερδοσκοπικής συμπεριφοράς των κατόχων πλούτου και των ευκαιριών υψηλής κερδοφορίας τους, σε βάρος της ανάπτυξης και της σταθερότητας των εθνικών οικονομιών και των συμφερόντων των εργαζομένων.

Γ. Κρατικές Τράπεζες

Σε μια δημοκρατική κοινωνία η προσφορά δημόσιων αγαθών και η χρηματοδότηση των υποδομών και της ανάπτυξης δεν μπορεί να αφήνεται αποκλειστικά στη δραστηριότητα των ιδιωτικού τομέα της οικονομίας. Το ίδιο ισχύει και για την κατανομή της τραπεζικής ρευστότητας στο οικονομικό σύστημα. Οι κυβερνήσεις πρέπει να είναι σε θέση να ελέγχουν ένα μέρος του μηχανισμού χρηματοδότησης των επενδύσεων, της κατανάλωσης, του δημόσιου ελλείμματος. Συνεπώς, είναι ωφέλιμο για τη λειτουργία της δημοκρατίας και την οικονομική ανάπτυξη η κυβέρνηση να έχει υπό τον έλεγχό της ένα μέρος του τραπεζικού συστήματος.

Η δημιουργία ενός δημόσιου πυλώνα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα συμβάλλει επίσης στη σταθερότητα της οικονομίας. Αν δεν υπάρξουν άνομες δραστηριότητες και καταχρηστικές πρακτικές, ο δημόσιος πυλώνας μπορεί να αντισταθμίζει την κερδοσκοπική συμπεριφορά του ιδιωτι-

κού χρηματοπιστωτικού συστήματος, μειώνοντας το ρίσκο μιας κρίσης ρευστότητας που θα επηρέαζε αρνητικά το σύνολο της οικονομίας.

Συνοψίζοντας, η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι κρίσιμη παράμετρος της σταθερότητας της απασχόλησης και της οικονομικής δραστηριότητας σε εθνικό επίπεδο. Το συνδικαλιστικό κίνημα οφείλει να αναπτύξει πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της σταθερότητας των αγορών χρήματος και κεφαλαίου σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η μακροοικονομική εποπτεία και η αποτελεσματικότερη κατανομή της τραπεζικής ρευστότητας με τη διασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα ενός μέρους του τραπεζικού συστήματος, καθώς και ο περιορισμός και η κατάργηση της κερδοσκοπίας θα πρέπει να αποτελούν βασικά στοιχεία των διεκδικήσεων των εργατικού κινήματος.

Ασκήσεις αυτοξιολόγησης

Άσκηση 1

Γιατί η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος θα πρέπει να αποτελέσει το κύριο στόχο της ΕΚΤ; Είναι συμβατός ο στόχος αυτός με τη φιλοσοφία και το πλαίσιο οικονομικής πολιτικής της Συνθήκης του Μάαστριχτ;

Άσκηση 2

Ποιες θα είναι οι συνέπειες από τον περιορισμό της κερδοσκοπικής κίνησης του χρηματικού κεφαλαίου; Ποια οικονομικά συμφέροντα θα ζημιωθούν από την άσκηση μιας οικονομικής πολιτικής που θα στοχεύει στον περιορισμό της κερδοσκοπίας;

Απαντήσεις

Απάντηση 1

Η αποτελεσματικότητα στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος θα πρέπει να είναι μείζων στόχος της νομισματικής πολιτικής του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ, γιατί είναι το μέσο που πραγματικά διασφαλίζει τη μακροοικονομική σταθερότητα των χωρών-μελών της Ευρωζώνης. Αντίθετα, η σταθερότητα των τιμών που έχει θεσμοθετήσει η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η εφαρμογή έντονα αντιπληθωριστικών πολιτικών μπορεί να αποτελέσει αιτία ύφεσης και χρηματοπιστωτικής αστάθειας, με αρνητικές συνέπειες στην αποτελεσματική λειτουργία του νομισματικού συστήματος της οικονομίας και του συστήματος πληρωμών.

Η τελευταία χρηματοπιστωτική κρίση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Βέβαια για να συμβεί αυτό στην ΕΕ απαιτείται σημαντική τροποποίηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, έτσι ώστε να επιτραπεί στην ΕΚΤ να ενεργεί ως δανειστής ύστατης προσφυγής για το τραπεζικό σύστημα. Ο ρόλος αυτός θα έδινε στην ΕΚΤ τη δυνατότητα ρύθμισης της ρευστότητας στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, έτσι

ώστε να αποφεύγονται κινήσεις πανικού, που αποσταθεροποιούν το τραπεζικό σύστημα, και μέσω αυτού την πραγματική οικονομία.

Απάντηση 2

Η βασική θετική συνέπεια από την επιβολή περιορισμών στην κερδοσκοπική δραστηριότητα του διεθνούς χρηματικού κεφαλαίου είναι η σημαντική αύξηση των βαθμών ελευθερίας των κυβερνήσεων και των κεντρικών τραπεζών στην άσκηση δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής. Αυτό θα έχει ως συνέπεια τον περιορισμό του ελλείμματος δημοκρατίας στις σημερινές καπιταλιστικές οικονομίες. Επιπρόσθετα, θεσμικές ρυθμίσεις στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου θα βελτίωναν τη διαφάνεια στις συναλλαγές των θεσμικών επενδυτών. Τέλος, η επιβολή ενός φόρου επί της αξίας των χρηματικών συναλλαγών θα περιόριζε τις κερδοσκοπικές δραστηριότητες, ενώ ταυτόχρονα θα δημιουργούσε πόρους για τη χρηματοδότηση περιβαλλοντικών προγραμμάτων και του κοινωνικού κράτους. Η εφαρμογή μέτρων περιορισμού της κερδοσκοπίας θα ζημίωνε πρωτίστως τα συμφέροντα της μικρής μειοψηφίας των κατόχων του παγκόσμιου πλούτου. Η ισχύς της κοινωνικής αυτής ομάδας, όπως και των θεσμικών επενδυτών και των ιδιωτικών τραπεζών, αποτελεί σήμερα μείζον εμπόδιο στην εφαρμογή πολιτικών ελέγχου της κερδοσκοπίας.

Βιβλιογραφία

Aglieta, M. (2008). *Η Οικονομική Κρίση*, Αθήνα: Πόλις.

Arestis, P. & Sawyer, M. (2007). "Perspectives on Economic Policy in the Economic and Monetary Union", στο Eckhard Hein, Jan Priewe & Achim Truger (eds). *European Integration in Crisis*, Marburg: Metropolis Verlag.

Arestis, P. & Sawyer, M. (2003). "Macroeconomic Policies of the Economic and Monetary Union: Theoretical Underpinnings and Challenges", The Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper No. 385.

Arestis, P. & Sawyer, M. (2001). "An Alternative Stability Pact for the European Union", Cambridge Journal of Economics, 25, 113-130.

Hein, E, Priewe, J. & Truger, A. (eds). *European Integration in Crisis*, Marburg: Metropolis Verlag.

Huffschmid, J. (2007). *Economic Policy for a Social Europe: A Critique of Neoliberalism and Proposals for Alternatives*, Palgrave MacMillan: London.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7:
Εναλλακτική Μακροοικονομική Πολιτική

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η επίτευξη των στόχων της πλήρους απασχόλησης και της δικαιότερης διανομής του εισοδήματος σε εθνικό επίπεδο προϋποθέτουν ριζική αναδιάρθρωση του σημερινού πλαισίου μακροοικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ του Μάαστριχτ. Η ΕΚΤ και η νομισματική πολιτική θα πρέπει να αποδεσμευτούν από το στόχο της σταθερότητας των τιμών και της χρήσης του βασικού επιτοκίου ως μοναδικού εργαλείου άσκησης νομισματικής πολιτικής. Η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες θα πρέπει να βρίσκονται κάτω από δημοκρατικό έλεγχο, έτσι ώστε να αποσυνδεθούν από την εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων της χρηματοπιστωτικής ελίτ. Η ΕΚΤ θα πρέπει επίσης μέσω της χρήσης του εργαλείου της κατανομής της τραπεζικής ρευστότητας να συμβάλλει στην επίτευξη της πλήρους απασχόλησης και της εξυπηρέτησης των συμφερόντων των εργαζομένων. Επιπρόσθετα, η δημοσιονομική πολιτική πρέπει να απαλλαγεί από ποσοτικούς περιορισμούς και ελέγχους αξιοπιστίας της πειθαρχίας της, έτσι ώστε να ανακτήσει το σημαντικό σταθεροποιητικό ρόλο που μπορεί να έχει στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και στην αύξηση της απασχόλησης.

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να μάθετε τα βασικά χαρακτηριστικά και τους στόχους μιας εναλλακτικής πρότασης για την άσκηση

νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ και στις χώρες-μέλη της ΕΕ. Επίσης να στοχαστείτε στην αναγκαιότητα αλλαγής του πλαισίου άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ, ως βασική προϋπόθεση της αλλαγής του πλαισίου άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής. Επίσης να αναγνωρίσετε την ανάγκη τροποποίησης της Συνθήκης του Μάαστριχτ, ώστε να υπάρξει ο αναγκαίος θεσμικός μετασχηματισμός της ΕΚΤ και του Συμφώνου Σταθερότητας, που θα επιτρέψει τον επαναπροσδιορισμό των στόχων της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής, με τρόπο που θα εξυπηρετούνται τα συμφέροντα των εργαζομένων.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε τα βασικά συστατικά στοιχεία μιας εναλλακτικής νομισματικής πολιτικής για την ενίσχυση της απασχόλησης και των συμφερόντων των εργαζομένων.
- Θα αναγνωρίσετε τη σημασία του δημοκρατικού ελέγχου της ΕΚΤ, ο οποίος θα λειτουργήσει ανασταλτικά ως προς τη συσχέτιση της νομισματικής πολιτικής με τα συμφέροντα του τραπεζικού και του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Θα αναγνωρίσετε τη σημαντική ευθύνη του συνδικαλιστικού κινήματος στην προώθηση μέτρων που θα διασφαλίζουν τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής, ως βασική προϋπόθεση για την επίτευξη πλήρους απασχόλησης.
- Θα είστε σε θέση να στοχαστείτε πάνω στην αναγκαιότητα αλλαγής του Συμφώνου Σταθερότητας και απεμπλοκής των χωρών-μελών από τη θεσμική πειθαρχία που επιβάλλει, ώστε να αυξηθούν οι βαθμοί ελευθερίας της δημοσιονομικής πολιτικής.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Νομισματική Πολιτική
- Δημοσιονομική Πολιτική
- Πλήρης Απασχόληση
- Δημοκρατικός Έλεγχος της ΕΚΤ

7.1. Νομισματική Πολιτική και η ΕΚΤ

Στην ενότητα αυτή θα γνωρίσετε τα βασικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχει μια εναλλακτική πρόταση για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στην ΟΝΕ και θα στοχαστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- την αναγκαιότητα μεταρρύθμισης του καθεστώτος λειτουργίας της ΕΚΤ, έτσι ώστε να σταματήσει να στοχεύει αποκλειστικά τη σταθερότητα των τιμών και να προσανατολιστεί στην επίτευξη του στόχου της πλήρους απασχόλησης.
- τη σημασία της πιστωτικής πολιτικής και της κατανομής της τραπεζικής ρευστότητας στην αποτελεσματικότητα της εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής.
- τη σημασία του δημοκρατικού ελέγχου της ΕΚΤ, ώστε να αποδεσμευτεί η νομισματική πολιτική από τα συμφέροντα της χρηματοπιστωτικής ελίτ.

7.1.1. Στόχοι και Εργαλεία Άσκησης μιας Εναλλακτικής Νομισματικής Πολιτικής στην ΟΝΕ

Μέσα σε ένα εναλλακτικό πλαίσιο οικονομικής πολιτικής, οι στόχοι της νομισματικής πολιτικής θα πρέπει να προσδιορίζονται από τους στόχους της μακροοικονομικής πολιτικής στο σύνολό της. Βασικός στόχος της μακροοικονομικής πολιτικής θα πρέπει να είναι η διασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου ζήτησης στην οικονομία, το οποίο με τη σειρά του να συμβάλλει στη διαμόρφωση οικονομικών συνθηκών που θα ευνοούν την αύξηση της απασχόλησης και της οικονομικής μεγέθυνσης με περιβαλλοντική διατηρησιμότητα.

Έχετε ήδη μάθει ότι η ΕΚΤ, βάσει της Συνθήκης του Μάαστριχτ, θέτει ως πρωταρχικό στόχο της νομισματικής πολιτικής τη σταθερότητα των τιμών. Ο στόχος αυτός ουσιαστικά αποτελεί και τον κύριο στόχο της μακροοικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ. Συνεπώς, για την Ελλάδα, όπως και για τις άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ, είναι αναγκαίο το συνδικαλιστικό κίνημα να διεκδικήσει τον επαναπροσδιορισμό των στόχων της ασκούμενης νομισματικής πολιτικής με δέσμευση στην πλήρη απασχόληση, στη δικαιότερη διανομή του εισοδήματος και στη διατηρήσιμη οικονομική μεγέθυνση.

Για να συμβεί αυτό, απαιτείται θεσμική μεταρρύθμιση του καθεστώτος λειτουργίας της ΕΚΤ, η οποία ουσιαστικά θα πρέπει να παραιτηθεί από την αντιπληθωριστική χρησιμοποίηση του βασικού επιτοκίου της, ως βασικού εργαλείου άσκησης νομισματικής πολιτικής, όπως ορίζει η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Η επίτευξη του στόχου της πλήρους απασχόλησης προϋποθέτει τη διατήρηση του βασικού επιτοκίου της κεντρικής τράπεζας στο ελάχιστο δυνατό επίπεδο, για να ενθαρρυνθεί η εγχώρια ζήτηση στις χώρες-μέλη, χωρίς ανησυχία για τον πληθωρισμό και τις πληθωριστικές προσδοκίες. Το συνδικαλιστικό κίνημα θα πρέπει να διεκδικήσει ένα νέο θεσμικό καθεστώς για την ΕΚΤ, βάσει του οποίου η διασφάλιση της φήμης και της αξιοπιστίας της να εξαρτάται από την ελαχιστοποίηση του ποσοστού της ανεργίας στη ζώνη του ευρώ.

Επίσης, η άσκηση πιστωτικής πολιτικής είναι αναγκαία, έτσι ώστε το τραπεζικό σύστημα να κατανέμει τους διαθέσιμους πόρους με κριτήριο τη συμβολή τους στην αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος. Όπως μάθατε στο προηγούμενο κεφάλαιο, αυτό προϋποθέτει την ενίσχυση των θεσμών της μακροοικονομικής εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα και δραστικό περιορισμό των κερδοσκοπικών του δραστηριοτήτων. Με άλλα λόγια, οι τράπεζες και οι αγορές κεφαλαίου θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουν τις δραστηριότητες τους με περιορισμό των κερδοσκοπικών πρακτικών τους και ενίσχυση της χρηματοδότησης του πραγματικού τομέα της οικονομίας. Η ανακατανομή αυτή στη διαθεσιμότητα των πόρων θα ενισχύσει τις επενδύσεις και την απασχόληση, με τις θετικές συνέπειες που τα αποτελέσματα αυτά θα δημιουργήσουν στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων, συνεπώς και στην αποτελεσματικότερη άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής.

Άσκηση 1

Πιστεύετε ότι ο προαναφερόμενος επαναπροσδιορισμός των στόχων και της φιλοσοφίας της νομισματικής πολιτικής είναι εφικτός χωρίς να υπάρχει δημοκρατικός έλεγχος στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής;

Ο επαναπροσδιορισμός της φιλοσοφίας στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής θα πρέπει να θέσει στο επίκεντρο του προβληματισμού σας το μείζον ζήτημα του δημοκρατικού ελέγχου της νομισματικής, και συνεπώς της μακροοικονομικής, πολιτικής στην ΟΝΕ. Το ζήτημα αυτό καθίσταται αναγκαίο εξαιτίας της θεσμικής και πολιτικής ανεξαρτησίας που η Συνθήκη του Μάαστριχτ έχει παραχωρήσει στην ΕΚΤ. Έχετε ήδη γνωρίσει ότι η ιδέα της ανεξαρτησίας της ΕΚΤ στηρίζεται στην υπόθεση ότι οι πολιτικοί είναι αναξιόπιστοι, ενώ οι κεντρικοί τραπεζίτες αξιόπιστοι και φερέγγυοι. Η υπόθεση αυτή είναι λανθασμένη και εξυπηρετεί συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα, συνεπώς δεν πρέπει να γίνει αποδεκτή από τους εργαζόμενους και το συνδικαλιστικό κίνημα.

Χωρίς αμφιβολία οι πολιτικοί κάνουν λάθη και εξυπηρετούν τα δικά τους συμφέροντα ή τα συμφέροντα των κομμάτων τους. Ωστόσο, οι ίδιοι και τα κόμματα τους ελέγχονται μέσω διαδικασιών που έχουν θεμελιωθεί στις σύγχρονες κοινοβουλευτικές δημοκρατίες. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με τους κεντρικούς τραπεζίτες, οι οποίοι επίσης πράττουν βάσει των συμφερόντων τους και κυρίως των συμφερόντων του τραπεζικού και γενικότερα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Συνεπώς, δεν υπάρχει κανένας λόγος οι κεντρικοί τραπεζίτες να είναι περισσότερο υπεύθυνοι και αποτελεσματικοί στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής, τουλάχιστον ως προς την επίτευξη οικονομικών στόχων που εξυπηρετούν τα συμφέροντα των εργαζομένων και της πλειοψηφίας της κοινωνίας. Η ιδέα της ανεξαρτησίας που θεσμοθετεί η Συνθήκη του Μάαστριχτ φαίνεται να αποτυπώνει μία προσπάθεια αποκοπής της ΕΚΤ και της νομισματικής πολιτικής από την επιρροή του συνδικαλιστικού κινήματος και από την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των εργαζομένων και ταυτόχρονα, μια προσπάθεια σύνδεσής τους με τα συμφέροντα της χρηματοπιστωτικής ελίτ σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Στο σχεδιασμό λοιπόν μιας εναλλακτικής νομισματικής πολιτικής, η ΕΚΤ μπορεί να έχει τη συνολική εποπτεία του νομισματικού συστήματος και την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, αλλά αυτό θα πρέπει να γίνεται μέσα σε ένα διαφορετικό πλαίσιο με τους προαναφερόμενους στόχους και με δημοκρατικό έλεγχο από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και άλλους κοινωνικούς φορείς. Αυτό θα συνέβαλε στη βελτίωση του συντονισμού μεταξύ της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής, εξέλιξη που θα βελτίωνε την άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ.

Συνοψίζοντας, η εφαρμογή μιας εναλλακτικής νομισματικής πολιτικής προϋποθέτει τη μεταρρύθμιση της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Αυτό πρακτικά σημαίνει αποδέσμευση της ΕΚΤ από το στόχο της σταθερότητας των τιμών. Ο δημοκρατικός έλεγχος της ΕΚΤ και ο επαναπροσδιορισμός των στόχων της νομισματικής πολιτικής με την ενσωμάτωση της πλήρους απασχόλησης στο σχεδιασμό της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ θα συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση ενός νέου μακροοικονομικού περιβάλλοντος, το οποίο θα επιτρέπει βαθμούς ελευθερίας στη δημοσιονομική πολιτική. Στο βαθμό που ο στόχος της πλήρους απασχόλησης θα αποτελεί κεντρικό στόχο της μακροοικονομικής πολιτικής στο σύνολό της, τα συμφέροντα των εργαζομένων θα βρίσκονται στο επίκεντρο της οικονομικής πολιτικής.

7.2. Εναλλακτική Δημοσιονομική Πολιτική στην ΟΝΕ

Εισαγωγικά σχόλια

Στην ενότητα αυτή θα γνωρίσετε τα βασικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχει μια εναλλακτική πρόταση για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ και θα στοχαστείτε με τα ακόλουθα θέματα:

- την αναγκαιότητα μεταρρύθμισης της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας, έτσι ώστε να αποδεσμευτούν οι εθνικές κυβερνήσεις από ποσοτικούς κανόνες και τον περιορισμό της δημοσιονομικής πειθαρχίας.
- τη σημασία που έχει η ενίσχυση του συντονισμού στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής μεταξύ των χωρών-μελών, έτσι

ώστε να περιοριστούν φαινόμενα φορολογικού ανταγωνισμού που υπονομεύουν τη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών.

- τη σημασία δημιουργίας θεσμών και μηχανισμών χρηματοδότησης κρατικών χρεών ώστε να αποδεσμευτούν οι κυβερνήσεις από τον έλεγχο των αγορών χρήματος και κεφαλαίου και να εφαρμόσουν δημοσιονομικές πολιτικές με στόχο την πλήρη απασχόληση και την οικονομική μεγέθυνση.

7.2.1. Ο Ρόλος της Δημοσιονομικής Πολιτικής σε Ένα Εναλλακτικό Πλαίσιο Οικονομικής Πολιτικής

Η ενίσχυση του ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο πρέπει να αποτελέσει βασικό συστατικό του εναλλακτικού πλαισίου οικονομικής πολιτικής. Η σημερινή κατάσταση, όπως προσδιορίζεται από τον αποδυναμωμένο κοινοτικό προϋπολογισμό και τους αυστηρούς περιορισμούς της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας, πρέπει να αλλάξει ριζικά. Σημαντικές τομές πρέπει να γίνουν α) στο συντονισμό της δημοσιονομικής πολιτικής μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΕ στα πεδία των δαπανών, εσόδων, καθώς και στη διαχείριση του δημόσιου ελλείμματος, και β) στο σημερινό καθεστώς πειθαρχίας των κυβερνήσεων που περιορίζει την άσκηση ανεξάρτητης και εναλλακτικής δημοσιονομικής πολιτικής.

7.2.2. Συντονισμός της Δημοσιονομικής Πολιτικής

Άσκηση 2

Ποια πιστεύετε ότι θα πρέπει να είναι τα στοιχεία εκείνα που το συνδικαλιστικό κίνημα πρέπει ν' αναδείξει στην προώθηση της ιδέας για ενίσχυση του συντονισμού στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής;

Η έλλειψη κοινής δημοσιονομικής πολιτικής αλλά και η έλλειψη βούλησης για πολιτική ολοκλήρωση στην ΕΕ καθιστά τις εθνικές κυβερνήσεις υπεύθυνες για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Δεδομένων των ποσοτικών περιορισμών που επιβάλλονται στην άσκη-

ση της δημοσιονομικής πολιτικής, είναι απαραίτητο να ενισχυθεί ο συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής των χωρών-μελών της ΟΝΕ με στόχο την αύξηση της απασχόλησης και του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης.

Θα κατανοήσετε τη σημασία του συντονισμού στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής αν σκεφτείτε ότι η επίτευξη των προαναφερόμενων στόχων είναι πολύ πιθανό να προϋποθέτει την ύπαρξη δημόσιων ελλειμμάτων. Η έλλειψη συντονισμού μπορεί να αποτελέσει αιτία για κάποια χώρα ή ένα σύνολο χωρών μιας κρίσης αξιοπιστίας και φερεγγυότητας. Η ενεργοποίηση του μηχανισμού των εξωτερικών επιβαρύνσεων που έχετε μάθει στο Κεφάλαιο 4, θα μπορούσε να αποτελέσει αιτία αστάθειας για τη ζώνη του ευρώ στο σύνολό της σε μια τέτοια περίπτωση. Ωστόσο, η διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού περιβάλλοντος και μηχανισμών μεταφοράς χρηματοδότησης κρατικών ελλειμμάτων θα μπορούσαν να αποτρέψουν την ενεργοποίηση του μηχανισμού εξωτερικών επιβαρύνσεων και να διασφαλίσουν την αξιοπιστία και τη φερεγγυότητα των εθνικών κυβερνήσεων, ελαχιστοποιώντας ή ακόμη και μηδενίζοντας την πιθανότητα εκδήλωσης κρίσης στην ΟΝΕ.

Οι μηχανισμοί αυτοί θα μπορούσαν να είναι για παράδειγμα η θεσμοθέτηση δανεισμού από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) με πολύ χαμηλό επιτόκιο για τις χώρες με ελλειμματικό προϋπολογισμό. Επίσης, η ΕΤΕ θα μπορούσε να εκδώσει ευρωπαϊκά ομόλογα στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου με πολύ χαμηλό ως ανύπαρκτο ρίσκο δυσκολίας στην αποπληρωμή τους. Η πρωτοβουλία αυτή αυτόματα απαλλάσσει τη δημοσιονομική πολιτική των εθνικών κυβερνήσεων από τους περιορισμούς αξιοπιστίας και φερεγγυότητας που δημιουργούν οι απορυθμισμένες αγορές κεφαλαίου πάνω στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Ωστόσο, οι μηχανισμοί αυτοί προϋποθέτουν αναγνώριση του σταθεροποιητικού ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής και δημοσιονομικό συντονισμό μεταξύ των χωρών-μελών, για να αποφευχθεί το φαινόμενο του ηθικού κινδύνου. Το φαινόμενο αυτό δημιουργείται στην περίπτωση που μια χώρα ή ομάδα χωρών, γνωρίζοντας την ύπαρξη των μηχανισμών αυτών, σκόπιμα επιτρέπει υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, καθώς γνωρίζει ότι δεν αντιμετωπίζει πιθανότητα χρεοκοπίας.

Ο συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής θα πρέπει πρωτίστως να αφορά προγράμματα κοινωνικών δαπανών, π.χ. δαπανών υγείας, παιδείας και περίθαλψης, έτσι ώστε να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή και η αλληλεγγύη μέσα και ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ. Με τον τρόπο αυτό θα ενισχυθεί και η εμπιστοσύνη των εργαζόμενων και γενικότερα των Ευρωπαίων πολιτών στο ευρώ και στην ΟΝΕ. Μια εναλλακτική πρόταση θα μπορούσε επίσης να είναι ο προσδιορισμός ενός ποσοτικού στόχου στο λόγο δημόσιες δαπάνες/ΑΕΠ, ο οποίος να αξιολογείται βάσει της συμβολής των δαπανών στην ενίσχυση και ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους στις χώρες-μέλη.

Ο συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής είναι επίσης απαραίτητος και στο σκέλος των δημόσιων εσόδων, ειδικότερα σε ό,τι αφορά τα έσοδα από την άμεση και έμμεση φορολογία. Μια τέτοια πολιτική θα δημιουργούσε βαθμούς ελευθερίας στην πολιτική δαπανών που έχουν χαθεί στο υπάρχον σύστημα εξαιτίας του φορολογικού ανταγωνισμού των κυβερνήσεων. Ο φορολογικός συντονισμός των χωρών-μελών της ΕΕ ως προς τους συντελεστές και τη φορολογία εισοδήματος ίσως είναι ο ακρογωνιαίος λίθος για την επιτυχία της πολιτικής συντονισμού της δημοσιονομικής πολιτικής. Ο συντονισμός θα μπορούσε να γίνει στο ΦΠΑ, στη φορολογία του χρηματικού κεφαλαίου, στη φορολογία των εταιρικών κερδών για να περιοριστεί η παρασιτική λειτουργία των off shore εταιρειών, στην επιβολή πράσινων φόρων κ.λπ.

Βέβαια, ο συντονισμός των δημοσιονομικών πολιτικών στην ΕΕ δεν μπορεί να γίνει στη σκιά των δημοσιονομικών περιορισμών της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας. Η κατάργηση των περιορισμών αυτών είναι αναγκαία για να αυξηθεί ο βαθμός ελευθερίας των κυβερνήσεων στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, ώστε αυτή να ασκείται σύμφωνα με τις ανάγκες και τις προτεραιότητες της κάθε χώρας-μέλος. Με τον τρόπο αυτό η δημοσιονομική πολιτική θα αναβαθμιστεί και θα ισχυροποιηθεί ως εργαλείο σταθεροποίησης των οικονομιών στο περιβάλλον της ΟΝΕ. Επιπρόσθετα θα πρέπει να ενισχυθεί ο κοινοτικός προϋπολογισμός και να ασκηθεί μια πιο ενεργή δημοσιονομική πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συνοψίζοντας, η αναβάθμιση του ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ θα πρέπει να αποτελεί μείζον συστατικό στοιχείο μιας

εναλλακτικής πρότασης για την άσκηση της οικονομικής πολιτικής στην ΟΝΕ. Αυτό προϋποθέτει δύο σημαντικές θεσμικές αλλαγές. Πρώτον, αλλαγή του ρυθμιστικού πλαισίου που έχει δημιουργηθεί από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας. Αυτό θα αυξήσει τους βαθμούς ελευθερίας των εθνικών κυβερνήσεων και θα τις αποδεσμεύσει από τη δημοσιονομική πειθαρχία. Δεύτερον, διαμόρφωση θεσμών και μηχανισμών χρηματοδότησης του κρατικού χρέους. Αυτό θα επιτρέψει την ενίσχυση του συντονισμού στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής μεταξύ των χωρών-μελών, αλλά και την αποφυγή του φαινομένου του ηθικού κινδύνου.

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1

Στην περίπτωση που η ΕΕ είχε διαμορφώσει θεσμούς και μηχανισμούς χρηματοδότησης των δημόσιων ελλειμμάτων των χωρών-μελών, ποια πιστεύετε ότι θα ήταν η πιθανότητα χρεοκοπίας της Ελλάδας; Και ποια η ανάγκη υπογραφής του Μνημονίου και απώλειας της εθνικής ανεξαρτησίας στην άσκηση οικονομικής πολιτικής, όπως έχει δηλώσει πολλές φορές ο πρωθυπουργός κ. Γ. Παπανδρέου;

Απαντήσεις στις δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1

Η βύθιση της ελληνικής οικονομίας στη σημερινή δημοσιονομική κρίση είναι αποτέλεσμα της προσαρμογής του μηχανισμού άσκησης οικονομικής πολιτικής σε δύο δέσμες περιορισμών που οφείλονται: α) στην εφαρμογή της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας, και β) στις «απαιτήσεις» των απορρυθμισμένων και κερδοσκοπικών αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Ποια είναι όμως η ευθύνη της ΕΕ για το βύθισμα της Ελλάδας στην τρέχουσα δημοσιονομική κρίση; Το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έφθασε, χωρίς αμφιβολία με δική της ευθύνη, να είναι τετραπλάσιο του επιτρεπόμενου ορίου από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Η Ελλάδα έπρεπε να δανειστεί από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου για να είναι σε θέσει να εξυπηρετήσει τις υποχρεώσεις που δημιουργεί το συσσω-

ρευμένο χρέος της. Η δυνατότητα νέου δανεισμού θα διατηρούσε την αξιοπιστία της Ελλάδας στις διεθνείς αγορές και ταυτόχρονα θα απέτρεπε τη χρεοκοπία του ελληνικού κράτους. Η ικανότητα δανεισμού της ήταν ωστόσο συνάρτηση της αξιοπιστίας και της φερεγγυότητας της χώρας στις κερδοσκοπικές διεθνείς χρηματαγορές και ειδικότερα στις ευρωπαϊκές τράπεζες που απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος του χρέους της.

Η αξιοπιστία μας στις παγκόσμιες χρηματαγορές είναι ζωτικής σημασίας, γιατί η Ελλάδα έχει εκχωρήσει το δικαίωμά της να τυπώνει το δικό της νόμισμα στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Η σημερινή αρχιτεκτονική της Συνθήκης του Μάαστριχτ απαγορεύει στο ΕΣΚΤ να αγοράζει κρατικό χρέος χώρας-μέλος ή να τυπώνει ευρώ για τη χρηματοδότηση εθνικού κρατικού ελλείμματος. Επίσης, η Συνθήκη δε δημιουργεί καμία κεντρική δημοσιονομική αρχή, που θα μπορούσε να διαχειριστεί ή να αποτρέψει ασύμμετρες δημοσιονομικές κρίσεις. Το θεσμικό αυτό έλλειμμα της συγκεκριμένης αρχιτεκτονικής ΟΝΕ είναι η αιτία που οι χώρες-μέλη με δημόσια ελλείμματα, μεγαλύτερα ή μικρότερα των δημοσιονομικών ορίων της Συνθήκης, αναζητούν δανεισμό στις απορρυθμισμένες, παγκόσμιες και κερδοσκοπικές χρηματαγορές.

Οι τελευταίες προσφέρουν χρηματοδότηση βάσει των εκτιμήσεων ρίσκου ιδιωτικών οίκων αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των χωρών. Θεσμικοί επενδυτές και αμφισβητούμενες ιδιωτικές εταιρείες αξιολόγησης πιστοληπτικού κινδύνου, μέσω των συνεχών υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας, οδήγησαν σε εκτίναξη τα επιτόκια δανεισμού, συγκριτικά με το επιτόκιο δανεισμού του γερμανικού κράτους, οδηγώντας τη χώρα στο περιθώριο των αγορών κεφαλαίου. Η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου ισχυρίζεται ότι για να αποφύγει τη χρεοκοπία αναγκάστηκε να αποδεχτεί την εφαρμογή του Μνημονίου. Με τον τρόπο αυτό, η ΕΕ, το ΔΝΤ και οι παγκοσμιοποιημένες αγορές επέβαλλαν την «υγιή» πειθάρχηση της κυβέρνησης σε ένα πρόγραμμα πρωτόγνωρης λιτότητας.

Συνεπώς, η σημερινή δημοσιονομική κρίση δεν έχει μόνο εγχώρια αίτια, αλλά είναι και αποτέλεσμα της συμμετοχής της Ελλάδας σε μια συγκεκριμένη αρχιτεκτονική ΟΝΕ, η οποία όχι μόνο δεν έχει θεσμοθετημένους μηχανισμούς προστασίας των χωρών-μελών από τις

απορρυθμισμένες και κερδοσκοπικές αγορές χρήματος και κεφαλαίου, αλλά αντίθετα θεσμοθετεί τη χρηματοδοτική εξάρτησή τους από αυτές. Η ελληνική εμπειρία δείχνει ότι αν η κριτική του συνδικαλιστικού κινήματος περιοριστεί στα δημοσιονομικά κριτήρια της ΕΕ, τότε περιορίζεται μόνο στο δένδρο της δημοσιονομικής λιτότητας του Μάαστριχτ, αλλά χάνει το δάσος της πειθαρχίας και της λιτότητας που επιβάλουν οι «αγορές». Όπως υποστηρίζουν οι Kelton και Wray (2009), Papadimitriou κ.ά. (2010), οι περιορισμοί που θέτουν οι αγορές κεφαλαίου στις χώρες-μέλη της ΟΝΕ, μέσω της εκτίμησης του ρίσκου ρευστότητας των κρατικών ομολόγων τους, είναι πολύ πιο αυστηροί εκείνων της Συνθήκης του Μάαστριχ.

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης

Άσκηση 1

Ποια πιστεύετε ότι θα πρέπει να είναι τα βασικά εργαλεία άσκησης μιας εναλλακτικής νομισματικής πολιτικής για την επίτευξη του στόχου της πλήρους απασχόλησης;

Άσκηση 2

Θεωρείτε ότι η ενίσχυση του δημοκρατικού ελέγχου στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ θα συμβάλλει στη βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και με ποιο τρόπο;

Άσκηση 3

Δημοσιονομική πειθαρχία versus διαμόρφωση μηχανισμών χρηματοδότησης κρατικών ελλειμμάτων και συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής: ποια δημοσιονομική στρατηγική θεωρείται ότι εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζομένων;

Απαντήσεις

Απάντηση 1

Μέσα σε ένα εναλλακτικό πλαίσιο οικονομικής πολιτικής, οι στόχοι της νομισματικής πολιτικής θα πρέπει να προσδιορίζονται από τους στόχους της μακροοικονομικής πολιτικής στο σύνολό της. Βασικός στόχος της μακροοικονομικής πολιτικής θα πρέπει να είναι η διασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου ζήτησης στην οικονομία, το οποίο με τη σειρά του να συμβάλλει στη διαμόρφωση οικονομικών συνθηκών, που θα ευνοούν την αύξηση της απασχόλησης και της οικονομικής μεγέθυνσης με περιβαλλοντική διατηρησιμότητα.

Η επίτευξη του στόχου της πλήρους απασχόλησης προϋποθέτει τη θεσμική μεταρρύθμιση του καθεστώτος λειτουργίας της ΕΚΤ, δη-

λαδή μεταρρύθμιση της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Η ΕΚΤ θα πρέπει να αποδεσμευτεί από την άσκηση αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής με τη χρησιμοποίηση του βασικού επιτοκίου της ως βασικού εργαλείου προσαρμογής της ζήτησης στην οικονομία. Αυτό που συμβαίνει σήμερα είναι ότι όταν υπάρχει εκτίμηση για αύξηση των πληθωριστικών πιέσεων στη ζώνη του ευρώ, η ΕΚΤ αυξάνει το βασικό επιτόκιό της, επιδιώκοντας τη μείωση της κατανάλωσης και της επένδυσης. Ως αποτέλεσμα, η συνολική ζήτηση στην οικονομία μειώνεται και με τον τρόπο αυτό πιστεύεται ότι αποκλιμακώνονται οι πληθωριστικές πιέσεις.

Το κόστος της πολιτικής αυτής είναι ότι οι οικονομίες στη ζώνη του ευρώ να βρίσκονται σε μια παρατεταμένη κατάσταση χαμηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης και υψηλής ανεργίας. Μια εναλλακτική πρόταση για την νομισματική πολιτική θα πρέπει να επιδιώκει τη διαχρονική συγκράτηση του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ σε πολύ χαμηλό επίπεδο, ώστε το χαμηλό κόστος του χρήματος να αποτελεί κίνητρο για δανεισμό και για αύξηση της κατανάλωσης και της επένδυσης. Η αύξηση της ζήτησης θα δώσει ώθηση στην οικονομική δραστηριότητα και στην απασχόληση. Παράλληλα, το αποτέλεσμα αυτό θα μπορούσε να ενισχυθεί μέσω της πιστωτικής πολιτικής, η οποία θα μπορούσε να στοχεύει στη χρηματοδότηση περισσότερο παραγωγικών επενδύσεων.

Απάντηση 2

Ο επαναπροσδιορισμός των στόχων και των μέσων άσκησης της νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ προϋποθέτει το δημοκρατικό έλεγχο της νομισματικής πολιτικής και της ίδια της ΕΚΤ. Έχετε ήδη γνωρίσει ότι η ανεξαρτησία της ΕΚΤ στηρίζεται στην ιδέα ότι θα πρέπει να αποδεσμευτεί η νομισματική πολιτική από την επιρροή των αναξιόπιστων πολιτικών. Με τον τρόπο αυτό η νομισματική πολιτική έχει περάσει υπό τον έλεγχο των ιδιωτών τραπεζιτών και γενικότερα υπό τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ο στόχος της σταθερότητας των τιμών εξυπηρετεί πρωτίστως τα συμφέροντα της χρηματοπιστωτικής ελίτ. Ο σχεδιασμός μιας εναλλακτικής νομισματικής πολιτικής θα πρέπει συνεπώς να προτάσσει το δημοκρατικό έλεγ-

χο της ΕΚΤ από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και άλλους κοινωνικούς φορείς. Αυτό θα συνέβαλε στον επαναπροσδιορισμό των κεντρικών στόχων της νομισματικής πολιτικής.

Απάντηση 3

Η σημερινή αρχιτεκτονική της ΟΝΕ του Μάαστριχτ στερεί από τις εθνικές κυβερνήσεις τη δυνατότητα άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής, βάσει των στόχων και των προτεραιοτήτων που πολιτικά προτιμούνται σε εθνικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, θεσμοθετείται η δημοσιονομική πειθαρχία, για να διασφαλίσει την προσαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής στους ποσοτικούς κανόνες της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας. Η δημοσιονομική πειθαρχία έχει ως βασική επιδίωξη τη διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ. Με άλλα λόγια, η Συνθήκη του Μάαστριχτ έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο οικονομικής πολιτικής, που εξυπηρετεί τα συμφέροντα της χρηματοπιστωτικής κοινότητας. Ωστόσο, η διαμόρφωση ενός νέου πλαισίου άσκησης οικονομικής πολιτικής στην Ευρωζώνη, που θα θεσμοθετεί μηχανισμούς χρηματοδότησης κρατικών ελλειμμάτων των χωρών-μελών, θα απέτρεπε την ενεργοποίηση εξωτερικών επιβαρύνσεων και θα διασφάλιζε την αξιοπιστία και τη φερεγγυότητα των εθνικών κυβερνήσεων. Σε μια τέτοια περίπτωση οι κυβερνήσεις θα μπορούσαν να ασκήσουν επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, με στόχο την αύξηση της απασχόλησης χωρίς να τις απασχολεί ο κίνδυνος αδυναμίας δανεισμού και η πιθανότητα χρεοκοπίας.

Βιβλιογραφία

Arestis, P. και Sawyer, M. (2007). "Perspectives on Economic Policy in the Economic and Monetary Union", στο Hein, E., Priewe, J. και Truger, A. (eds). *European Integration in Crisis*, Marburg: Metropolis Verlag.

Arestis, P. και Sawyer, M. (2004). *Re-examining Monetary and Fiscal Policies in the Twenty First Century*, Cheltenham: Edward Elgar.

Arestis, P. και Sawyer, M. (2003). "Macroeconomic Policies of the Economic and Monetary Union: Theoretical Underpinnings and Challenges", The Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper No. 385.

Hein, E, Priewe, J. και Truger, A. (eds). (2007). *European Integration in Crisis*, Marburg: Metropolis Verlag.

Huffschmid, J. (2007), *Economic Policy for a Social Europe: A Critique of Neo-liberalism and Proposals for Alternatives*, Palgrave MacMillan: London.

Kelton, S. και Wray, R. (2009). "Can Euroland Survive", Public Policy Brief, No. 106, The Levy Economics Institute of Bard College.

Papadimitriou, D., Wray. R. και Nersisyan, Y. (2010). "Endgame for the Euro?Without Major Restructuring, the Eurozone is Doomed", Public Policy Brief, No. 113, The Levy Economics Institute of Bard College.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8:
Μοντέλο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητα και Τεχνολογικός Εκσυγχρονισμός

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Οι οικονομικές επιδόσεις μιας χώρας δεν προσδιορίζονται μόνο από τη δομή και τις επιδράσεις του εξωτερικού περιβάλλοντός της. Σημαντικό ρόλο παίζουν και τα δομικά χαρακτηριστικά του μοντέλου οικονομικής ανάπτυξής της. Το μοντέλο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας προσδιορίζεται από την απουσία ενδογενούς μηχανισμού συσσώρευσης και τεχνολογικού μετασχηματισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ελλειμματικών ισοζυγίων σε βασικούς οικονομικούς χώρους, όπως το εμπορικό ισοζύγιο, το δημοσιονομικό ισοζύγιο, το ισοζύγιο ζήτησης και προσφοράς. Βασικά χαρακτηριστικά αυτού του ελλειμματικού μοντέλου ανάπτυξης είναι η πολύ χαμηλή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, η ανεργία και η εύθραυστη ικανότητα διατηρήσιμου βιοτικού επιπέδου για τους εργαζόμενους και τους συνταξιούχους.

Η υπέρβαση της Ελλάδας από τη σημερινή ελλειμματική ανάπτυξη προϋποθέτει πρωτίστως αλλαγή συμπεριφοράς της επιχειρηματική τάξης της χώρας, η οποία θα πρέπει να δημιουργεί κέρδη μέσω των επενδύσεων και της συσσώρευσης και όχι μέσω αναδιανεμητικών μηχανισμών σε βάρος της εργασίας. Επίσης, προϋποθέτει αλλαγή μοντέλου οικονομικής πολιτικής, το οποίο οφείλει να απομακρυνθεί από το στόχο της νομισματικής σταθερότητας και της εξυπηρέτησης βραχυχρόνιων επιχειρηματικών συμφερόντων και να προσανατολι-

στεί στο στόχο της ανάπτυξης της οικονομίας και της εξυπηρέτησης των συμφερόντων των εργαζομένων.

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να κατανοήσετε τις βασικές αιτίες της ελλειμματικής ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, αλλά και να στοχαστείτε σχετικά με τη σημασία του τεχνολογικού μετασχηματισμού της οικονομίας στη διαμόρφωση δραστηριοτήτων διατηρήσιμης ανταγωνιστικότητας, μέσω της βελτίωσης της παραγωγικότητας της εργασίας και όχι της συστηματικής συμπίεσης του κόστους εργασίας. Επίσης να προβληματιστείτε σχετικά με τους βασικούς άξονες των παρεμβάσεων που οφείλει να πραγματοποιήσει το συνδικαλιστικό κίνημα, έτσι ώστε να συμβάλλει στην υπέρβαση από το σημερινό οικονομικό μοντέλο, το οποίο θυσιάζει το περιβάλλον και τον εργαζόμενο άνθρωπο, χωρίς να πετυχαίνει οικονομική αποτελεσματικότητα και ανταγωνιστικότητα. Η υπέρβαση θα πρέπει να έχει ως κατεύθυνση τη διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου, που δε θα αντισταθμίζει το περιβάλλον και τον εργαζόμενο με την οικονομική αποτελεσματικότητα.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα / Στόχοι

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου:

- Θα γνωρίσετε και θα στοχαστείτε σχετικά με τα κύρια αίτια του ελλειμματικού χαρακτήρα του μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας.
- Θα αναγνωρίσετε τη σημαντική ευθύνη της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, η οποία εγκλωβισμένη στα συμφέροντα των κυρίαρχων συμφερόντων επιδιώκει την οικονομική σταθερότητα μέσω της λιτότητας και της ανεργίας, και όχι την ανάπτυξη μέσω της απασχόλησης και της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων.
- Θα είστε σε θέση να επιχειρηματολογήσετε κατά της συσχέτισης της ανταγωνιστικότητας με το κόστος εργασίας και υπέρ της συ-

σχέτισης της ανταγωνιστικότητας με το έλλειμμα επιχειρηματικότητας και τεχνολογικού μετασχηματισμού.

- Θα είστε σε θέση να στοχαστείτε σχετικά με τους βασικούς άξονες των διεκδικήσεων του συνδικαλιστικού κινήματος για την υπέρβαση της χώρας από το σημερινό ελλειμματικό μοντέλο ανάπτυξης.

Λέξεις / Έννοιες Κλειδιά

- Μοντέλο Οικονομικής Ανάπτυξης
- Ανταγωνιστικότητα
- Τεχνολογικός Μετασχηματισμός
- Παραγωγική Αναδιάρθρωση
- Παραγωγικότητα

8.1. Ελλειμματική Ανάπτυξη

Στην ενότητα αυτή θα κατανοήσετε τη συσχέτιση ελλειμματικού μοντέλου ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας με την απουσία ενδογενούς μηχανισμού τεχνολογικού μετασχηματισμού και θα προβληματιστείτε με τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποιος είναι ο ρόλος της ελλειμματικής ελληνικής επιχειρηματικότητας στη διαμόρφωση του σημερινού μοντέλου ανάπτυξης.
- Γιατί η ασκούμενη οικονομική πολιτική αδυνατεί να συμβάλλει στην υπέρβαση της ελληνικής οικονομίας από το σημερινό ελλειμματικό μοντέλο ανάπτυξης.
- Ποιοι θα πρέπει να είναι οι άξονες δράσης και παρέμβασης του συνδικαλιστικού κινήματος για να διαμορφωθούν οι προϋποθέσεις για τη μετάβαση σε ένα μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζομένων και της πλειοψηφίας της ελληνικής κοινωνίας.

8.1.1. Το Οικονομικό Μοντέλο της Ελλειμματικής Ανάπτυξης

Όπως έχουμε σημειώσει στο εισαγωγικό σημείωμα του διδακτικού αυτού υλικού, το πρόβλημα της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας βρίσκεται στο επίκεντρο των προγραμμάτων των ελληνικών κυβερνήσεων σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου, η ανάπτυξη της χώρας ήταν το αντικείμενο πολιτικών και ιδεολογικών συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων. Η σημερινή κρίση όμως αποκαλύπτει ότι η Ελλάδα, τις τελευταίες δεκαετίες, κινείται σαν ένα εκκρεμές μεταξύ στασιμότητας και εύθραυστης ανάπτυξης. Η σημερινή κρίση δείχνει ότι η ελληνική οικονομία στηρίζεται σε σαθρά θεμέλια, που την κάνουν ευάλωτη στην όποια διαταραχή.

Η Ελλάδα σήμερα χαρακτηρίζεται από πολλαπλά οικονομικά ελλείμματα, αλλά και ελλείμματα πολιτικής και οικονομικής πολιτικής. Ως κύρια οικονομικά ελλείμματα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα, το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών, το έλλειμμα τεχνολογίας και τεχνολογικού μετασχηματισμού, την ανεργία, το κοινωνικό έλλειμμα που εκδηλώνεται με διεύρυνση της φτώχειας και των κοινωνικών ανισοτήτων. Εκείνο που έχει ωστόσο ιδιαίτερη σημασία είναι η διαδικασία ιεράρχησης των ελλειμμάτων αυτών και η διασύνδεσή τους.

Η διαδικασία διασύνδεσης των οικονομικών ελλειμμάτων μετακινεί την ανάλυσή μας σε δύο βασικούς χώρους προβληματισμού: α) στο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, και β) στο μοντέλο της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής. Η αλληλεπίδραση των δύο αυτών χώρων διαμορφώνει τις προϋποθέσεις που θα συμβάλλουν ή θα μπλοκάρουν τη δυναμική της υπέρβασης της χώρας από τη συσσώρευση των προαναφερόμενων ελλειμμάτων.

Για να κατανοήσετε το πολιτικό και ιδεολογικό χαρακτήρα των οικονομικών ελλειμμάτων της χώρας και της αλληλεπίδρασής τους με το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης και οικονομικής πολιτικής, σκεφτείτε τα ακόλουθα δύο παραδείγματα σχέσεων αίτιου-αιτιατού. Στο *πρώτο παράδειγμα* το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας θεωρείται ως μηχανισμός που απορροφά πόρους από τον ιδιωτικό τομέα και τις επενδύσεις και συνεπώς, επιβαρύνει την ανάπτυξη της οικονομίας. Η σχέση αυτή, που είναι η κυρίαρχη άποψη στην ΕΕ και στη χώρα μας

σήμερα, θεωρεί το κράτος και την κρατική παρέμβαση ως βασικούς υπεύθυνους των αναπτυξιακών δυσχερειών της οικονομίας και της αστάθειας και στασιμότητάς της. Αντιλαμβάνεστε ότι μια τέτοια διαπίστωση οδηγεί σε πολύ συγκεκριμένες προτάσεις οικονομικής πολιτικής, που έχουν ως σκοπό τους τη συρρίκνωση του κρατικού τομέα της οικονομίας και τη διεύρυνση του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας. Χωρίς καμία αμφιβολία η σχέση αυτή εκφράζει το νεοφιλελεύθερο προβληματισμό για την ελλειμματική ανάπτυξη της χώρας, που έχει ως κύρια αιτία της τη δραστηριότητα και συμπεριφορά του κρατικού τομέα της οικονομίας.

Σκεφτείτε τώρα το *δεύτερο* παράδειγμα και την ακόλουθη σχέση αίτιου-αιτιατού: το δημοσιονομικό έλλειμμα της οικονομίας αποτυπώνει την αδύναμη παραγωγική ικανότητα της οικονομίας και την τεράστια παραοικονομία και φοροδιαφυγή. Η παραγωγική ανικανότητα της οικονομίας οφείλεται στην αδυναμία του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας να εκσυγχρονίζεται τεχνολογικά και να δημιουργεί υψηλής ανταγωνιστικότητας προϊόντα, καθώς επίσης και κέρδη μέσω επενδύσεων και νέας οικονομικής δραστηριότητας. Την αδυναμία του αυτή ο ιδιωτικός τομέας την καλύπτει μέσω της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής, της εισφοροδιαφυγής, της χαμηλά αμειβόμενης και ελαστικής εργασίας που απασχολεί. Συνέπεια αυτής της συμπεριφοράς του ιδιωτικού τομέα είναι το κράτος να συσσωρεύει ελλείμματα, καθώς διαχρονικά έχει διαμορφωθεί μια σχέση υστέρησης των δημόσιων εσόδων έναντι των δαπανών. Αντιλαμβάνεστε ότι η αποδοχή της προαναφερόμενης σχέσης αίτιου-αιτιατού οδηγεί σε διαφορετικές προτάσεις οικονομικής πολιτικής, που αναδεικνύουν τον ιδιωτικό τομέα ως κύρια αιτία των αναπτυξιακών και δημοσιονομικών δυσχερειών της ελληνικής οικονομίας.

Η ερμηνεία της αναπτυξιακής εξέλιξης της ελληνικής οικονομίας είναι λοιπόν μια διαδικασία σύνθετη και πολύπλοκη, διότι συνεπάγεται διαφορετικά μοντέλα ερμηνείας της υπάρχουσας κατάστασης και διαφορετικά μοντέλα οικονομικής πολιτικής, τα οποία ιεραρχούν με διαφορετικό τρόπο τα προβλήματα και τους τρόπους αντιμετώπισής τους. Το συνδικαλιστικό κίνημα οφείλει να αναπτύξει τη δική του προσέγγιση στην αναζήτηση και ιεράρχηση των προβλημάτων της οικονομίας, καθώς επίσης και τις δικές του θέσεις για τις απαιτούμε-

νες οικονομικές πολιτικές, με κριτήριο την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των εργαζομένων.

Επιπρόσθετα, τα ελλείμματα της ανάπτυξης της χώρας δείχνουν ότι εκτός από τους περιορισμούς του εξωτερικού περιβάλλοντος, ο μηχανισμός εσωτερικής λειτουργίας της οικονομίας, οι δομές της, τα διαρθρωτικά της χαρακτηριστικά παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στις δυνατότητές της να κινηθεί αναπτυξιακά. Ο μηχανισμός αυτός εσωτερικής λειτουργίας ουσιαστικά αντανακλά το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Η Ελλάδα στη διάρκεια της μεταπολεμικής και ειδικότερα της μεταπολιτευτικής της ιστορίας έχει αναπτύξει ένα μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο έχει τα εξής δύο δομικά και αλληλοεξαρτώμενα θεμελιακά χαρακτηριστικά:

Α. χαμηλή ροπή προς συσσώρευση κεφαλαίου και τεχνολογικό εκσυγχρονισμό. Τα δύο αυτά στοιχεία του σημερινού μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης δημιουργούν σημαντικά εμπόδια στην ποσοτική και ποιοτική ενίσχυση του κεφαλαιακού αποθέματος της οικονομίας, στην ικανότητα της χώρας να δημιουργεί συνθήκες διατηρήσιμης και ανταγωνιστικής αύξησης της οικονομικής δραστηριότητας, με την παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών, και κυρίως με υψηλή απορρόφηση του εργατικού δυναμικού.

Σε αντίθεση με τις σύγχρονες απαιτήσεις της ανάπτυξης με επενδύσεις σε ανταγωνιστικές δραστηριότητες στα πεδία της γνώσης και της καινοτομίας, η ανάπτυξη στην Ελλάδα εξακολουθεί να είναι «κατασκευαστικογενής», με την έννοια ότι οι επενδύσεις στις κατασκευές συνεχίζουν να αποτελούν την κυρίαρχη μορφή συσσώρευσης κεφαλαίου.

Άσκηση 1

Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι βασικές συνέπειες αυτής της δυσλειτουργίας του μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας;

Η άποψή μας είναι ότι οι βασικές συνέπειες αυτής της δυσλειτουργίας του μοντέλου ανάπτυξης είναι η εκδήλωση πληθωριστικών πιέσεων

στην οικονομία, η υψηλή ανεργία, η οποία συνεχώς ενισχύεται από τη συρρίκνωση του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της οικονομίας και την αδυναμία των υπηρεσιών να απορροφήσουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό. Επίσης μια πολύ σημαντική συνέπεια είναι η διαχρονική ανισορροπία στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας, με τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών να είναι μόνιμα υψηλότερες από τις εξαγωγές. Η διαρθρωτική αυτή στρέβλωση της οικονομίας είναι αποτέλεσμα δύο κυρίως παραγόντων: α) όπως θα αναλύσουμε παρακάτω, της έλλειψης «υγιούς» επιχειρηματικής δραστηριότητας, και β) της έλλειψης εθνικής στρατηγικής δημιουργίας παραγωγικών διαδικασιών εντάσεως γνώσης, διαμόρφωσης συνθηκών ανάπτυξης καινοτομιών και ενσωμάτωσή τους στην παραγωγή νέων αγαθών και υπηρεσιών (βλ. Γιαννίτσης κ.ά., 2009, Παπαγιαννάκης, 2008).

Β. Κρατο-κεντρική επιχειρηματικότητα. Η συμπεριφορά της επιχειρηματικής τάξης στη χώρα μας διακρίνεται από τη ροπή της στο εύκολο κέρδος και στο γρήγορο πλουτισμό, μέσα από τους μηχανισμούς της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής, της εισφοροδιαφυγής, της μαύρης και ελαστικής εργασίας, της αφαίμαξης του κρατικού τομέα, της πολιτικής κινήτρων των αναπτυξιακών νόμων, καθώς και της διανομής του εισοδήματος προς όφελός της. Το αποτέλεσμα αυτής της συμπεριφοράς είναι η διαμόρφωση μιας αντι-αναπτυξιακής εσωστρέφειας στο σύνολο της κοινωνίας. Η συμπεριφορά αυτή της επιχειρηματικής τάξης είναι η βασική αιτία ανυπαρξίας ενδογενούς μηχανισμού συσσώρευσης και τεχνολογικού μετασχηματισμού, καθώς αυτά προϋποθέτουν μακροχρόνιες επενδυτικές δραστηριότητας.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσατε να στοχαστείτε πάνω στη συσχέτιση των προαναφερόμενων μηχανισμών εύκολου πλουτισμού και υψηλής κερδοφορίας της ελληνικής επιχειρηματικής τάξης με τη δημοσιονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας σήμερα. Οι μηχανισμοί αυτοί ευθύνονται σε σημαντικό βαθμό για τη διαχρονικά εύθραυστη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας και της συσσώρευσης δημόσιου χρέους, καθώς αποτελούν θεμελιακή αιτία της διαχρονικής ανισορροπίας των κρατικών εσόδων/ εξόδων. Η τεράστια και διαχρονική φοροδιαφυγή/ εισφοροδιαφυγή και αντιπαραγωγική αφαίμαξη των δημόσιων πόρων έχει οδηγήσει στη διατηρησιμότητα των δημόσιων ελλειμμάτων και στη διαχρονική αύξηση των δημόσιου χρέους.

Η άποψή μας είναι ότι οι δύο αυτοί παράμετροι του οικονομικού μοντέλου της Ελλάδας, οι οποίοι αφορούν πρωτίστως τη συμπεριφορά και λειτουργία του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, συνιστούν τον κεντρικό άξονα του αναπτυξιακού προβλήματος της Ελλάδας, της χαμηλής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και της ασφυκτικής πίεσης στον κρατικό τομέα της οικονομίας να δημιουργεί θέσεις εργασίας, έτσι ώστε να απορροφά την ανεργία και να στηρίζει το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων. Η συσσώρευση δημόσιου χρέους στη χώρας μας είναι λοιπόν ένα από τα συμπτώματα της δυσλειτουργίας του οικονομικού της μοντέλου και ειδικότερα της κερδοσκοπικής και παρασιτικής φύσης ενός σημαντικού μέρους του ιδιωτικού τομέα.

Ταυτόχρονα, οι θεσμικοί εκπρόσωποι του επιχειρηματικού τομέα για να δικαιολογήσουν την αναποτελεσματικότητα, τις διαρθρωτικές αδυναμίες και την κερδοσκοπική συμπεριφορά του, επιδίδονται συστηματικά στην αμφισβήτηση και στην κριτική του κρατικού τομέα της οικονομίας, δημιουργώντας στην κοινή γνώμη ψευδαισθήσεις για τα πραγματικά αίτια των οικονομικών προβλημάτων της χώρας. Το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής του επιχειρηματικού τομέα είναι η μετατόπιση του κέντρου βάρους της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής προς συντηρητικές και νεοφιλελεύθερες επιλογές, οι οποίες ωστόσο εγκλωβίζουν τη χώρα στο αναπτυξιακό αδιέξοδο που βρίσκεται, καθώς δεν αντιμετωπίζονται τα πραγματικά διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας.

Η οικοδόμηση ενός νέου αναπτυξιακού-παραγωγικού προτύπου προϋποθέτει αλλαγές σε δύο τουλάχιστον επίπεδα στο διαρθρωτικό και τεχνολογικό μετασχηματισμό του παραγωγικού συστήματος και στη συμπεριφορά του επιχειρηματικού τομέα. Ο μετασχηματισμός αυτός εξαρτάται ωστόσο από τη φιλοσοφία και την αρχιτεκτονική της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής.

8.1.2. Ελλείμματα Οικονομικής Πολιτικής

Η ασκούμενη οικονομική πολιτική σε όλη τη διάρκεια της μεταπολιτευτικής περιόδου, ειδικότερα όμως από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, έχει τα εξής βασικά χαρακτηριστικά (βλ. Αργείτης, 2005, 2008):

1. Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας, παραγωγικών επενδύσεων και προσέλκυσης ξένου κεφαλαίου αποδίδεται στο μεγάλο, γραφει-

οκρατικό και αναποτελεσματικό κράτος, στη διαφθορά του κράτος, στα δημόσια ελλείμματα και στις ακαμψίες και ανελαστικότητες της αγοράς εργασίας. Με τον τρόπο αυτό συγκαλύπτονται οι δομικές αδυναμίες του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας και η ανικανότητά του να εκσυγχρονίζεται, να επενδύει τα κέρδη του και να δημιουργεί θέσεις εργασίας και πλούτο για το σύνολο της κοινωνίας.

2. Η οικονομική ανάπτυξη εμφανίζεται ως επακόλουθο της αντιπληθωριστικής οικονομικής πολιτικής και της απελευθέρωσης των αγορών. Η απελευθέρωση της αγοράς εργασίας και η συρρίκνωση, μέσω ιδιωτικοποιήσεων, του κρατικού τομέα της οικονομίας θεωρούνται μείζονες «διαρθρωτικές» πολιτικές που συμβάλλουν στην αύξηση της απασχόλησης, στην οικονομική μεγέθυνση και στη σταθερότητα των τιμών.

3. Η άνιση διανομή του εισοδήματος θεωρείται ως προϋπόθεση της οικονομικής μεγέθυνσης. Η αρχιτεκτονική της ασκούμενης πολιτικής στηρίζεται στον άξονα σταθερότητα τιμών → άνιση διανομή του εισοδήματος → οικονομική μεγέθυνση (Αργείτης 2005). Υπάρχει όμως πράγματι αντίστροφη σχέση ανάμεσα στην οικονομική ισότητα και το κοινωνικό κράτος με την ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση και την οικονομική μεγέθυνση; Σύμφωνα με την κατάταξη των χωρών βάσει του δείκτη «εθνικής ανταγωνιστικότητας» στις εκθέσεις του World Economic Forum, οι τρεις σκανδιναβικές χώρες (Σουηδία, Φιλανδία, Δανία), οι οποίες θεωρούνται αντιπροσωπευτικές του «σοσιαλδημοκρατικού κοινωνικού μοντέλου» διατηρούν σταθερά τις πρώτες τρεις θέσεις. Στις χώρες αυτές, η υψηλή ανταγωνιστικότητα συνυπάρχει με υψηλές κατά κεφαλήν κοινωνικές δαπάνες και με ικανοποιητικό βαθμό κοινωνικής δικαιοσύνης και αναδιανομής του εισοδήματος. Αντίθετα, από τις χώρες που αντιπροσωπεύουν το «φιλελεύθερο μοντέλο», όπως η Βρετανία βρίσκεται σταθερά πίσω από τις τρεις σκανδιναβικές χώρες ως προς την ανταγωνιστικότητά της και με αυξημένη οικονομική ανισότητα. Συνεπώς, το επιχείρημα περί αντισταθμίσματος ανάμεσα στην κοινωνική ισότητα και τις κοινωνικές δαπάνες με την οικονομική αποτελεσματικότητα δεν υποστηρίζεται εμπειρικά και φαίνεται να είναι ένα ακόμη ιδεο-

λογικό δημιούργημα της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής (Πετμεζίδου 2007).

Η Ελλάδα έχει ανάγκη από την προώθηση μετασχηματισμών που θα προκαλέσουν ανακατανομή πόρων, θα στηρίξουν την επέκταση και αναδιάρθρωση του κεφαλαιακού αποθέματος της χώρας, θα μορφοποιήσουν ένα δυναμικό, ανταγωνιστικό μοντέλο μεγέθυνσης, ικανό να στηρίξει την ευημερία και την ανάπτυξη της χώρας, με άξονα τη δικαιότερη διανομή του εισοδήματος και την πλήρη απασχόληση. Για να προχωρήσουμε προς την αναγκαία αυτή κατεύθυνση πρέπει το συνδικαλιστικό κίνημα να πρωταγωνιστήσει στην προώθηση ιδεών και πολιτικών που να ανταποκρίνονται στα θεσμικά, διαρθρωτικά και ιστορικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Άσκηση 2

Στο βαθμό που οι προαναφερόμενες διαρθρωτικές αλλαγές είναι πράγματι αναγκαίες για την υπέρβαση της Ελλάδας από τη σημερινή αναπτυξιακή της καθυστέρηση και αστάθεια, πιστεύετε ότι αυτές μπορούν να συμβούν ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του Μνημονίου; Στοχαστείτε σχετικά με το ερώτημα αυτό.

Συνοψίζοντας, η ελλειμματική επιχειρηματικότητα της ελληνικής οικονομίας αποτελεί την κύρια αιτία της απουσίας μηχανισμού τεχνολογικού μετασχηματισμού του παραγωγικού συστήματος. Η τεχνολογική αδράνεια της Ελλάδας δημιουργεί μεγάλο έλλειμμα ανταγωνιστικότητας συγκριτικά με άλλες οικονομίες εντός και εκτός της ΕΕ. Η ελληνική επιχειρηματική τάξη αντιμετωπίζει το πρόβλημα της κερδοφορίας της μέσω αναδιανεμητικών πολιτικών σε βάρος των εργαζομένων και του κρατικού τομέα τη οικονομίας. Η ασκούμενη οικονομική πολιτική ακολουθώντας τις απαιτήσεις των αγορών ουσιαστικά αναπαράγει το ελλειμματικό μοντέλο ανάπτυξης και συνεπώς το αναπτυξιακό αδιέξοδο της Ελλάδας.

8.2. Νέο Μοντέλο Ανάπτυξης και Οικονομικής Πολιτικής

Το σημερινό οικονομικό μοντέλο της Ελλάδας θυσιάζει το περιβάλλον και τον εργαζόμενο άνθρωπο χωρίς να πετυχαίνει οικονομική αποτελεσματικότητα, και ανταγωνιστικότητα. Η χώρα μας χρειάζεται μια νέα κατεύθυνση, μια νέα στρατηγική, μια νέα πολιτική με στόχο τη διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου, που δε θα αντισταθμίζει το περιβάλλον και τον εργαζόμενο άνθρωπο με την οικονομική αποτελεσματικότητα. Η οικοδόμηση του προϋποθέτει τη διαμόρφωση πολύ συγκεκριμένων οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, που να διασφαλίζουν ένα καθεστώς σταθερότητας και μια διατηρήσιμη δυναμική οικονομικής μεγέθυνσης και στήριξης της απασχόλησης. Οι βασικές οικονομικές σχέσεις που θα πρέπει να ικανοποιούνται είναι:

1. Ενίσχυση της συσσώρευσης κεφαλαίου σε κλάδους και δραστηριότητες που συμβάλλουν στη διαχρονική βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Βασικός στόχος εδώ θα πρέπει να είναι η ανάπτυξη παραγωγικών δομών, που θα περιορίσουν το αναπτυξιακό κενό της Ελλάδας με τις άλλες αναπτυγμένες χώρες, κυρίως της ΕΕ και θα διαμορφώσουν ανταγωνιστικές παραγωγικές δραστηριότητες σε πεδία οικονομικής δραστηριότητας που αναπτύσσονται σε παγκόσμιο επίπεδο.

2. Διαμόρφωση ενός σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος που να ελαχιστοποιεί την αβεβαιότητα για τους εργαζόμενους και τους επιχειρηματίες. Ενός περιβάλλοντος δηλαδή που να συνδυάζει σταθερότητα τιμών με υψηλή -αν όχι πλήρη- απασχόληση. Αυτό για να συμβεί χρειάζεται η Ελλάδα να απεγκλωβιστεί από την κυριαρχία των πολιτικών των αγορών και να διαμορφωθεί ένας συνδυασμός πολιτικών και αξιών, που θα έχουν στο επίκεντρό τους τα συμφέροντα της εργασίας και της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.

3. Δημιουργία θεσμών που να προστατεύουν την κοινωνική σταθερότητα από ανταγωνιστικές συμπεριφορές, οι οποίες μπορεί να υπονομεύουν τη μακροοικονομική σταθερότητα. Οι θεσμοί αυτοί θα πρέπει να στοχεύουν στον περιορισμό και στην αντιμετώπιση των οικονομικών ανισοτήτων και της φτώχειας στην Ελλάδα.

4. Δημιουργία θεσμών ενίσχυσης δικτύων για την ανάπτυξη και διάχυση της έρευνας, της καινοτομίας και της υγιούς επιχειρηματικότητας.

Τα προαναφερόμενα στοιχεία της ανάπτυξης θέτουν συνεπώς στο επίκεντρο του προβληματισμού σας τα εξής ερωτήματα: σε ποια παραγωγική βάση, σε ποιο μοντέλο παραγωγής και ανάπτυξης θα στηριχτεί η αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας; Ποιο θα είναι το όφελος της οικονομίας σε όρους ανταγωνιστικότητας; Το συνδικαλιστικό κίνημα οφείλει να δώσει συγκεκριμένες απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά και να διεκδικήσει με συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής την υπέρβαση της ελληνικής οικονομίας από το σημερινό ελλειμματικό μοντέλο ανάπτυξης. Η ανάλυση που ακολουθεί έχει ως βασικό στόχο να αναπτύξει το προβληματισμό σας αναφορικά με δύο βασικούς άξονες ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης και οικονομικής πολιτικής για την Ελλάδα.

Πρώτον, το συνδικαλιστικό κίνημα οφείλει να αποσυνδέσει το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας από την κοντόφθαλμη διάσταση που έχει σήμερα, δηλαδή τη συσχέτισή της με μεταβολές στο κόστος παραγωγής και κυρίως στο κόστος εργασίας. Η επικέντρωση στο κόστος εργασίας θολώνει την εικόνα των πραγματικών αιτιών της χαμηλής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και οδηγεί σε λανθασμένες οικονομικές πολιτικές, που επιβαρύνουν αποκλειστικά τους εργαζόμενους. Στο σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε τα εξής: τα τελευταία χρόνια το κόστος εργασίας στην Ελλάδα έχει μειωθεί σημαντικά και επίσης, έχουν συμβεί πολλές παρεμβάσεις στην κατεύθυνση της απορρύθμισης της αγοράς εργασίας (Καρακιουλάφη 2005). Ωστόσο δεν υπάρχει κάποια ένδειξη βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και κυρίως, αύξησης της απασχόλησης. Αντίθετα, παρατηρείται σημαντική αλλαγή στη διανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας.

Επιπρόσθετα, η μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος δε συνοδεύεται από αντίστοιχη μείωση του επιπέδου των τιμών. Σύμφωνα με την Έκθεση του ΥΠΕΘΟ (Ιούνιος 2007, σελ. 11), στην Ελλάδα, η συμβολή του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στη μεταβολή των τιμών από 1,9 εκατοστιαίες μονάδες το 2004 μειώθηκε σε 1,1 εκατοστιαίες μονάδες το 2006, ενώ των κερδών από 0,9 εκα-

τοστιαίες μονάδες το 2004 αυξήθηκε σε 1,5 εκατοστιαίες μονάδες το 2006. Τα στοιχεία αυτά αποκαλύπτουν ότι οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα αυξάνουν τις τιμές των προϊόντων τους περισσότερο από την εξέλιξη του κόστους εργασίας, με αποτέλεσμα να διευρύνεται το περιθώριο κέρδους τους, δημιουργώντας, με τον τρόπο αυτό, πληθωριστικές πιέσεις. Κατά συνέπεια, το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας συνδέεται με πληθωρισμό κερδών και όχι με πληθωρισμό μισθών.

Ωστόσο θα πρέπει να συγκρατήσετε ότι η κυρίαρχη σήμερα αντίληψη στη χώρα μας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης, καθώς επίσης και η λογική του Μνημονίου, θεωρούν ότι η μείωση του κόστους εργασίας και η ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων θα βελτιώσουν το επιχειρηματικό κλίμα και θα αποτελέσουν κίνητρα για την ενίσχυση της επενδυτικής διαδικασίας, εγχώριας και ξένης. Συχνά υποστηρίζεται ότι στο περιβάλλον της ΟΝΕ και με δεδομένη την απώλεια της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η μείωση του κόστους εργασίας και η αλλαγή στους όρους απασχόλησης είναι ο κεντρικός μηχανισμός προσαρμογής της οικονομίας.

Η απάντηση του συνδικαλιστικού κινήματος θα πρέπει να επικεντρωθεί στο ότι εάν ένας από τους βασικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής είναι να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ένα υψηλό και αυξανόμενο βιοτικό επίπεδο, τότε η ασκούμενη οικονομική πολιτική δεν πρέπει να επικεντρώνεται στην ανταγωνιστικότητα, αλλά στην παραγωγικότητα του κεφαλαίου και της εργασίας. Η παραγωγικότητα είναι ο κύριος προσδιοριστικός παράγοντας του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας μακροχρόνια. Και να θυμηθούμε στο σημείο αυτό τον Krugman (1994), ο οποίος έχει χαρακτηρίσει την ανταγωνιστικότητα ως μια επικίνδυνη έμμονη ιδέα, που στηρίζεται σε μια λανθασμένη υπόθεση εργασίας ότι η ανταγωνιστικότητα των χωρών ορίζεται αντίστοιχα με εκείνη των επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό η οικονομική πολιτική εγκλωβίζεται στη λανθασμένη συσχέτιση της ανταγωνιστικότητας με τις τιμές και το κόστος παραγωγής, κυρίως το κόστος εργασίας. Ταυτόχρονα, η ανταγωνιστικότητα αποσυνδέεται από τη δομή του παραγωγικού συστήματος, τη συσσώρευση κεφαλαίου, τον τεχνολογικό μετασχηματισμό της παραγωγικής διαδικασίας.

Επιπρόσθετα, στο επίπεδο του παραγωγικού συστήματος και ειδικότερα της βιομηχανίας, η παραγωγική αποτελεσματικότητα ζημιώ-

νεται από τις πολιτικές συμπίεσης του εργατικού κόστους, καθώς η «εύκολη» κερδοφορία δε λειτουργεί ως κίνητρο αναβάθμισης της παραγωγικής διαδικασίας, της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο, στο μάρκετινγκ, σε νέες μεθόδους οργάνωσης και διοίκησης, στην έρευνα. Έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος χαμηλών μισθών, χαμηλής παραγωγικότητας και μικρής επενδυτικής δραστηριότητας, που οδηγεί σε μείωση της ανταγωνιστικότητας και αύξηση της ανεργίας.

Παρά ταύτα, στις σημερινές συνθήκες κοινωνικής αβεβαιότητας παρατηρούμε ότι συγκεκριμένοι φορείς διαμόρφωσης και άσκησης πολιτικής (ΙΟΒΕ, ΤτΕ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΕΚΤ, ΔΝΤ, ΟΟΣΑ) επικαλούνται την κατάρρευση του προϋπολογισμού και τη χρεοκοπία της χώρας, καθώς επίσης και την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας και προτείνουν περιορισμούς στους μισθούς και τις συντάξεις. Είναι σαφής η αντανάκλαση των οικονομικών συμφερόντων που εκφράζονται μέσω των εκθέσεών τους και των δημόσιων παρεμβάσεών τους, που γίνονται τροχοπέδη στην αναγκαία για τη χώρα υπέρβαση από λανθασμένες ιδέες και παγιωμένα αντιαναπτυξιακά συμφέροντα.

Δεύτερον, τα παραπάνω υποδηλώνουν ότι οι πραγματικές αιτίες του προβλήματος της ανταγωνιστικότητας είναι η τεχνολογική καθυστέρηση της εγχώριας παραγωγικής βάσης, λόγω χαμηλών επενδύσεων που προκαλούν υστέρηση στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας συγκριτικά με ανταγωνιστικές οικονομίες (βλ. π.χ. Αργείτης 2008, Παπαγιαννάκης, 2008). Επίσης, σημαντική αιτία της χαμηλής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας είναι το πολύ περιορισμένο φάσμα παραγωγικών ικανοτήτων της χώρας σε διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες.

Η οικονομική πολιτική της χώρας πρέπει να επεκταθεί στο πολύ σημαντικό ζήτημα των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών του παραγωγικού συστήματος. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να κατανοήσετε ότι στην ανάλυσή μας η χρήση του όρου «διαρθρωτικό» δεν είναι ίδια με την κυρίαρχη άποψη στην ΕΕ και στη χώρα μας, που ταυτίζει τον όρο αυτό με την απελευθέρωση των αγορών. Στην ανάλυσή μας ο όρος αυτός ταυτίζεται με τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος και την ικανότητα της οικονομίας να εκσυγχρονίζεται τεχνολογικά και να παράγει ποικιλία ανταγωνιστικών αγαθών και υπηρεσιών. Εκφράζει τη δυσκαμψία του ελληνικού παραγωγικού συστήματος και

της επιχειρηματικής συμπεριφοράς του ιδιωτικού τομέα να μετασχηματιστεί προς την κατεύθυνση νέων δυναμικών πεδίων εξειδίκευσης. Επίσης εκφράζει την αδυναμία της οικονομίας να αναπτύξει κλάδους και προϊόντα έντασης τεχνογνωσίας και τη συνέχιση της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων (αγροτικών, κλωστοϋφαντουργικών κ.ά.), των οποίων η διεθνής ζήτηση φθίνει με αρνητικές συνέπειες στο εμπορικό ισοζύγιο, στην απασχόληση και στην οικονομική δραστηριότητα.

Συνοψίζοντας, το συνδικαλιστικό κίνημα πρέπει να διεκδικήσει σε επίπεδο παραγωγικού συστήματος να γίνει υπέρβαση από το φαύλο κύκλο του χαμηλού κόστους, της χαμηλής παραγωγικότητας και της αναιμικής επενδυτικής δραστηριότητας που οδηγεί σε μείωση της ανταγωνιστικότητας και αύξηση της ανεργίας. Το κλειδί για να συμβεί αυτό είναι η άμεση εφαρμογή μιας αναπτυξιακής στρατηγικής με στόχευση τη δημιουργία παραγωγικών διαδικασιών εντάσεως γνώσης, με τη διαμόρφωση συνθηκών ανάπτυξης καινοτομιών και ενσωμάτωσή τους στην παραγωγή νέων αγαθών και υπηρεσιών. Αυτό θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε όλους τους τομείς της οικονομίας, με την ανάπτυξη της οικολογικής γεωργίας, εναλλακτικών μορφών ενέργειας και δυναμικών κλάδων της μεταποίησης και των υπηρεσιών.

Δραστηριότητα 1

Μελετήστε το κείμενο του Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ με τίτλο "Αναδιανομή Εισοδήματος και Ανάπτυξη για την Έξοδο από την Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας", το οποίο θα βρείτε στο τεύχος 178 της μηνιαίας έκδοσης *Ενημέρωση* του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ που βρίσκεται στα Παράλληλα Κείμενα της μελέτης σας. Στη συνέχεια στοχαστείτε σχετικά με τη συσχέτιση μιας πολιτικής αναδιανομής του εισοδήματος και μιας πολιτικής παραγωγικής ανασυγκρότησης ως μόνης βιώσιμης στρατηγικής για την έξοδο της ελληνικής οικονομίας από την τρέχουσα κρίση.

Η ανάλυση του κειμένου θα αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού στη διάρκεια του μαθήματός μας.

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης

Άσκηση 1

Ποια είναι τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας;

Άσκηση 2

Ποιο θεωρείται το κύριο μειονέκτημα της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής;

Άσκηση 3

Ποιες θεωρείτε ως μείζονες προϋποθέσεις για την υπέρβαση της Ελλάδας από το σημερινό ελλειμματικό μοντέλο ανάπτυξης;

Απαντήσεις

Απάντηση 1

Το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας έχει δύο θεμελιακά χαρακτηριστικά, Πρώτον, χαμηλή ροπή προς παραγωγικές επενδύσεις και δημιουργία σύγχρονης τεχνολογικής δομής του παραγωγικού συστήματος της οικονομίας. Τα δύο αυτά στοιχεία προσδιορίζουν την ποσοτική και ποιοτική ανεπάρκεια του κεφαλαιακού αποθέματος της οικονομίας και περιορίζουν την ικανότητα της χώρας να στηρίζει την ανταγωνιστικότητά της και να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας. Ως δευτερογενείς συνέπειες θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την εκδήλωση πληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία και μεγάλων εμπορικών ελλειμμάτων, καθώς η εξαγωγική ικανότητα της οικονομίας υστερεί συγκριτικά με τις εισαγωγές. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η διαρθρωτική αυτή στρέβλωση της οικονομίας είναι αποτέλεσμα της έλλειψης εθνικής στρατηγικής δημιουργίας παραγωγικών διαδικασιών εντάσεως γνώσης, διαμόρφωσης συνθηκών ανάπτυξης καινοτομιών και ενσωμάτωσή τους στο παραγωγικό σύστημα, καθώς επίσης και

της έλλειψης «υγιούς» επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα. Η ελληνική επιχειρηματικότητα είναι κρατο-κεντρική και στηρίζει την κερδοφορία της όχι μέσω της συσσώρευσης κεφαλαίου, αλλά μέσα από τους μηχανισμούς της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής, της εισφοροδιαφυγής, της μαύρης και ελαστικής εργασίας κ.ά.

Απάντηση 2

Το βασικό μειονέκτημα της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα είναι η βαθύτατη πίστη που εκδηλώνεται στην υπόθεση ότι η άνιση διανομή του εισοδήματος είναι προϋπόθεση της οικονομικής μεγέθυνσης. Σε πρακτικό επίπεδο αυτό οδηγεί σε μια πολιτική εισοδηματικής λιτότητας, για να περιοριστεί η κατανάλωση και σε μία πολιτική στήριξης των κερδών για να ενισχυθεί η αποταμίευση. Η τελευταία θεωρείται ως κύριος προσδιοριστικός παράγοντας των επενδύσεων, συνεπώς και της οικονομικής μεγέθυνσης.

Έχετε ήδη γνωρίσει ότι η αποταμίευση θα μπορούσε να έχει αυτό το πρωταγωνιστικό ρόλο στη συσσώρευση κεφαλαίου σε περιπτώσεις κλειστών οικονομιών. Στην περίπτωση μιας ανοικτής οικονομίας, όπως είναι η ελληνική, η οποία συμμετέχει και στο μηχανισμό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η προαναφερόμενη υπόθεση στερείται ρεαλισμού. Αυτό συνεπάγεται ότι η εφαρμογή οικονομικής πολιτικής λιτότητας είναι αθεμελίωτη. Αντίθετα, μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες στην οικονομία, καθώς θα προκαλέσει μείωση της ζήτησης, ύφεση και ανεργία.

Απάντηση 3

Η υπέρβαση της Ελλάδας από το σημερινό ελλειμματικό μοντέλο ανάπτυξης προϋποθέτει δύο μείζονες αλλαγές. Πρώτον, στη συμπεριφορά της επιχειρηματικής τάξης, η οποία θα οδηγήσει σε ενίσχυση της συσσώρευσης κεφαλαίου σε κλάδους και δραστηριότητες που μπορούν να συμβάλλουν στη διαχρονική βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να ενισχυθεί από το κράτος με τη δημιουργία θεσμών ενί-

σχυσης δικτύων για την ανάπτυξη και διάχυση της έρευνας και της καινοτομίας. Δεύτερον, στη διαμόρφωση ενός σταθερού μακροοικονομικού, και όχι μόνο νομισματικού, περιβάλλοντος που να ελαχιστοποιεί την αβεβαιότητα για τους εργαζόμενους και τους επιχειρηματίες. Ενός δηλαδή περιβάλλοντος που να συνδυάζει σταθερότητα τιμών με υψηλή, αν όχι πλήρη, απασχόληση. Για να συμβεί αυτό, η οικονομική πολιτική θα πρέπει να απεγκλωβιστεί από την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των αγορών και να προσανατολιστεί σε νέες αξίες, που θα έχουν στο επίκεντρό τους τα συμφέροντα της εργασίας και της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.

Βιβλιογραφία

Αργείτης, Γ. (2002). *Παγκοσμιοποίηση ΟΝΕ και Οικονομική Προσαρμογή. Η Περίπτωση της Ελλάδας*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

Αργείτης, Γ. (2005). "Συσσώρευση Κεφαλαίου, Δικαιότερη Διανομή Εισοδήματος και Μακροοικονομική Σταθερότητα στην Ελλάδα", στο Αργείτης, Γ. (επιμ.) *Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

Αργείτης, Γ. (2008). "Μισθοί, Ανεργία και Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα", στο Γιαννίτσης, Τ. (επιμ.) *Σε Αναζήτηση Ελληνικού Μοντέλου Ανάπτυξης*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Γιαννίτσης, Τ., Ζωγραφάκης, Σ., Καστελλη, Ι. και Μαυρή, Δ. (2009) *Ανταγωνιστικότητα και Τεχνολογία στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Καρακιουλάφη, Χ. (2005). "Ευελιξία της Εργασίας Versus Ασφάλεια και Ποιότητα της Εργασίας; Σε Αναζήτηση Ασφάλειας και Ποιότητας των Ευέλικτων Μορφών Απασχόλησης", στο Αργείτης, Γ. (επιμ.). *Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

Krugman, P. (1994). "Competitiveness: A Dangerous Obsession", Foreign Affairs, vol. 73. no. 2.

Παπαγιαννάκης, Λ. (2008). "Διεθνής ανταγωνιστικότητα και επιχειρηματική δυναμική στην Ελλάδα", στο Γιαννίτσης, Τ. (επιμ.). *Σε Αναζήτηση Ελληνικού Μοντέλου Ανάπτυξης*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Πετμεζίδου, Μ. (2007). "Ανταγωνιστικότητα και Ισότητα συνιστούν αντίθετες επιλογές; Μια ματιά στα εμπειρικά δεδομένα", ΕΕΚΠ, *Ενημερωτικό Δελτίο*, Οκτώβριος.

Τετράδια του ΙΝΕ (2006). "Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η Ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος", ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, τ. 26.

ΥΠΕΘΟ (2007). "Τρέχουσες εξελίξεις και προοπτικές της Ελληνικής Οικονομίας", Τεύχος 41, Ιούνιος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στα πρώτα τέσσερα κεφάλαια του βιβλίου μάθατε τα βασικά χαρακτηριστικά του εξωτερικού περιβάλλοντος και τους περιορισμούς που δημιουργεί στην άσκηση οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα και στην ΕΕ, με κυρίαρχα στοιχεία την υψηλή ανεργία, τους χαμηλούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ, την αυξανόμενη εργασιακή ανασφάλεια και τη διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων, συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την ασκούμενη οικονομική πολιτική, όπως αυτή προσδιορίζεται από την παγκοσμιοποίηση των οικονομιών και ειδικότερα από τη σημερινή δομή της ΟΝΕ.

Η διαμόρφωση μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής για να είναι αποτελεσματική δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να μη λαμβάνει υπόψη της το εξωτερικό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα ασκηθεί η πολιτική αυτή. Επιπρόσθετα, ένα μέρος της εναλλακτικής πολιτικής αναμφισβήτητα θα αφορά την αλλαγή αυτού του περιβάλλοντος, έτσι ώστε να δημιουργηθούν βαθμοί ελευθερίας για την εφαρμογή της. Αυτό είναι σημαντικό, καθώς ο προσδιορισμός των βασικών χαρακτηριστικών μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στην αλλαγή βασικών χαρακτηριστικών του εξωτερικού πλαισίου της οικονομίας, έτσι ώστε να μειωθούν ή να καταργηθούν οι περιορισμοί που αυτό δημιουργεί στο μηχανισμό άσκησης οικονομικής πολιτικής.

Η κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού, οι απορρυθμισμένες παγκόσμιες αγορές, ειδικά οι αγορές χρήματος και κεφαλαίου και η ΟΝΕ διαμορφώνουν σήμερα ένα σύνθετο πλέγμα εξωτερικών περιορισμών κρίσιμης σημασίας για την ανεξαρτησία, το χαρακτήρα, τους στόχους και τα εργαλεία άσκησης της οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας. Καθορίζουν τα όρια

των δραστηριοτήτων, των δυνατοτήτων παρέμβασης και των βασικών επιλογών των ελληνικών κυβερνήσεων, αλλά και του συνδικαλιστικού κινήματος. Ο συνδυασμός παγκοσμιοποίησης και νεοφιλελευθερισμού έχει ανάγει την αγορά σε κύριο ρυθμιστή των οικονομικών σχέσεων σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Το νέο, απορρυθμισμένο σύστημα διεθνών οικονομικών και νομισματικών σχέσεων έχει δημιουργήσει ένα «παγκόσμιο πρότυπο και μονόδρομο» επιλογών οικονομικής πολιτικής.

Οι εργαζόμενοι, το συνδικαλιστικό κίνημα οφείλουν να προβληματιστούν στα βασικά χαρακτηριστικά και τους θεμελιακούς στόχους μιας εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής, και να διεκδικήσουν κρατικές παρεμβάσεις στις αγορές, τη διαμόρφωση αναπτυξιακών στρατηγικών και ενεργειών αναδιάρθρωσης του παραγωγικού συστήματος. Στα πλαίσια του κυρίαρχου σήμερα προτύπου οικονομικής πολιτικής, με την εμπλοκή της δημοσιονομικής πολιτικής ως εργαλείου εξομάλυνσης βραχυχρόνιων και εξωγενών διαταραχών, η δυνατότητα διαχείρισης των επιδόσεων της εθνικής οικονομίας περιορίζεται αισθητά στην άσκηση αυστηρής εισοδηματικής πολιτικής και σε πολιτικές προσφορές μέσω διαρθρωτικών παρεμβάσεων απορρύθμισης των αγορών.

Συνεπώς, ένα σημαντικό μέρος του προβληματισμού του συνδικαλιστικού κινήματος και των εργαζομένων για την αναζήτηση εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής θα πρέπει να επικεντρωθεί στο δημοκρατικό έλεγχο των παγκοσμιοποιημένων αγορών χρήματος και κεφαλαίου, αλλά και στο μετασχηματισμό της ΟΝΕ, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τις Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ. Ο μετασχηματισμός του εξωτερικού πλαισίου της ελληνικής οικονομίας θα δημιουργήσει ένα νέο μακροοικονομικό περιβάλλον και δυνατότητες άσκησης εναλλακτικών μακροοικονομικών πολιτικών και ευνοϊκότερων συνθηκών σχεδιασμού αναπτυξιακών πολιτικών, με επίκεντρο τις επενδύσεις στη γνώση και στη καινοτομία και με στόχους την πλήρη απασχόληση, τη δικαιότερη διανομή του εισοδήματος, την εργασιακή ασφάλεια και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων και των συνταξιούχων.

Τέλος, η ανάπτυξη μιας εναλλακτικής στρατηγικής στην άσκηση οικονομικής πολιτικής θα πρέπει να στηρίζεται στην ενεργοποίηση δυνάμεων και στα τρία επίπεδα, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο, ώστε η αλληλεπίδρασή τους να δημιουργήσει το απαιτούμενο κύμα αλλαγών που χρειάζεται η εφαρμογή της εναλλακτικής αυτής στρατηγικής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1:

Γλωσσάρι Οικονομικών Όρων και Εννοιών

Ακαμψία αγορών: η τάση των τιμών/μισθών να προσαρμόζονται με βραδύτητα στις οικονομικές μεταβολές.

Ανεργία: ο αριθμός των ατόμων που θέλουν να εργαστούν και αναζητούν εργασία χωρίς να βρίσκουν θέση απασχόλησης.

Ανοικτή οικονομία: μια εθνική οικονομία που έχει εκτεταμένες εμπορικές και χρηματοοικονομικές σχέσεις με άλλες εθνικές οικονομίες.

Αξιοπιστία: ο βαθμός που οι αγορές και το κοινό πιστεύουν τις ανακοινώσεις της κεντρικής τράπεζας και της κυβέρνησης σχετικά με την πολιτική που σχεδιάζουν να εφαρμόσουν.

Αποταμίευση: η διαφορά του τρέχοντος εισοδήματος μείον τις δαπάνες για τη χρηματοδότηση των τρεχουσών αναγκών (κατανάλωση).

Δημόσια έσοδα: τα έσοδα του Δημοσίου που προέρχονται από τη φορολογία και άλλες πηγές.

Δημόσιες δαπάνες: οι δαπάνες του Δημοσίου για νέα αγαθά και υπηρεσίες.

Δημόσιο χρέος: η συνολική αξία των κρατικών ομολόγων σε κυκλοφορία, σε κάθε δεδομένη χρονική στιγμή.

Δημοσιονομική πολιτική: η πολιτική που αφορά το μέγεθος και τη διάρθρωση των δημόσιων δαπανών και της φορολογίας. Επεκτατι-

κή (περιοριστική) δημοσιονομική πολιτική έχουμε όταν η κυβέρνηση αποφασίζει την αύξηση (μείωση) των δημόσιων δαπανών και/ή τη μείωση (αύξηση) της φορολογίας.

Δημόσιο έλλειμμα: η διαφορά των συνολικών δαπανών και εσόδων του δημόσιου τομέα.

Εμπορικό έλλειμμα: η αρνητική διαφορά των εξαγωγών μείον τις εισαγωγές μιας χώρας.

Επένδυση: η συνολική δαπάνη για αγορά νέων κεφαλαιουχικών αγαθών.

Επιτόκιο: η ποσοστιαία απόδοση που υπόσχεται ένας δανειζόμενος στο δανειστή του.

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών: η διαφορά της αξίας των χρηματοοικονομικών εισροών μείον την αξία των χρηματοοικονομικών εκροών.

Κεντρική τράπεζα: το δημόσιο ίδρυμα που είναι υπεύθυνο για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, όπως είναι η ΕΚΤ.

Κερδοσκοπία: η κατάσταση όπου οι επενδυτές πωλούν στις χρηματαγορές περιουσιακά στοιχεία εκφρασμένα σε ένα συγκεκριμένο νόμισμα, φοβούμενοι την υποτίμησή του.

Κεϋνσιανισμός: σχολή της μακροοικονομικής θεωρίας που δίνει έμφαση στην επίτευξη πλήρους απασχόλησης και υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης μέσω της ενεργής άσκησης νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής για τη σταθεροποίηση της οικονομίας.

Κεφαλαιαγορά: είναι η αγορά στην οποία διαπραγματεύονται μακροχρόνιες απαιτήσεις, οι οποίες ποικίλλουν όσον αφορά τον κίνδυνο αθέτησης που ενσωματώνουν, τη λήξη τους και τη διαπραγματευσιμότητά τους. Οι χρηματοοικονομικοί πόροι που συγκεντρώνονται επενδύονται σε παραγωγικά κεφάλαια. Οι τίτλοι που διαπραγματεύονται στην κεφαλαιαγορά είναι συνήθως οι απλές μετοχές, οι ομολογίες επιχειρήσεων κ.ά.

Κίνδυνος: η πιθανότητα η πραγματική απόδοση ενός περιουσιακού στοιχείου να διαφέρει από την αναμενόμενη απόδοσή του.

Κλειστή οικονομία: μια εθνική οικονομία που δεν έχει εμπορικές ή χρηματοοικονομικές συναλλαγές με άλλες οικονομίες.

Μ3: ένα νομισματικό μέγεθος που περιλαμβάνει τη νομισματική κυκλοφορία, τις καταθέσεις, τρεχούμενες ή όψεως, και άλλα περιουσιακά στοιχεία.

Μακροοικονομική σταθερότητα: η εξομάλυνση των κυκλικών διακυμάνσεων και η διατήρηση ενός χαμηλού πληθωρισμού μέσω της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής. Ονομάζεται και σταθεροποιητική πολιτική.

Μέσα/Εργαλεία άσκησης νομισματικής πολιτικής: τα εργαλεία πολιτικής που διαθέτει η κεντρική τράπεζα για να επηρεάζει την οικονομία, όπως τα υποχρεωτικά διαθέσιμα των τραπεζών, το προεξοφλητικό επιτόκιο κ.ά.

Μονεταρισμός: σχολή της μακροοικονομικής θεωρίας που δίνει έμφαση στη σταθερότητα των τιμών με έλεγχο των νομισματικών μεγεθών από την κεντρική τράπεζα και αντιτίθεται στην ενεργή άσκηση της νομισματικής και κυρίως της δημοσιονομικής πολιτικής για τη σταθεροποίηση της οικονομίας.

Νομισματική ένωση: μια ομάδα κρατών που συμφωνεί στη χρησιμοποίηση ενός κοινού νομίσματος.

Νομισματική πολιτική: η πολιτική που προσδιορίζει το ρυθμό αύξησης της προσφοράς χρήματος μιας χώρας και του επιτοκίου και τελεί υπό τον έλεγχο της κεντρικής τράπεζας. Επεκτατική (περιοριστική) νομισματική πολιτική έχουμε όταν η κεντρική τράπεζα αυξάνει (μειώνει) την ποσότητα του χρήματος ή μειώνει (αυξάνει) το προεξοφλητικό της επιτόκιο, δηλαδή το επιτόκιο με το οποίο δανείζει τις τράπεζες.

Πληθωρισμός: μια κατάσταση όπου το γενικό επίπεδο των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών αυξάνεται διαχρονικά.

Παγκοσμιοποίηση: η τάση αυξανόμενης διεθνοποίησης και αλληλεξάρτησης των εθνικών οικονομιών στις παραγωγικές, εμπορικές και χρηματοοικονομικές συναλλαγές.

Πραγματικό επιτόκιο: η διαφορά του ονομαστικού επιτοκίου μείον τον πληθωρισμό.

Προσδοκώμενες αποδόσεις: οι ποσοστιαίες αποδόσεις που αναμένουν να κερδίσουν οι επενδυτές από τα φυσικά ή χρηματοοικονομικά περιουσιακά τους στοιχεία.

Συναλλαγματική ισοτιμία: ο αριθμός των μονάδων ενός ξένου νομίσματος που μπορούν να αγοραστούν με μια μονάδα του εγχώριου νομίσματος.

Σύστημα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών: ένα σύστημα που οι συναλλαγματικές ισοτιμίες προσδιορίζονται από τις δυνάμεις της ζήτησης και της προσφοράς στην αγορά συναλλάγματος.

Σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών: ένα σύστημα όπου οι συναλλαγματικές ισοτιμίες καθορίζονται και αλλάζουν με απόφαση της κυβέρνησης. Τέτοιο ήταν το νομισματικό σύστημα του Μπρέτον Γουντς, το οποίο στηριζόταν στην αρχή του περιορισμού της ελεύθερης κίνησης του χρηματικού κεφαλαίου.

Υποτίμηση: η μείωση της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Συνήθως χρησιμοποιείται ως εργαλείο οικονομικής πολιτικής, καθώς έχει ως άμεση συνέπεια τη μείωση της τιμής των εξαγωγών μιας χώρας, δηλαδή αυξάνει την ανταγωνιστικότητά της βραχυχρόνια.

Χρηματοπιστωτικές αγορές: Ο όρος χρηματοπιστωτικές αγορές αναφέρεται στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, όπου οι συμμετέχοντες πωλούν και αγοράζουν χρηματοπιστωτικές απαιτήσεις.

Χρηματαγορά: είναι η αγορά στην οποία διαπραγματεύονται απαιτήσεις που είναι στενά υποκατάστατα του χρήματος. Η χρηματαγορά δεν είναι γεωγραφικά προσδιορισμένη, π.χ. Λονδίνο, Νέα Υόρκη, αλλά αποτελείται από το σύνολο των αγορών όπου διαπραγματεύονται διαφορετικά χρηματοπιστωτικά εργαλεία, όπως έντοκα γραμμάτια του δημοσίου, εμπορικά ομόλογα, διατραπεζικά κεφάλαια κ.ά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: Βίντεο

Γουατεμάλα

http://www.youtube.com/watch?v=Ph7wOzaDHGY

http://www.youtube.com/watch?v=t_BM7PzHAJw&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=D_oD1CKVbJY&NR=1

Αργεντινή

http://www.youtube.com/watch?v=I1CSbGYq3iU
http://www.youtube.com/watch?v=Lt6KvxdgGw0
http://www.youtube.com/watch?v=qC5JsSJIFJo
http://www.youtube.com/watch?v=6ZYy7gTKifQ
http://www.youtube.com/watch?v=xBqu8PZI_mk
http://www.youtube.com/watch?v=eb1vv3WL4hk

Ντανιέλ Κον-Μπεντίτ

http://www.youtube.com/results?search_query=Cohn-Bendit%3A&aq=f